

MILADA PAULOVÁ A PRAŽSKÁ UNIVERZITA: HISTORICKÁ SLAVISTIKA

DANIELA BRÁDLEROVÁ

MILADA PAULOVÁ AND THE PRAGUE UNIVERSITY: HISTORICAL SLAVIC STUDIES

The subject of this contribution is the academic career of Czech historian Milada Paulová, the first woman who managed to reach the highest academic ranks in Czechoslovakia. Milada Paulová focused on modern history, on mapping anti-Habsburg resistance in the Czech Lands and in countries, which later formed Yugoslavia. Following the wishes of Jaroslav Bidlo, she was also active in Byzantine studies. Her interest in recent history provoked a number of questions, such as: Is the study of recent past really a science? Can one apply to it traditional scientific methods and maintain scientific independence of political pressures? Milada Paulová's interest in the subject was fully vindicated only after the Second World War, when modern history became an independent area within the historical sciences.

Keywords: Milada Paulová – Jaroslav Bidlo – Czech science – Byzantine studies – modern history – recent history – Charles University

DOI: 10.14712/23365730.2019.18

Úvod. Prameny a literatura

Tato studie je primárně zaměřena na univerzitní kariéru významné české historičky Milady Paulové, která jako první žena v Československu dosáhla nejvyšších univerzitních gradů a která vnesla do historického bádání několik kontroverzních otázek. Milada Paulová byla favorizovanou žačkou Jaroslava Bidla, profesora obecných dějin se zaměřením na dějiny východní Evropy a Balkánského poloostrova, který ji vytrvale podporoval nejen ve vědeckém růstu, ale spolu s Josefem Šustou se staral též o její materiální zabezpečení. Jaroslav Bidlo se poté, co rozpoznal v Paulové značný vědecký potenciál, rozhodl vychovat z ní důstojného nástupce „své“ katedry obecných dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova. Paulová měla pokračovat v Bidlově díle, jehož cílem bylo vědecké zkoumání dějin východních Slovanů a Byzantské říše.

Ve vědeckých kariérách Bidla a Paulové se odráží nejen proměny politických a společenských poměrů, ale i proměny historického oboru. Bidlo jako zastánce „čisté vědy“, oproštěné od politických vlivů, byl konfrontován s výraznou angažovaností své žáčky, která upřednostnila moderní téma a úzkou specializaci. Jejich vzájemný střet vyplýval z odlišného chápání vědeckého výzkumu a sporu, zda je možné aplikovat historické metody na téma z moderní historie a zda je možné je objektivně zhodnotit. Spor skončil „Bidlovým

vítězstvím“, kterým požadoval a ve shodě s ostatními historiky prosadil, aby kandidát na profesorský titul a jeho nástupce byl schopen obsáhnout celou šíři znalostí oboru. Proti tomuto požadavku nelze nic namítat. Ale paradoxně čas dal za pravdu i Paulové, neboť současný obrovský nárůst informací a nových poznatků již prakticky neumožňuje jejich komplexní uchopení. Již v druhé polovině 20. století vývoj vědeckého bádání směřoval ke stále větší specializaci vědců. Podobné satisfakce se Paulová dočkala i v otázce moderních dějin, jež se staly plnohodnotným historickým oborem.

Univerzitní kariéra Paulové byla zatím reflektována pouze dílčím nebo časově úzce vymezeným způsobem. Především se jedná o úvodní studie k edicím paměti¹ a korespondence Milady Paulové s Jaroslavem Bidlem² a Přemyslem Šámalem³ z pera Daniely Brádlérové a Jana Hála. Počátky její univerzitní kariéry se podrobně zabýval Bohumil Neumann ve své diplomové práci, analyzující životní dráhu M. Paulové do roku 1925, kdy jako první žena v Československé republice získala docentský titul.⁴ Velmi stručně se tématem zabývají nekrology Milady Paulové z pera jejích žáků a kolegů.⁵

Původ a vzdělání před nástupem na univerzitu

Milada Paulová se narodila 2. listopadu 1891 v Loukově-Dařenicích⁶ Anně (Bernardové) a Františku Paulovým. Matka Milady Paulové pocházela z bohaté rodiny místního statkáře a majitele válcového mlýna Jaroslava Bernarda,⁷ svého času mladočeského poslance. Dědeček Paulové byl velmi schopný podnikatel, jenž si velmi cenil společenského postavení a majetku. Rodinné zázemí M. Paulové bylo záhy poznamenáno několika tragickými událostmi, které do značné míry determinovaly nejen její osobnostní profil, ale i životní dráhu. V útlém věku Miladě Paulové zemřela její matka a bratr Karel. V důsledku osobních animozit byly zprerušeny všechny svazky s rodinou Bernardů a František Paul⁸ vychovával jedinou, vážně nemocnou dceru sám. S péčí o Miladu mu významně pomáhala chůva Vilemína Brunclíková, která setrvala v rodině až do své smrti.⁹ František Paul zastával

¹ Srov. Lubomíra HAVLÍKOVÁ, *První žena na Universitě Karlově (Paměti Milady Paulové)*, Slovanské historické studie (dále SHS) 34, 2009, s. 127–166.

² Daniela BRÁDLEROVÁ – Jan HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací? Paměti a vzájemná korespondence zakladatelů české byzantologie a slovanských studií*, Praha 2014.

³ Daniela BRÁDLEROVÁ – Jan HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“. *Vzájemná korespondence Milady Paulové a Přemysla Šámala*, I, (1921–1935), Praha 2011; tiž (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“. *Vzájemná korespondence Milady Paulové a Přemysla Šámala*, II, (1936–1939 [1945]), Praha 2012.

⁴ Bohumil NEUMANN, *Milada Paulová (1891–1970). Příběh cesty k dosažení první ženské docentury v Československu v roce 1925*, diplomová práce, Pedagogická fakulta UK v Praze, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Praha 2008.

⁵ Milan KUDĚLKA – Zdeněk ŠIMEČEK a kol., *Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760. Bio-bibliografický slovník*, Praha 1972, s. 368–370; případně nekrology: Bohumila ZÁSTĚROVÁ, *Milada Paulová*, *Byzantinoslavica* 31, 1970, s. 295–297; Miroslav ŠESTÁK, *Za profesorkou dr. Miladou Paulovou*, *Československý časopis historický* 18, 1970, s. 342–344; Bohumila ZÁSTĚROVÁ – Miroslav ŠESTÁK, *Milada Paulová (1891–1970)*, *Slovanský přehled* 56, 1970, s. 216–218.

⁶ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. (dále jen MÚA), fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), křestní list; vysvědčení dospělosti, 10. 7. 1911.

⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56, křestní list.

⁸ František Paul (22. května 1862 – 8. února 1926). V roce 1925 vstoupil do Československé strany agrární. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 49, i. č. 1037, doklad o zpopelnění Fr. Paula.

⁹ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací?*, s. 11.

lukrativní postavení ředitele dařnického cukrovaru ve vlastnictví Rustonů a zprvu dokázal sobě a své dceři zajistit vysoký životní standard.¹⁰ Za několik let ale následoval krach cukrovaru, v jehož důsledku přišel o veškerý svůj nemovitý majetek a s vážně ořeseným duševním zdravím se rozhodl přestěhovat se s dcerou v roce 1906 do Prahy.¹¹ Paulová se do svého rodiště, k němuž ji vázaly kontroverzní vzpomínky, vrátila až po své smrti, neboť si za místo posledního odpočinku zvolila rodinnou hrobku v Loukově. Po ztrátě rodinné vily již nikde skutečně nezakotvila a vlastní pražský byt později vyměnila za byt po Josefu Pekařovi, o který musela po roce 1948 neustále bojovat.

Přestěhováním do Prahy získala Paulová mnohem větší možnost rozšiřování svého vzdělání. Již od základní školy projevovala zálibu v získávání vědomostí a patřila mezi nadané a pilné žáky. Otec, pro kterého se dcera stala smyslem života, se rozhodl učinit maximum, aby jí umožnil rozvíjet její talent. Do roku 1907 navštěvovala Městskou vyšší dívčí školu ve Vodičkově ulici na Novém Městě a v letech 1907–1911 pak c. k. Český ústav pro vzdělávání učitelek v Praze, kde složila v červenci 1911, zkoušku dospělosti.¹² Zde se také seznámila se svou celoživotní přítelkyní Albinou Dratvovou, budoucí docentkou na přírodovědecké fakultě.¹³ S Albinou sdílely společný hluboký zájem o studium a touhu dosáhnout vysokoškolského vzdělání, a tak se spolu začaly připravovat jako externistky na maturitu na c. k. Akademickém gymnáziu v Praze, jejíž složení bylo bezpodmínečně nutné ke vstupu na vysokou školu. C. k. zemská školní rada pro Království české dala výnosem z 28. března 1913 svolení, aby M. Paulová byla jako externistka připuštěna k maturitě na akademickém gymnáziu,¹⁴ kterou složila 10. července 1913.¹⁵

Při rozhodování o budoucím směřování zvolila Paulová povolání učitelky, v němž mohla využít své schopnosti. K tomu ale bylo nezbytné složit učitelské zkoušky na univerzitě. Dříve než úspěšně složila přijímací zkoušky na Filozofickou fakultu c. k. České univerzity v Praze,¹⁶ byla půl roku zaměstnána jako výpomocná učitelka na chlapecké škole v Libni.¹⁷

¹⁰ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále jen AKPR), fond Kancelář prezidenta republiky (dále jen KPR), sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část I., kart. 61, T. 787/2čsnrb7, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 6. 7. 1927.

¹¹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 2, i. č. 30, popisný list z r. 1906; kart. 49, i. č. 1036, přihlašovací list Fr. Paula a M. Paulové z roku 1914 do Jenštejské ulice č. 2; AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část I., kart. 61, T. 787/27, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 6. 7. 1927.

¹² MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), vysvědčení dospělosti pro školy obecné.

¹³ Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále jen LAPNP), fond Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, i. č. 1703–1706. Životopis Milady Paulové.

¹⁴ Ústní zkoušky vykonala 8. 5. 1913. Vlastní písemné zkoušky se konaly ve dnech 17.–19. 6. 1913, v jejichž rámci musela Paulová vypracovat tři práce: slohovou práci z českého jazyka, překlad z latiny do češtiny a pak překlad z řečtiny do češtiny. Viz MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny k událostem o životě profesorky Paulové v chronologickém sledu; dopis ředitelství c. k. Akademického gymnázia v Praze, 3. 6. 1913.

¹⁵ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), vysvědčení učitelské způsobilosti, 15. 5. 1918.

¹⁶ Řádné studium na filozofických fakultách umožnil výnos vídeňského ministerstva kultury a vyučování z 23. března 1897. Srov. Jan HAVRÁNEK, *První absolventky Univerzity Karlovy*, in: Marie L. Neudorflová (ed.), Charlotta Masaryková. Sborník příspěvků z konference ke 150. výročí jejího narození, konané 10. listopadu 2000, Praha 2001, s. 85–91, zde s. 85.

¹⁷ Archiv Univerzity Karlovy (dále jen AUK), fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (dále jen FF UK) 1882–2000, kart. 47, i. č. 556, Milada Paulová, osobní/sluzební výkaz, zpráva komise o žádosti M. Paulové o habilitaci, 19. 3. 1925.

Studium na pražské univerzitě – profilování učitelky, nebo vědkyně?

Paulová sice zprvu neměla ambici věnovat se profesionálně vědeckému bádání, ale již před začátkem svého univerzitního studia se chtěla zabývat otázkou slovanství a pátrat po důvodu úpadku Slovanů.¹⁸ Vzhledem ke svému pedagogickému zaměření (dějepis a zeměpis) si zapsala geografický a historický seminář. V oboru historie bylo již tehdy pravidlem, že studenti museli absolvovat povinný proseminář, který každý rok vedl jeden z profesorů historie.¹⁹ V roce 1913 vedl proseminář Jaroslav Bidlo, který se stal alfou a omegou jejího profesionálního života. Již v této chvíli se projevovala u Paulové určitá svéhlavost a absence respektu k zaběhaným pravidlům, která se bude prolínat celým jejím životem. Protože panovala osobní nevraživost mezi J. Bidlem a Josefem Pekařem, žáci si vybrali jednoho z nich a nenavštěvovali semináře toho druhého. Paulová ovšem, podle svých slov, toto nepsané pravidlo neakceptovala a navštěvovala jak Bidlovy,²⁰ tak Pekařovy přednášky.²¹

Univerzitní studia narušila válka, která přinesla celou řadu omezení a navíc i úbytek studentů, kteří museli narukovat a z nichž se mnozí již do univerzitních učeben nevrátili. Historický seminář navštěvovalo celkem šest osob²² včetně Paulové.²³ Paulová ve svých pamětech ale uvedla, že i přes zásadní úbytek studentů Bidlo „pracoval s námi, vlastně se mnou, po celé další dva roky tak svědomitě a poctivě,²⁴ aby nám vštípl správnou historickou metodu a ujasnil z oboru filozofie dějin jednotlivá pojetí dějinného vývoje, jakoby měl seminář plný nejnadanějších lidí“.²⁵ Bidlo přednášel kompletní historii Byzantské říše²⁶ a po studentech samozřejmě chtěl, aby toto rozsáhlé učivo zvládli. Když došlo na volbu témat absolventských prací, Bidlo zadal Paulové téma *Styky českých husitů s carihradskou církví na základě církevních poměrů byzantských*.²⁷ Paulová ale měla s vypracováním seminární práce značné potíže, takže se jí nepodařilo práci odevzdat v požadovaném termínu. Důvodem zřejmě byla Paulové příslovečná pečlivost a důkladnost. Paulová ještě na sklonku života vzpomínala, jak tím Bidlo trpěl a litoval své námahy, protože „vždy těžce

¹⁸ LAPNP, fond Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, i. č. 1703–1706. Životopis Milady Paulové.

¹⁹ Josef Pekař, Jaroslava Bidlo, Josef Šusta, Václav Novotný, Kamil Krofta. Josef PETRÁŇ, *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, Praha 1983, s. 268.

²⁰ U Bidla navštěvovala v prvním ročníku: „Všeobecné dějiny umění“, „Dějiny říše byzantské v době křížových výprav“; v druhém ročníku: „Dějiny balkánských států ve 12. a 13. století“; „Dějiny polsko-litevské říše v 17. století“ a „Historický seminář“; ve třetím ročníku: „Historický seminář“, „Dějiny evropského východu ve středověku III–IV“, „Otázka cyrilometodějská“; ve čtvrtém ročníku si zapsala pouze Kroftovu přednášku a seminář. Během svých univerzitních studií měla Paulová zapsaných 44 hodin přednášek a seminářů u J. Bidla a stejný počet u J. Pekaře. Z ostatních historiků poznala výklady Kamila Kroftvy, Čenka Zírba, Gustava Friedricha, Václava Novotného a Josefa Šusty.

²¹ U Pekaře si zapsala: „Dějiny rakouské“, které navštěvovala pravidelně až do 8. semestru, dále pak v 7. a 8. semestru historický seminář.

²² Jejimi spolužáky byli: Věnceslava Zimová, Vratislav Vycpálek, František Veselý, Felix Tauer a Josef Waldman. Viz AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 119, letní semestr 1915; B. NEUMANN, *Milada Paulová*, s. 37.

²³ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 119, letní semestr 1915.

²⁴ Skutečností, že Bidlo od počátku věnoval Paulové výraznou pozornost, si povšiml i Kalista. Zdeněk KALISTA, *Po proudu života*, II, Brno, 1996, s. 70.

²⁵ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací?*, s. 145.

²⁶ Byzantská říše vznikla roku 395 n. l. rozdělením Římské říše na západní a východní část a zanikla roku 1453 dobytím Konstantinopole osmanskými Turky.

²⁷ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací?*, s. 12; práce M. Paulové vyšla v Časopise Českého Muzea, roč. 1918 a 1919. AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní/služební výkaz, seznam obsahující výčet prací slečny dr. M. Paulové.

nesl neúspěchy svých studentů, pokud u nich nacházel talent, neuznával nedokončení úkolu, tím spíše jeho opuštění [...] Bidlo měl málo žáků. Obor byl obtížný, profesor nesmlouvavý. Ale bylo jeho tížností a touhou, vytvořit školu. Byl průkopníkem byzantských dějin u nás, i když z podnětu Gollova, byl tvrdý a nepřístupný, potřeboval-li však posluchač radu při práci, pomoc, obstarání materiálu, mohl k němu přijít, jak jsme si říkali, snad o půl noci.“²⁸

Studium geografie bylo zřejmě pro Paulovou ze všech úhlů pohledu jednodušší. Paulová navštěvovala pravidelně přednášky profesora Václava Švambery²⁹ a semináře a přednášky profesora Jiřího Daneše.³⁰ Další významnou skupinu zapisovaných předmětů představovaly přednášky související se zkouškou učitelské způsobilosti.³¹ Neméně důležité byly i předměty filologické, o které jevila Paulová od počátku nebývalý zájem a nutno podotknout, že se jí tato průprava později velmi hodila.³²

Paulová se od jara 1916 cílevědomě připravovala na učitelskou zkoušku, která by jí opravňovala k výuce dějepisu a zeměpisu na středních školách. Ke zkoušce bylo nutné vypracovat z každého oboru domácí úkoly. Z dějepisu jí ale byl domácí úkol prominut, protože jí byla uznána seminární práce *Styky českých husitů s Caríhradskou církví na základě církevních poměrů byzantských*.³³ Ze zeměpisu dostala za úkol vypracovat práci *Polární led, jeho vznik a proměna během doby jakož i jeho ekvatoriální hranice*. Obě práce byly příslušnými posuzovateli hodnoceny velmi kladně, a to po všech stránkách: vědecké, metodické, terminologické i stylistické.³⁴ Milada Paulová poté přistoupila ke klauzurním a ústním zkouškám ze zeměpisu a dějepisu jako svým hlavním oborům. Úspěšně také složila zkoušky z vedlejších oborů: latiny, řečtiny a češtiny jako oborů vyučovacích a z němčiny jako povinného oboru. Na základě úspěšně složených zkoušek ji zkušební komise 15. května 1918 prohlásila za způsobilou vyučovat dějepis a zeměpis na českých vyšších středních školách.³⁵

²⁸ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Štřet generací?*, s. 145.

²⁹ Václav Švambera (1866–1939), český geograf, od 1916 řádný profesor české univerzity v Praze, zakladatel geografického ústavu české univerzity, 1923–1924 děkan Přírodovědecké fakulty UK. U Švambery navštěvovala přednášky z fyzické geografie, oceánografie, Jižní Ameriky, Asie, koloniálních objevů aj. B. NEUMANN, *Milada Paulová*, s. 38.

³⁰ Jiří Viktor Daneš (1880–1928), český geograf a cestovatel, od 1906 docent všeobecné geografie na české univerzitě, od 1912 mimořádný, od 1919 řádný profesor UK, 1923–1925 profesor Univerzity Komenského v Bratislavě, 1925–1926 děkan Přírodovědecké fakulty UK v Praze.

³¹ Paulová navštěvovala následující přednášky: Úvod do filozofie – František Drtina; Předsokratovská a sokratovská filozofie, Nauka o metodě – František Čáda; Schopenhauer a voluntarismus, Dějiny vůle – František Krejčí; Dějiny pedagogiky – Otakar Kádner; Školská hygiena – Gustav Kabrhel. B. NEUMANN, *Milada Paulová*, s. 38.

³² Během studií navštěvovala hodiny italštiny, arabštiny, polštiny, ruštiny, lužické srbštiny a maďarštiny. B. NEUMANN, *Milada Paulová*, s. 38.

³³ Na toto téma měla 19. února 1917 Paulová přednášku v prostorách Královské české společnosti nauk v Celetné ulici v Praze. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 49, i. č. 1017, Národní Politika, č. 47, 18. 2. 1917.

³⁴ Švambera v posudku na její práci napsal: „Téma jest pracováno s nevšední obratností a s použitím značné literatury. Systematické rozdělení látky jest vhodné. Pisatelka překonala i jisté obtíže terminologické, jež jsou zde dosti značné a podala i stylisticky výkon hodný uznání.“ AUK, fond Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy, Milada Paulová – doklady o konání zkoušky gymnaziálního učitelství, č. 206, Posudek o práci domácí, 8. 7. 1917. Zachoval se i Bidlův posudek na výše uvedenou práci: „Práce její má velikou cenu vědeckou a znamená obohacení dějepisu byzantského a českého novými vědomostmi a osvětlení novými názory. Po stránce metodické je vypracování bezvadné.“, tamtéž, Posouzení seminární práce, 17. 4. 1917.

³⁵ Při klauzurních zkouškách dostala z dějepisu následující úkoly: *Příčiny českého povstání 1618; Srovnání české a maďarské politiky v hlavních rysech 1848–1879* (obě práce byly hodnoceny jako velmi dobré). Z obecného dějepisu měla zpracovat úkol *Osvícenství a romantismus a jejich působení na Slovany* (hodnoceno velmi

V oboru historie M. Paulová absolvovala 19. ledna 1918 s prací *Styky českých husitů s carihradskou církví na základě církevních poměrů byzantských*. Posudky na výše uvedené práci vypracoval Bidlo a Šusta. Třetího posuzovatele si mohla vybrat sama Paulová, která zvolila Pekaře.³⁶ To byla výzva pro všechny zúčastněné: „Ale s Pekařem nebyl styk skoro možný. Prostě se s Bidlem nesnášeli. Ani mluvit spolu nebyli s to. V gestu a mluvě jednoho (Pekaře) pohrdání, u druhého (Bidla) krajní podráždění.“³⁷ Nutno však říci, že když Paulová odmítla Bidlův návrh, aby si za třetího komisaře zvolila Novotného, respektoval její volbu a nijak nenaléhal. Šusta hodnotil práci Paulové vysoko a zvláště zdůraznil, že se její práce vyznačuje rozsáhlou znalostí byzantských dějin a řecké církve. Bidlo byl ve svém hodnocení střízlivější, ale i on ocenil samostatný přístup a úsudek, stylistickou vytříbenost a především správné použití vědecké metody.³⁸ Na základě výše uvedené práce obdržela Paulová 21. ledna 1918 titul doktorky filozofie, čímž se stala v pořadí 75. doktorkou, která získala doktorát na České Karlo-Ferdinandově univerzitě, a v pořadí čtvrtá, která získala doktorát z historie.³⁹ Ve stejný den složila své závěrečné zkoušky také Albína Dratvová, čímž se obě staly prvními ženami, které získaly v roce 1918 doktorát.⁴⁰

Novověká historie na Karlově univerzitě nebyla organizována podle chronologického principu, ale podle principu regionálního. Tato tradice vznikla v důsledku nedostatečného personálního obsazení České Karlo-Ferdinandovy univerzity, bezprostředně po jejím vzniku.⁴¹

Zároveň byl historický obor dlouhodobě ovlivňován osobními sympatiemi a antipatiemi mezi jednotlivými profesory. Jaroslav Goll posléze „rozdělil obecné dějiny mezi své dva žáky, J[osefa] Šustu a J[aroslava] Bidla, podle ‚kulturních sfér‘ [...] na dějiny západní Evropy a východní Evropy, s ‚byzantskými‘ kořeny východoevropské [kultury] a oblasti“.⁴²

Jak již bylo řečeno, v té době byl historický obor rozdělen na dva prakticky nesmiřitelné tábory. Rozkol se vinul nejen v rovině odborné, ale i osobní. Ve vědecké rovině šlo především o spor o Kristiánovu legendu, její datování a o celé pojetí českých dějin.⁴³ Ale neméně nelitostná řevnivost panovala v rovině osobní, kdy se jednalo o udržení přízně

dobře). Ze zeměpisu: *Stručný politicko-geografický přehled východního Středomoří* (hodnoceno velmi dobře). Ze všech hlavních i pomocných předmětů při ústní zkoušce byla hodnocena velmi dobře. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), vysvědčení učitelské způsobilosti, 15. 5. 1918; AUK, fond Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy, Milada Paulová – doklady o konání zkoušky gymnaziálního učitelství, č. 206, posudek o práci klausurní, 1. 12. 1917.

³⁶ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Střet generací?*, s. 135.

³⁷ Tamtéž, s. 136.

³⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), Listiny k událostem o životě prof. Paulové v chronologickém sledu, opis posudků J. Šusty a J. Bidla, 1. 2. 1918.

³⁹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), udělení titulu doktora filozofie z 21. 1. 1918; AUK, fond Matriky Univerzity Karlovy, i. č. 4, Matrika doktorů České Karlo-Ferdinandovy univerzity / Univerzity Karlovy IV, s. 1551. První doktorkou v českých zemích se stala v roce 1901 Zdenka Baborová; první historičkou byla Alice Masaryková, která získala titul v roce 1903; více než polovina žen získala doktorát z medicíny. Marie ŠTEMBERKOVÁ, *Doktorky filozofie a medicíny na pražské univerzitě od r. 1901 do konce první světové války*, in: *Žena v dějinách Prahy*, Documenta Pragensia XIII, Praha 1996, s. 213–234.

⁴⁰ J. HAVRÁNEK, *První absolventky Univerzity Karlovy*, s. 87.

⁴¹ Srov. J. PETRÁŇ, *Nástin dějin Filosofické fakulty University Karlovy v Praze /do roku 1948/*, Praha 1983; Bohumil JIROUŠEK, *Antonín Rezek, České Budějovice 2002*.

⁴² D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Střet generací?*, s. 134.

⁴³ Srov. Miloš HAVELKA, *Spor o smysl českých dějin 1895–1938*, Praha 1995.

Jaroslava Golla, který preferoval Pekaře a jeho příznivce (Josefa Šustu, Kamila Kroftu, aj.).⁴⁴ Paulová, byť se od počátku profilovala jako Bidlova žačka, odmítla nechat se omezovat tímto rozvržením sil. Pekaře považovala za velmi hodnotného a inspirujícího učitele, jehož respektovala až do konce života.⁴⁵

Bezprostředně po závěrečných zkouškách se Bidlo Paulové zeptal, zda chce i nadále pokračovat ve vědecké činnosti. Odpověď Paulové byla jednoznačná: „*Má touha pracovat, vyniknout v oboru historie byla tak silná, že pro mne neexistovalo nic jiného.*“⁴⁶ V první řadě bylo nutné najít pro Paulovou takové zaměstnání, které by ji nejen finančně zabezpečilo, ale též umožnilo dále vědecky pracovat. V této záležitosti se jí stali oporou profesori J. Bidlo a J. Šusta. Paulové se podařilo získat od 16. září 1918 místo zkušební kandidátky na Městském reálném gymnáziu dívčím „Krásnohorská“ v Praze (obor dějepis a zeměpis), kde působila až do 31. března 1919.⁴⁷

Šusta ve shodě s Bidlem a Pekařem zajistil, aby Paulová zastoupila dosavadního asistenta Josefa Dostála, který v rámci povinného zkušebního roku vyučoval na část úvazku na střední škole. Druhým asistentem se Paulová stala od 1. října 1918,⁴⁸ a poté co odešel ze semináře J. Dostál,⁴⁹ zastávala od 27. března 1919⁵⁰ místo asistenta historického semináře na plný úvazek.⁵¹

Březen 1919 přinesl Paulové řadu pozitivních změn: stala se asistentkou v historickém semináři Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a byla jmenována členkou správního výboru Společnosti slovanské vzájemnosti,⁵² ale nejzásadnější změnou byla skutečnost, že nastoupila do zaměstnaneckého poměru na místo praktikantky do Veřejné a univerzitní knihovny (25. 7./28. 7. 1919).⁵³ Paulová mohla do knihovny nastoupit jednak díky ministerskému

⁴⁴ Srov. Bohumil JIROUŠEK – Josef BLÜML – Dagmar BLÜMLOVÁ (edd.), *Jaroslav Goll a jeho žáci*, Sborník příspěvků z vědecké konference Jaroslav Goll a jeho žáci, České Budějovice 2005.

⁴⁵ „My, posluchači té doby, jsme četli se zatajeným dechem, nebo aspoň já, Pekařovy „Dějiny Valdštynského spiknutí“, ale i jinak jsem vysoce hodnotila Pekaře, který v prvním roce mého studia na fakultě 1913/[19]14 měl jedinečnou, a pokud vím nikdy již neopakovanou, celoroční přednášku: „Přehled českých dějin“.... Nemohl být skvělejší přístup k studiu českých dějin, než tento znamenitý úvod, který novému posluchači umožnil ihned pohled do historické „dílny“. Mne aspoň dokonale získal a tak se stalo, že ve chvíli, kdy jsem si k rigorózu mohla volit „třetího“ komisaře (dva, Bidlo a Šusta, musili být), já, člen druhého tábora, jež tvořili [profesoři](e) Novotný, Bidlo a Friedrich, profesor pomocných věd, jsem volila Pekaře.“ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací?*, s. 135.

⁴⁶ Tamtéž, s. 144.

⁴⁷ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní/služební výkaz; D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací?*, s. 13.

⁴⁸ M. Paulová zastávala místo druhého asistenta od 1. 10. do 1. 5. 1919 „poloúředně“. AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní/služební výkaz.

⁴⁹ Nastoupil do Archivu zemské politické správy v Praze (Archiv Ministerstva vnitra).

⁵⁰ Paulová zastávala post asistenta od 1. 10. 1918 do 26. 7. 1919. AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566 – Milada Paulová, osobní/služební výkaz.

⁵¹ Profesori vypracovali posudek, který byl posléze přednesen na schůzi profesorského sboru. Pekař její činnost v semináři hodnotil následovně: „Podepsaný [Pekař] nemůže jinak než vzdáti její inteligenci, pílí, spolehlivosti a ochotě, kterou za krátkou dobu svého působení v knihovně bohatě osvědčila, chválu co nejuplněji a nejuprávněji.“ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny k událostem o životě prof. Paulové v chronologickém sledu, potvrzení prof. Josefa Pekaře z 23. 1. 1919, osvědčení z 5. 3. 1922.

⁵² MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny k událostem o životě prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis Společnosti slovanské vzájemnosti M. Paulové, 16. 3. 1919.

⁵³ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní/služební výkaz. Paulová byla jmenována na místo praktikantky výnosem MŠANO ze 17. 7. 1919 č. 30.079, viz MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), opis přípisu Zemské správy politické v Praze z 25. 7. 1919; D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Sřet generací?*, dopis č. 14, M. Paulová J. Bidlovi, 26. 7. 1919.

výnosu z 10. března 1919, který umožňoval zaměstnat v knihovně ženy,⁵⁴ jednak díky nástupu⁵⁵ nového dynamického ředitele Jaromíra Boreckého.⁵⁶ Borecký v březnu 1918 dvěma reorganizačními návrhy změnil vnitřní strukturu knihovny a požádal ministerstvo školství o vytvoření nových praktikantských míst. Také zde Paulové bezesporu pomohla přímluva profesorů Bidla, Šusty a Krofty.⁵⁷ V univerzitní knihovně setrvala až do roku 1935, kdy byla jmenována mimořádnou profesorkou a začala se naplno věnovat univerzitní kariéře.

Studium v zahraničí

Milada Paulová během své vědecké kariéry absolvovala několik studijních pobytů, z nichž především první pobyt v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (dále SHS), měl převratný vliv na její profesní směřování. Tento pobyt byl synonymem provázanosti politiky s historií a měl být pouze přechodným přerušením rozvíjení znalostí z oblasti byzantologie.

Bedřich Štěpánek,⁵⁸ který bezprostředně po válce spravoval v zastoupení za Edvarda Beneše ministerstvo zahraničních věcí, pojal úmysl zřídit orgán, jenž by pokračoval v jugoslávsko-československé spolupráci. Proto zřídil spolu s Rudolfem Giuniem *Československo-jugoslávskou komisi*,⁵⁹ která měla být jakýmsi poradním orgánem ministerstva zahraničních věcí.⁶⁰ Tato komise se rozhodla vyslat do Království SHS mladého historika s úkolem sepsat studii o jihoslovanském⁶¹ a československém odboji. Na základě Bidlova doporučení byla nakonec pro tento úkol vybrána Paulová, pro niž to znamenalo přerušení plánu na studijní pobyt v Paříži u byzantologa Charlese Diehla, který jí vyjednával Bidlo. Paulová později vzpomínala, jak ji Bidlo žádal, aby se vzdala Paříže a odjela do Království SHS: „*Výchovím? V té chvíli se rozhodovalo mnoho v mém životě, který by se byl zcela jinak a pro mne osobně mnohem úspěšněji utvářil. Byla bych zpracovala rychle zamýšlené téma o byzantském feudalismu, rychle pronikla na mezinárodní fórum v rámci byzantologických*

⁵⁴ Bidlo ji v březnu 1919 vyzval, aby požádala o místo v c. k. Veřejné a univerzitní knihovně. Její žádost ale byla odmítnuta, protože tehdejší předpisy nedovolovaly přijmout ženu. MÚA fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny k událostem o životě prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis c. k. dvorního rady Kukuly, 3. 4. 1918.

⁵⁵ V lednu 1919 odešel ředitel Kukula a správou knihovny byl pověřen J. Borecký, který se stal řádným ředitelem od 30. 1. 1920.

⁵⁶ Borecký Jaromír (1869–1951), český básník, překladatel, literární a hudební kritik a historik; 1920–1930 ředitel Univerzitní knihovny v Praze; 1893–1910 hudební referent Národních listů, od 1919 Národní politiky. Zakladatel a dlouholetý předseda Italsko-československé ligy, člen České akademie věd a umění.

⁵⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis M. Paulové J. Bidlovi, 16. 7. 1919.

⁵⁸ Štěpánek Bedřich (1882–1943), český diplomat, od 1915 se podílel na udržení spojení mezi českým domácím a zahraničním odbojem; 1916 se vrátil do Prahy, kde patřil k hlavním osobnostem domácího odboje, 1918–1919 správce ministerstva zahraničí, 1919–1922 československý vyslanec v USA. Pro neshody s ministrem zahraničí E. Benešem byl nucen diplomatickou službu opustit. Srov. Jan HÁLEK, *Bedřich Štěpánek. Nepohodlný muž československé diplomacie*, Praha 2017.

⁵⁹ Do jejího čela byl postaven Jiří Viktor Daneš (1880–1928), český geograf, cestovatel a profesor na Přírodovědecké fakultě UK v Praze a Bratislavě.

⁶⁰ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Střet generací?*, s. 147. Tento záměr nakonec ztroskotal na základě roztržky mezi Edvardem Benešem a Bedřichem Štěpánkem. Srov. J. HÁLEK, *Bedřich Štěpánek*, l.c.

⁶¹ Jihoslovanský odboj se sjednotil v Jihoslovanském výboru (Jugoslavenští odbor), který byl vytvořen v květnu 1915 v Londýně srbskými, chorvatskými a slovinskými emigranty. Měl obdobnou funkci jako Československá národní rada v Paříži. Jihoslovanský výbor zastával názor, že Srbové, Chorvaté a Slovinci jsou jeden národ, který má právo na vlastní nezávislý národní stát.

studii, ne až po druhé válce světové, byla bych rychle dosáhla profesury a s ní postavení a výhod, zejména finančních, ale též společenských a akademických hodností, které přináší normální badatelská kariéra. Přes to nelituji a nikdy jsem nelitovala svého rozhodnutí. Rozhodla jsem se ihned. Pojedu dolů [Království SHS], změřím své síly v novověkých dějinách! A znovu opakuji: Nikdy jsem nelitovala a nelituji. Začalo největší dobrodružství mého života.“⁶² Paulová ve svých pamětech poněkud upravila popis událostí, především se nepřiznala ke svým dobrovolným volbám, které vědomě a o své vůli v průběhu života učinila a které ji vzdálily rychlému udělení profesury.

Studijní pobyt Paulové v Království SHS začal 9. dubna 1920 a protáhl se nakonec oproti původnímu očekávání do 30. září 1921.⁶³ Paulová se totiž rozhodla zmapovat jihoslovanský odboj mnohem důkladněji a širěji. Nutno podotknout, že Bidlo její rozhodnutí respektoval a všemožně se snažil získat pro ni více finančních prostředků a vyjednat další dovolenou v knihovně. Paulová se zavázala, že po svém návratu předloží hotový rukopis v rozsahu 10 tiskových archů,⁶⁴ který ale nikdy neodevzdala.

Pobytu Paulové v Království SHS využila i filozofická fakulta v Praze a pověřila ji nákupem knih jak pro pražský historický seminář, tak pro plánovaný historický seminář na Univerzitě Komenského v Bratislavě.⁶⁵ Požadovány byly především edice pramenů a nákup knih měla provádět v součinnosti s Bidlem.⁶⁶ Knihy byly posílány přes československé konzuláty v Záhřebu a Sarajevu, například sanitním vlakem nebo prostřednictvím repatriovaných československých důstojníků.⁶⁷

Paulová odjela 9. dubna 1920 vybavena doporučeními od ministerstva zahraničních věcí, Bedřicha Štěpánka a vyslance Království SHS v Praze Ivana Hribara.⁶⁸ Podle Paulové ale její doporučující dopisy neměly v Království SHS valný význam a stěžejní úlohu zde sehráli František Hlaváček⁶⁹ a Većeslav Vilder,⁷⁰ kteří disponovali rozsáhlými

⁶² D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Štřet generací?*, s. 147.

⁶³ Dovolena jí ale byla udělena již od 1. 2. 1920. AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní/služební výkaz.

⁶⁴ Původní termín odevzdání studie byl do 21. ledna 1921, ale vzhledem k tomu, že si studijní pobyt dvakrát prodloužila, tak se posunul i tento termín odevzdání práce. V článku od Anny Cisařové v *Ženském světě*, roč. XXIX, č. 11–12, je uvedeno, že Paulová měla zachytit dobu od 1895–1918. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny k událostem o životě prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis Josefa Páty M. Paulové, 5. 2. 1920 a potvrzení Josefa Páty za Jihoslovanskou komisi, 5. 2. 1920.

⁶⁵ Bidlo a Paulová zajišťovali spolu s dalšími profesory Univerzity Karlovy nákup odborné literatury až do roku 1924. Archiv UK v Bratislavě, složka Historický seminář, Dr. Chaloupecký, Kúpa súkromých knižnic pre FF UK (1922–1923), sign. CV/2; Přípis MŠANO, č. 43700/22/IV, 24. 8. 1924.

⁶⁶ Archiv UK v Bratislavě, složka Historický seminář, Dr. Chaloupecký, Kúpa súkromých knižnic pre FF UK (1922–1923), sign. CV/2.

⁶⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny k událostem o životě prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis konzulátu ČSR v Záhřebu J. Bidlovi z 12. 8. 1921; dopis konzulátu ČSR v Sarajevu M. Paulové z 22. 3. 1922.

⁶⁸ Hribar Ivan (1851–1941), jeden z představitelů slovinské liberální Národní pokrokové strany a stoupenec spolupráce mezi Slovany, zvláště s Čechy; 1907–1911 poslanec rakouské říšské rady; 1919–1921 velvyslanec Království SHS v ČSR; 1921 zvolen prozatímním zástupcem centrální vlády Království SHS ve Slovinsku.

⁶⁹ Hlaváček František (1878–1974), český novinář a politik; propagátor slovanské vzájemnosti. Za první světové války jeden z hlavních organizátorů československých legií v Itálii; 1917–1918 předseda Odbočky československé národní rady v Římě; 1919–1925 ředitel Československé zásobovací komise v Paříži; 1925–1931 generální tajemník Československé národní demokracie, kde byl jedním z hlavních představitelů jejího „prohřadné“ orientovaného křídla.

⁷⁰ Vilder Većeslav (1878–1961), politik, právník, novinář; po vzniku Království SHS se stal členem Demokratické strany a podporoval unifikaci a centralismus.

kontakty s představiteli jihoslovanského odboje⁷¹ a otevřeli jí pomyslné dveře do politických a intelektuálních kruhů v Království SHS.⁷² Velkou roli hrála též Paulové schopnost získat si důvěru jihoslovanských politiků, kteří pak pro její věc naklonili i své spolupracovníky.⁷³

Pozornost si zaslouží rovněž styl práce Paulové. Pro nedostatek písemných pramenných materiálů se jí staly hlavním zdrojem informací rozhovory s přímými účastníky popisovaných událostí. A zde byl počátek pozdějšího rozkolu Paulové s Bidlem, jehož podstatnou součástí byl spor o styl historikovy práce.⁷⁴ Schopnost erudovaně vést interview dokládá také mimořádné jazykové schopnosti Paulové.⁷⁵ Jak již bylo řečeno, Paulová se záhy rozhodla rozšířit původní zaměření své práce a místo informativní brožury sepsat knihu, která by se celou problematikou zabírala daleko podrobněji. Po svém návratu do vlasti zúročila svůj „jihoslovanský“ pobyt ve dvou knihách: *Tajná diplomatická hra o Jihoslovaný za světové války*⁷⁶ a *Jugoslavenski odbor*.⁷⁷ Tato práce měla mnohem širší záběr než kniha předchozí a Paulová ji psala se záměrem předložit ji jako habilitační práci k docentuře.

Paulová se do Království SHS opakovaně vracela na kratší studijní pobyty, během nichž pokračovala v interview s účastníky jihoslovanského odboje a sběru archivních pramenů. Z významnějších je možné uvést audience u krále Alexandra I. v roce 1924⁷⁸ a pobyty související s možností studovat materiály předsedy vlády Antona Korošce v roce 1928. V roce 1938 jí univerzita povolila⁷⁹ cesty do Jugoslávie a Paříže, které ale MŠANO z důvodu nedostatku financí zamítlo.⁸⁰ Do balkánského regionu se Paulová mohla vrátit až po válce, i když tentokrát nebyly jejím vědeckým zájmem moderní dějiny, ale byzantologie, pro jejíž rozvoj byla zahraniční spolupráce zcela nezbytná. Na konci roku 1947 byla vyslána

⁷¹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 51, i. č. 1104, František Hlaváček.

⁷² V. Vilder Paulové zprostředkoval zejména setkání se Svetozarem Pribičevićem, Stjepanem Radićem, Večešlavem Vilderem, Ivanem Lorkovićem, Nikolou Fuggerem, Živko Bertičem, Danilo Dimovićem, Srdanem Budisavljevićem, Hinko Krizmanem, Ivanem Lorkovićem, profesorem Ferdo Šišićem a dalšími. D. BRADLE-ROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Štřet generací?*

⁷³ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopisy: M. Paulová J. Bidlovi, 29. 4. 1920; M. Paulová J. Bidlovi, 23. 5. 1920; M. Paulová J. Bidlovi, 28. 8. 1920.

⁷⁴ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, M. Paulová J. Bidlovi, 23. 5. 1920.

⁷⁵ Paulová sama uváděla, že ovládala několik jazyků: německy – úplně, francouzsky, italsky, rusky a srbochorvatsky.

⁷⁶ Milada PAULOVÁ, *Tajná diplomatická hra o Jihoslovaný za světové války*, Praha 1923. Knihu a vědeckou erudici Paulové velice kladně ohodnotil redaktor Národních Listů Josef Penížek: „*Je první, která vkročila na tvrdou půdu diplomatické historie a pohybuje se na tomto terénu bezpečně. [...] počíná si tam odhodlaně, mužně, ba řekl bych skoro mužsky. Kdo neví, že kniha, kterou vydala, je sepsána jí, mohl by snadno věřit a být přesvědčen, že je to dílo člověka, jenž provozuje věci takové ex professo. Na ruku, na mysl, na hlavu ženskou bych nehádal.*“ Anna CISAŘOVÁ, *První docentka čs. univerzit*, Ženský svět, 29/11–12, s. 185.

⁷⁷ Milada PAULOVÁ, *Jugoslavenski odbor*, Zagreb 1925.

⁷⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 13, i. č. 553, Úřad dvorního maršála Království SHS M. Paulové, 20. 3. 1924; AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část I, kart. 61, M. Paulová P. Šámalovi, 22. března 1924 (dokument č. 30); pozvánky z dvorní kanceláře Království SHS.

⁷⁹ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, žádost děkanství FF UK MŠANO, 21. 6. 1938, č. 3227/F.f.1937/38 (B); vyjádření komise seniorů, č. 3227/F.f.1937/38 (B); dopis č. 3497/F.f.1937/38.

⁸⁰ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, žádost děkanství FF UK MŠANO, 21. 6. 1938, č. 3227/F.f.1937/38(B); vyjádření komise seniorů, č. 3227/F.f.1937/38(B); dopis č. 3497/F.f.1937/38, dopis č. 97.106/38-IV/1, 17. 10. 1938.

Univerzitu Karlovou do Sofie na přednáškové turné⁸¹ na Univerzitu sv. Klimenta Ochridského, kam ji pozval rektor sofijské univerzity⁸² na počátku téhož roku.⁸³ Paulová odjela do Sofie 28. 11. 1947 a poté pokračovala do Jugoslávie, kde zůstala až do 7. 12. 1947.⁸⁴ Přednášky M. Paulové měly početnou účast nejen ze strany studentů, ale i ze strany vědecké obce a krajanů. Součástí cesty byla otázka budoucí vědecké spolupráce a výměny knih s bulharskými vědeckými společnostmi a časopisy. Paulová se též účastnila slavnostní instalace nového rektora sofijské univerzity C. N. Nadžakova v Národním divadle.⁸⁵

Paulová využila této cesty také k polosoukromé návštěvě své milované Jugoslávie. I zde, vedle soukromých návštěv dávných přátel, připravovala půdu pro budoucí spolupráci a opět, tak jako kdysi, pro nákup knih pro Karlovu univerzitu. V Jugoslávii navázala kontakty s předními osobnostmi veřejného života, například se Srdjanem Budisavjlevičem, Vaso a Brankem Čubrilovičovými, Milanem Marjanovičem, Alexandrem Beličem a dalšími. Co se týká nákupu odborné literatury, stručně podotkla: „*Jihoslovanské a bulharské poválečné oddělení jsou dnes nejlépe vybudovaná oddělení ve slovanském oddělení Historického semináře. Sotva by se našlo důležité dílo, kterého bychom neměli.*“⁸⁶

Paulová se po roce 1945 věnovala především kultivaci mezinárodních kontaktů v oblasti byzantologie. Zde se jí podařilo zajistit spolupráci s byzantology ze slovanských zemí a Francie, tradiční bašty byzantologických studií,⁸⁷ podstatná byla ale pro Paulovou Británie. V tomto případě jí pomohla náhoda, kdy byla vyslána fakultou v rámci pozvání British Council⁸⁸ do Londýna,⁸⁹ kde o svém projektu jednala s přední autoritou v oboru, profesorem Normanem H. Baynesem.⁹⁰ Ten zprvu vyjádřil pochyby a netajil se názorem, že vzájemnou spolupráci považuje za dočasnou, ale přesto nakonec časopis *Byzantinoslavica* v britských vědeckých kruzích slovně podpořil a propagoval.

Z hlediska rozvíjení znalostí z byzantologie měly velký význam studijní pobyty Paulové v roce 1927: v Paříži, kde studovala u významných byzantologů Charlese Diehla,⁹¹ Gabrie-

⁸¹ Paulová v Sofii přednesla tři přednášky na Univerzitě sv. Klimenta Ochridského: „Slovanská politika Karla IV. a založení kláštera na Slovanech“, „České země mezi východem a západem“, „Vliv T. G. Masaryka na sjednocení Jihoslovanů“.

⁸² Přípisem rektorátu Univerzity sv. Klimenta Ochridského 25. 4. 1947 byla Paulová pozvána do Sofie (28. 11. – 9. 12. 1947), poté odjela na týden do Bělehradu, především na svůj účet. Do Prahy se vrátila 19. 12. 1947. Pozval ji tehdejší rektor D. Orachovac.

⁸³ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz. Koncept novinového článku o cestě Paulové do Bulharska a Jugoslávie, 22. 12. 1947.

⁸⁴ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz. Udělení placené dovolené M. Paulové na přednáškovou cestu do Bulharska a Jugoslávie, 1. 12. 1947.

⁸⁵ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz. Koncept novinového článku o cestě Paulové do Bulharska a Jugoslávie, 22. 12. 1947.

⁸⁶ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, zpráva M. Paulové o zájezdu do Sofie a Bělehradu, 4. 1. 1948.

⁸⁷ V roce 1946 byl navázán styk se sovětskými vědci, profesory byzantologie Kosminským, Levčenkem a N. S. Lebeděvem.

⁸⁸ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, dopis MŠAO děkanství FF UK, 18. 4. 1946.

⁸⁹ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, dopis MŠAO děkanovi FF UK, 29. 4. 1946.

⁹⁰ Profesor Norman Hepburn Baynes (1877–1961), profesor byzantské historie na Univerzitě College v Londýně (1931–1942); od 1943 emeritní profesor a od 1951 doktor honoris causa v oboru literatury.

⁹¹ Charles Diehl (1859–1944), francouzský byzantolog, profesor byzantologie na univerzitě v Nancy, od 1907 na pařížské Sorbonně, 1910 člen Académie des inscriptions et belles-lettres.

la Milleta,⁹² René L. Brehiera⁹³ a Louise Eisenmanna;⁹⁴ a v září pobyt v Mnichově, kde studovala u Augusta Heisenberga.⁹⁵ Z hlediska její univerzitní kariéry byl zásadní studijní pobyt v Paříži. Zde se měla, dle doporučení Bidla, věnovat excerpci materiálů k problematice feudalismu v soustavě hospodářského života Byzantské říše v 10.–11. století. Cestu do Paříže schválil profesorský sbor také proto, že předpokládal v blízké budoucnosti zřízení samostatné katedry byzantologie.⁹⁶ Tyto dvě dlouhé studijní cesty měly upevnit a rozšířit její znalosti v byzantologii, jež měla být jejím hlavním oborem. Paulová sice oba studijní pobyty absolvovala, ale sebraný materiál využila až později, zejména po druhé světové válce, kdy se byzantologii začala věnovat naplno.

Akademická kariéra

„Jihoslovanská“ docentura M. Paulové

Proces získání docentského titulu a právo přednášet na univerzitách se v té době ještě řídily nařízením ministra kultu a vyučování z 11. února 1887 o habilitaci soukromých docentů. Docentura mohla být udělena pouze pro celý obor některého předmětu (nebo jeho uzavřeného celku) a pouze žadateli, který získal na dané fakultě doktorát. Pro získání docentury bylo nutné sepsat buď habilitační spis, nebo rozsáhlejší studii a ty vydat tiskem. Žádost se podávala profesorskému sboru příslušné fakulty spolu s životopisem a podrobným výkladem zamýšlených přednášek. Sbor poté ze svého středu zvolil komisi, která měla posoudit kvalitu habilitačního spisu. Pokud bylo hodnocení příznivé, byl žadatel připuštěn ke kolokviu, a pokud uspěl z rozhovoru, měl předložit tři témata pro svou zkušební přednášku. Jak kolokvium, tak přednáška se konala před profesorským sborem, který případné kladné hodnocení předložil ministerstvu školství.⁹⁷ Žádost o udělení *venia legendi* z oboru všeobecných dějin se zvláštním zřetelem k dějinám východní Evropy Paulová podala 19. ledna 1925.⁹⁸ Přílohu žádosti tvořil doktorský diplom, životopis, tři exempláře habilitačního spisu *Jugoslavenski odbor. Povjest jugoslavenske emigracije za vrijeme svjetskog rata od 1914–1918*, doktorská dizertace *Styky českých husitů s carhradskou církví na základě církevních poměrů byzantských*, spis *Diplomatická hra o Jihoslovany za světové*

⁹² Millet Gabriel (1867–1953), francouzský byzantolog, specialista na archeologii a výtvarné umění Byzantské říše.

⁹³ Bréhier Louis René (1868–1951), francouzský historik a byzantolog, 1899–1938 profesor starověkých a středověkých dějin na univerzitě v Clermont-Ferrand.

⁹⁴ Eisenmann Louis (1869–1937), francouzský historik, slavista; nástupce Ernesta Denise na Sorbonně; od roku 1905 působil na univerzitě v Dijonu, 1922 přešel na pařížskou Sorbonnu; 1914–1918 expert francouzského informačního odboru ministerstva války; od roku 1925 ředitel Francouzského institutu v Praze.

⁹⁵ Heisenberg August (1869–1930), německý byzantolog; studoval klasickou filologii v Marburgu, Lipsku a Mnichově, 1901 habilitován pro obor středověké a novověké filologie ve Würzburgu (od 1908 profesor); 1910 nástupce byzantologa profesora Karla Krumbachera na univerzitě v Mnichově. K. Krumbacher (1856–1909) byl de facto zakladatelem byzantologie jako samostatné vědecké disciplíny a jeho dílo do českého prostředí přinesl právě Jaroslav Bidlo.

⁹⁶ AUK, fond FF UK, kart. 47, i. č. 566, přepis děkana FF UK ministerstvu školství a národní osvěty, 11. 12. 1926.

⁹⁷ *Sbírka zákonů a nařízení pro Univerzitu Karlovu v Praze. Část všeobecná*, Praha 1927.

⁹⁸ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, žádost o habilitaci, 19. 1. 1925.

války a program budoucích přednášek.⁹⁹ Zaměřením svých přednášek se vymezila vůči přednáškám Bidla, což odůvodnila: „Vzhledem k tomu, že na Karlově universitě je profesor, který přednáší o dějinách byzantologických, polských a ruských, představuji si svou učitelskou činnost tak, že bych se snažila doplnit jeho přednášky, které jsou rázu povšechného, speciálními tématy. Dějiny evropského východu není možno přednášet bez podkladu dějin byzantských, a proto bych přednášela aspoň 1–2 semestry o dějinách byzantských. K tomu bych připojila dějiny Jihoslovanů a Bulharů, zejména novější dějiny 19. a 20. století. Z ruských dějin bych přednášela především ty oddily, ve kterých se projevují kulturní a politické vlivy byzantské, a dále z novějších dějin dějiny ruské politiky na Balkánském poloostrově.“¹⁰⁰

Na nejbližším zasedání profesorského sboru dne 29. ledna 1925 byla zvolena komise ve složení Jaroslav Bidlo, Josef Šusta a Matija Murko,¹⁰¹ který byl určen za svolavatele komise.¹⁰² Komise zasedla 13. března 1925 a její závěrečná zpráva byla velmi pozitivní: „*Slečna dr. Milada Paulová je první ženská kandidátka soukromé docentury na naší fakultě a na Karlově universitě vůbec. Komise pokládá tudíž za vhodné prohlásit, že podle jejího dosa- vadního vědeckého vývoje a zvláště podle jejího spisu habilitačního doufá v ní získat učitel- skou sílu nevšedního nadání badatelského a neobyčejné vytrvalosti a pile. Proto navrhuje, aby sbor profesorský její habilitační spis schválil a dovolil jí, aby se mohla podrobit habi- litačnímu kolokviu a v případě příznivého jeho výsledku konat přednášku na zkoušku.*“¹⁰³

Komise se rozhodla jednomyslně a bez pochyb, což v případě první ženy, docentky, bylo více než žádoucí. Případně budoucí odborné a pedagogické selhání ženy, která zís- kala vyšší univerzitní titul, by bylo vnímáno mnohem ostřeji a kritičtěji než v případě muže. Všichni zúčastnění si byli vědomi toho, že se tímto de facto zaručují za její budou- cí úspěšnou kariéru a Paulová je k úspěchu v podstatě zavázána. Nejistou otázkou bylo nejen přijetí ze strany profesorského sboru, ale i ze strany studentů. Dne 19. března 1925 profesorský sbor schválil ve svém třináctém bodě referát habilitační komise a připustil Paulovou k habilitačnímu kolokviu.¹⁰⁴ Zkušební kolokvium bylo stanoveno na 23. dubna 1925 v 16:00 ve druhém patře fakultní zasedací síně děkanátu Filozofické fakulty Uni- verzity Karlovy v Krakovské ulici č. 6.¹⁰⁵ Dne 30. července 1925 MŠANO schválilo usnesení profesorského sboru, kterým byla Milada Paulová jmenována soukromou docent- kou obecných dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova na Filozofické fakultě

⁹⁹ Paulová dále připojila seznam témat, která by přednášela pro jednotlivé semestry: 1. a 2. semestr – „Dějiny císařství Nikajského a obnovení říše byzantské od r. 1204 do r. 1453“; 3. semestr – „Dějiny Srbska a Bulharska od konce 12. století do podmanění od Turků“; 4. semestr – „Jihoslovanské obrození a sjednocení“; 5. semestr – „O pramenech k jihoslovanským dějinám“; 6. semestr – „Dějiny Bulharů v 19. století“; 7. semestr – „Styky rusko-byzantské ve středověku“; 8. semestr – „Rusko a východní otázka v 19. století. Viz AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, žádost M. Paulové o udělení venia docendi, seznam přednášek.

¹⁰⁰ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, žádost o habilitaci, 19. 1. 1925.

¹⁰¹ Matija Murko (1861–1952), slovinský filolog, přednášející od roku 1920 v Praze a dlouholetý ředitel Slovanského ústavu.

¹⁰² AUK, fond FF UK 1882–2000, Protokoly profesorského sboru 1924–1925, protokol z 29. 1. 1925.

¹⁰³ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, zpráva komise o žádosti za habilitaci, 19. 3. 1925.

¹⁰⁴ AUK, fond FF UK 1882–2000, Protokoly profesorského sboru 1924–1925, protokol z 19. 3. 1925.

¹⁰⁵ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, koncept dopisu Smetánky Paulové, 17. 4. 1925.

Univerzity Karlovy v Praze.¹⁰⁶ Profesorský sbor rozhodl, že její habilitační přednáška bude na téma *Vznik srbského státu*.¹⁰⁷ Spolu s Paulovou byl jmenován docentem také Karel Stloukal,¹⁰⁸ její kolega a důvěrník, který se od této chvíle stává jejím univerzitním a odborným souputníkem.¹⁰⁹

Rozhodnutí Bidla habilitovat svou žačku bylo zásadní i z toho pohledu, že mu tehdy bylo vytýkáno, že jako jeden z hlavních představitelů historie na pražské univerzitě nepodporuje ve svém oboru dělbu práce. Milan Kudělka ale tuto kritiku odmítá, respektive modifikuje v tom smyslu, že Bidlo neměl příliš velké pochopení pro potřeby nově vzniklých institucí, které vnímal do určité míry konkurenčně. Proto se Bidlo ve shodě se Šustou rozhodli podpořit postavení pražské historické katedry tím, že ji personálně posílí mladšími spolupracovníky se záměrem soustředit sem bádání o východní Evropě.¹¹⁰ Bidlo od počátku uvažoval o Paulové, která v té době jako jediná splnila všechny jeho náročné podmínky. Jedinou výhradu, již Bidlo měl, bylo téma její habilitační práce, které považoval za přechodnou záležitost. Jeho hlavním cílem byla byzantologická studia, kde bylo možné plně využít metody historikovy práce. Naproti tomu byli Šusta i Murko k tématu příznivě nakloněni a také to dali ve svém posudku najevo.

Rok 1925 se do českých dějin zapsal tím, že docentský titul získala poprvé žena. Naplnily se tak dlouhodobé snahy J. Bidla o prosazení M. Paulové mezi vysokoškolské profesory. Bidlo měl od počátku o vědecké erudici Paulové vysoké mínění a svou důvěru stvrzoval praktickými činy, kdy se usilovně staral nejen o její finanční zabezpečení, ale též o její vědecký růst. Po vzniku nových univerzit v Brně¹¹¹ a Bratislavě¹¹² vážně uvažoval o možnosti postavit Paulovou do čela připravované katedry slovanských dějin v Bratislavě.

Koketování s Bratislavou

Obsazení nových univerzit kvalitními vysokoškolskými profesory bylo politickou záležitostí a nemalou roli zde hrály lobbismy jednotlivých zájmových skupin. Velmi citlivým

¹⁰⁶ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, s. 7; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), přípis děkana FF UK z 11. 8. 1925; ve stejném roce se habilitoval Karel Stloukal pro západní dějiny. Z. KALISTA, *Po proudu života*, II, s. 115.

¹⁰⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), přípis děkanství FF UK v Praze, 24. 4. 1925.

¹⁰⁸ Stloukal Karel (1887–1957), český historik; žák J. Golla a J. Šusty; 1913–1914 pracoval ve vatikánských archívech. Za první světové války sloužil jako důstojník, 1919–1920 úředník Archivu země České, 1920–1921 úředník ministerstva zahraničních věcí, 1922–1935 ředitel Archivu NM v Praze; 1925–1935 docent, 1935–1945 mimořádný, 1945 řádný profesor všeobecných dějin na FF UK, 1937 spoluzakladatel a první předseda České společnosti historické. Věnoval se českým dějinám konce 16. a začátku 17. století, především otázce nástupu protireformace v českých zemích. Dále se zabýval dobou Karla IV. a svatováclavskou tradicí.

¹⁰⁹ Stloukal byl ale jmenován docentem pro dějiny západní.

¹¹⁰ Milan KUDĚLKA, *Československá slavistika v letech 1918–1939*, Praha 1977, s. 364.

¹¹¹ Masarykova univerzita v Brně byla zřízena jako druhá česká univerzita zákonem ze dne 28. ledna 1919 č. 50 Sb. z. a n., a v době svého vzniku měla čtyři fakulty (právníckou, lékařskou, přírodovědeckou a filozofickou).

¹¹² Univerzita Komenského vznikla zrušením Alžbětinské univerzity na základě zákona č. 375/1919 Sb. z 27. 6. 1919 a vládním nařízením č. 595/1919 Sb. (11. 11. 1919) byla pojmenována Univerzita J. A. Komenského v Bratislavě. Srov. Milan DUCHÁČEK, *Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin*, Praha 2014, s. 129; *Ročenka University Komenského za prvního pětiletí 1919–1924*, Bratislava 1926. Dne 11. 7. 1919 nabyt účinnosti zákon o založení československé státní univerzity v Bratislavě, který 27. 7. přijalo Národní shromáždění. Nařízením vlády z 11. 11. 1919 byla univerzita pojmenována Univerzitou Komenského. Na prvních třech fakultách, které byly otevřeny, působili zprvu převážně čeští profesori (na lékařské fakultě jedenáct českých profesorů, na právnícké a filozofické fakultě vyučovali zpočátku pouze čeští profesori).

tématem byl zjevný nedostatek kvalifikovaných pedagogů z řad Slováků.¹¹³ Počátky fungování nových univerzit ale byly obtížné. Komplikované bylo zejména zřizování Univerzity Komenského v Bratislavě. Chybělo jak vybavení, tak kvalifikovaní pedagogové. V listopadu 1920 se zintenzívnily snahy slovenských politických špiček urychlit obsazení bratislavské univerzity. První řádní profesori byli jmenováni teprve na podzim 1921, a z toho jen dva byli Slováci.¹¹⁴ Zbývajících šest byli Češi a s výjimkou jediného se habilitovali v letech 1903–1920 na pražské filozofické fakultě.¹¹⁵

Otázka jmenování Paulové do Bratislavy přišla na pořad dne během jejího prvního studijního pobytu v Království SHS, kdy jí Bidlo referoval o rozhovoru s ministerským radou Mlčochem,¹¹⁶ který vyjádřil přání, aby Paulová přešla do Bratislavy, a pomohla tak vyřešit ožehavou otázku získání kvalitních vysokoškolských pedagogů.¹¹⁷ O Bidlově postoji k vědecké kariéře Paulové svědčí následující dopis, dokládající jeho nejvyšší možnou důvěru v její schopnosti. Vzhledem k jejich pozdější vážné roztržce je důležitým svědectvím o vysokých nadějích, které Bidlo v Paulovou vkládal: „*Co se týká Vaší budoucí profesury, víte, že Vás pokládám za svého nejlepšího žáka. To znamená, že Vás pokládám za způsobilou i k nejtěžším úkolům vědeckým, jako je zahajování vědeckého studia na univerzitě a zakládání vlastního semináře. Mimo Vás bych si nikoho netroufl do Bratislavy pro nejbližší dobu doporučit.*“¹¹⁸

Bidlo si byl vědom, že čas zde hraje důležitou roli, což se projevovalo opakovanými výzvami k Paulové, aby svůj pobyt v Království SHS příliš neprodlužovala a vrátila se domů a urychleně sepsala svou habilitační práci. Upozorňoval na vážné nebezpečí, že bude předběhnuta jinými kandidáty, čemuž nebude moci zabránit. Bidlo měl samozřejmě snahu obsadit místa na nových univerzitách schopnými a kvalitními adepty a jako ilustraci uváděl žádost o habilitaci Jana Slavíka, kterou nedoporučil.¹¹⁹ Bidlo průběžně v této věci jednal s příslušnými úředníky na MŠANO, zejména s ministerským radou Mlčochem, jenž byl Paulové díky jejím zprávám z Království SHS přátelsky nakloněn. Byl to dokonce Mlčoch, kdo Paulovou vyzval, aby materiály získané během svého pobytu zúročila v habilitační práci.¹²⁰ Bidlo se Paulovou snažil přesvědčit, že jmenování do Bratislavy by ji nepřipravilo o možnost budoucího přestupu do Prahy: „*Půjdete-li do Bratislavi [!], bude to čestný úkol pro Vás, a já udělám opatření, abyste, budete-li chtít, mohla ‚postoupit‘ do Prahy, až by za Vás byla pro Bratislavu náhrada. Pro mě budete vždycky platit za mého budoucího nástupce v Praze. Stačí Vám to?*“¹²¹ Jmenování do Bratislavy podporoval také tehdejší ministr školství Josef Šusta, který odborné kvality a vědecký potenciál Paulové znal velmi dobře. Paulová o Bratislavě vážně uvažovala, také proto, že v zimním semestru 1920/1921 začal v Praze přednášet dějiny národa bulharského profesor Petrohradské univerzity Nikolaj

¹¹³ M. DUCHÁČEK, *Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin*, s. 130.

¹¹⁴ B. NEUMANN, *Milada Paulová*, s. 162.

¹¹⁵ J. PETRÁŇ, *Nástin dějin Filozofické Fakulty University Karlovy v Praze /do roku 1948/*, s. 272.

¹¹⁶ Mlčoch František (1875–1938), referent, později oborový přednosta na ministerstvu školství a národní osvěty.

¹¹⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis Bidla Paulové z 2. 9. 1920; D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dopis č. 7, J. Bidlo P. Šámalovi, 5. 11. 1921.

¹¹⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 2. 10. 1920.

¹¹⁹ B. NEUMANN, *Milada Paulová*, s. 163; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 26. 7. 1920.

¹²⁰ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Střet generací?*, s. 151.

¹²¹ Tamtéž, dopis č. 36, J. Bidlo M. Paulové, 2. 10. 1920.

Vladimirovič Jastrebov. Ten byl záhy po svém příchodu jmenován řádným profesorem na Univerzitě Karlově¹²² a Paulová z toho usoudila, že její budoucí profesní uplatnění v Praze na poli slavistiky není příliš reálné.

Paulová se ale nakonec rozhodla pro „jihoslovanskou věc“. Prodloužení studijního pobytu Paulové v Království SHS sice Bidlo přijal, ale obával se, že jí to může v konečném důsledku poškodit v kariéře.¹²³ Ve středu politického zájmu stála katedra historie bratislavské univerzity, o kterou vedli souboj Milan Hodža,¹²⁴ Ján Kvačala¹²⁵ a ruský emigrant David Davidovič Grimm.¹²⁶ Kandidatura Paulové měla sice v ministerstvu silnou pozici, ale bylo nutné, aby rychle napsala habilitační práci. Navíc Slováci usilovali o to, aby byla zřízena zvláštní mimouniverzitní komise, v níž by pražští profesori neměli mít vliv na obsazování postů v Bratislavě. Jejich vliv na obsazení bratislavských kateder byl omezen pouze na první jmenování, kdy o dalších nových profesorech měl rozhodovat tamní profesorský sbor. Bidlo si byl vědom, že se tak zásadním způsobem zúží manévrovací prostor.

Bidlo proto Paulovou vyzval k ukončení pobytu v Království SHS a urychlenému sepsání práce, na jejímž základě by mohla přistoupit k habilitaci.¹²⁷ Paulová, přestože ji zpočátku Bratislava lákala, nakonec nabídku odmítla.¹²⁸ V jejím rozhodování hrály roli následující faktory: zájem dokončit excerpci pramenů k jihoslovanskému odboji, váhání opustit Prahu – centrum kulturního a vědeckého života, obava opustit své přátele a odejít do tehdejších nejistých poměrů v Bratislavě.

Cesta k mimořádné profesuře

Vraťme se ale zpět k roku 1925, kdy Paulová konečně dosáhla docentury. Bidlo tehdy předpokládal, že se nyní Paulová plně soustředí na prohlubování znalostí v oblasti byzantologie a středověkých slavistických témat. Z tohoto hlediska měly mít velký význam její studijní pobyty v Paříži a Mnichově, které měly upevnit a rozšířit její znalosti v byzantologii. Paulová sice oba studijní pobyty absolvovala, ale místo zužitkování sebraného materiálu se nadále věnovala usilovné práci na českém a jihoslovanském odboji. Když v roce 1928 vyšla Paulové kniha *Jihoslovanský odboj a česká Maffie*,¹²⁹ která byla odbornou veřejností

¹²² Jako ruský emigrant a slavista získal Jastrebov významné postavení. Přednášel slovanské dějiny, zatímco jeho nástupci byli zvláštní smlouvou pověřováni pouze přednáškami z dějin Ruska a Ukrajiny. Po brzké Jastrebovově smrti nebyl již žádný profesor slovanských dějin z řad emigrantů jmenován. Viz M. KUDELKA a kol., *Československá slavistika v letech 1918–1938*, s. 399–400.

¹²³ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 16. 11. 1920.

¹²⁴ Hodža Milan (1878–1944), slovenský politik a státník. Jeho působení na Filozofické fakultě Univerzity Komenského bylo pouze fiktivní. Fakticky zde nikdy nebyl pedagogicky činný, byť plat pobíral. Srov. M. DUCHÁČEK, *Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin*.

¹²⁵ Kvačala Ján Radomír (1862–1934), slovenský pedagog, kmenolog a církevní historik; 1893–1918 profesor evangelické teologické fakulty v estonském Tartu; 1921–1934 profesor církevních dějin na evangelické teologické vysoké škole v Bratislavě (1926/1927 děkan).

¹²⁶ Grimm David Davidovič (1864–1941), ruský právní historik, emigrant žijící v Praze.

¹²⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 13. 1. 1921.

¹²⁸ Tamtéž, dopis M. Paulové J. Bidlovi, 16. 9. 1920.

¹²⁹ Milada PAULOVÁ, *Jihoslovanský odboj a česká Maffie*, I, Praha 1928; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 10, i. č. 442, dopis P. Šámala M. Paulové z 21. 1. 1928; AKPR, fond KPR, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, i. č. 1357, D 3202/28, interní záznam z 19. 5. 1928; AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část I., kart. 61, dopis M. Paulové P. Šámalo, 17. 5. 1928.

příznivě přijata,¹³⁰ doufala, že Bidlo ustoupí od svého negativního postoje vůči moderním dějinám a na základě této knihy ji navrhne na profesorku. Šusta a Bidlo jí ale dali jasně najevo, že navržená může být jen na základě práce ze středověkých dějin. Jejich stanovisko Paulovou nepříjemně překvapilo, ale výzvu obou profesorů ignorovala a nadále intenzivně pokračovala v práci na českém domácím odboji a doufala, že Bidlo nakonec ze svého požadavku ustoupí.

V roce 1931 se Bidlo a Šusta rozhodli znovu přimět Paulovou ke splnění jejich podmínek. Děkanát Filozofické fakulty Univerzity Karlovy zaslal Paulové oficiální dopis, v němž byla vyzvána, aby na jeden rok přestala psát *Maffii* a věnovala se práci ze středověkých dějin, na jejímž základě by mohla zažádat o profesuru. Paulová reagovala výrazně emotivně a dokonce se chtěla vzdát univerzitní kariéry a docentského titulu.¹³¹ Bidlo jí navíc oznámil, že pokud během roku nevypracuje požadovanou práci ze středověkého tématu, bude nucen navrhnout na mimořádnou profesuru někoho jiného, zřejmě Josefa Macůrka.¹³² Bidlo se v korespondenci opakovaně vyjádřil, že má eminentní zájem, aby se Paulová stala jeho nástupkyní v čele katedry a stále ji považoval za svého nejlepšího žáka a pevně důvěřoval v její vědecké schopnosti, které ovšem dle jeho názoru plýtvala svým jednostranným zaměřením na moderní dějiny. I toto ultimátum lze svým způsobem chápat jako poslední pokus, jak Paulovou donutit splnit legitimní nároky vedoucího katedry, aby mohla být jmenována profesorkou a v budoucnu stanout v čele katedry. Pokud by jí chtěl skutečně poškodit, tak jak to prezentovala Paulová, tak by jí oficiální výzvu již nedával a automaticky by upřednostnil Macůrka.

Sama Paulová přiznala, že jí Bidlo řadu let žádal, aby se více věnovala byzantským a středověkým dějinám, a ona věděla, že splnění tohoto požadavku jí umožní rychlou kariéru. Ale Paulová se v roce 1928 definitivně rozhodla dopsat *Maffii*, zřejmě pod vlivem kancléře Šámala, který ji podle jejich slov vyzval v pokračování práce. Ovšem sám Šámal to s největší pravděpodobností nestavěl tak, aby práci na monografii obětovala vše, a to jak v pracovním, tak osobním životě. Ve sporu s Bidlem jí Šámal doporučil poslechnout Bidla: „*Po všestranné úvaze o věci byl jsem slečně doc. dr. Paulové radou, aby na návrh prof. Bidla přistoupila, poněvadž tím, dle mého soudu, jest sice práce o Maffii zdržena, ale nikoliv zmařena, a ona při tom dosáhne univerzitní profesury, což znamená pro ni osobně i pro její práci ohromný zisk. Projevil jsem také přání, že bych o věci této s prof. Bidlem promluvil.*“¹³³ Jak Bidlo, tak Šámal měli eminentní zájem na prospěchu Paulové, což potvrzuje interní záznam P. Šámala z 15. června 1931, který potvrzuje, že se oba muži shodli na tom, aby Paulová prozatím upřednostnila práci ze středověkých dějin. Ze záznamu také nepřímou vyplývá, že si Šámal byl vědom, že psaní *Maffie* je pro Paulovou výrazně emocionální záležitost a s ohledem na to Bidla požádal, aby svůj požadavek vymáhal šetrněji. Při té příležitosti Bidlo Šámalovi sdělil, že Paulová patří mezi jeho nejnadanější žáky a že jemu

¹³⁰ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část I, kart. 61, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 20. 8. 1928.

¹³¹ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, T. 587/31, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 4. 6. 1931.

¹³² Macůrek Josef (1901–1992), český historik; 1921–1925 studium historie na FF UK v Praze, zde v letech 1925–1930 působil jako asistent, 1930–1935 docent. Od roku 1935 profesor na FF MU v Brně. Od 1965 člen korespondent ČSAV, 1968–1969 ředitel Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV. Zabýval se zejména dějinami východoevropských národů, česko-rumunskými vztahy a uherskými a polskými dějinami.

¹³³ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, T. 587/31, interní záznam P. Šámala, 11. 6. 1931.

samotnému by bylo velice líto, kdyby jí unikla mimořádná profesura jen proto, že nemá větší práci ze středověkých dějin.¹³⁴

Bezprostředně po těchto událostech se Paulová s Bidlem ještě osobně stýkali mimo univerzitní půdu, tak jak to činili dříve. Paulová v té době ještě stále doufala, že se za ni Šámal v této kauze postaví a přesvědčí Bidla, aby ustoupil. Sám Bidlo si byl vědom, že Šámal hraje v životě Paulové výjimečnou roli, proto také Šámalův souhlas s jeho požadavkem byl pro profesora ulehčením. Tím se mohl zmenšit konflikt s Paulovou, na němž Bidlo rozhodně neměl zájem. Poté, co Paulová seznala, že Šámal je s Bidlem zajedno, podvolila se a Bidlovi oznámila téma své další práce na základě středověkých dějin. Paulová ovšem cítila vůči profesorovi trpkost, protože byla přesvědčena, že je práce z moderních dějin dostačující pro obhajobu na profesuru. Paulová to vnímala tak, že musí začít prakticky od nuly.¹³⁵

Otázka profesury Paulové se na pořadu dne objevila znovu až v lednu 1933. Paulová předložila požadovanou práci ze středověkých byzantských dějin *Význam islámu v kultuře Středomoří* a očekávala, že splnila podmínky pro návrh na profesuru. Bidlo se vyjádřil k práci velice kladně, ale protože šlo o syntézu, řekl Paulové, že musí napsat ještě jednu práci pramennou,¹³⁶ která by se věnovala vlivu křížáckých výprav (čtvrté křížácké výpravy) na byzantské dějiny.¹³⁷ Tento nový Bidlův požadavek Paulovou opět uvrhl do emocionálního zmatku a úzkosti, byť se jí profesor marně snažil vysvětlit, že je motivován snahou, aby její kandidatura jako ženy byla nenapadnutelná. V noci z 28. na 29. ledna píše otřesená Paulová emotivní dopis Bidlovi: „Přála bych si, mluvit s Vámi – už dávno. Ale já nemohu. Já jsem v celku *hrozně úplně* s nervy hotový, vyčerpaný a naprosto lítostivý člověk – já to nedokážu.“¹³⁸ Paulovou zasáhly informace, že se připravují návrhy na profesorská jmenování Flory Kleinschnitzové,¹³⁹ Bedřicha Mendla¹⁴⁰ a Karla Stloukala.¹⁴¹ Zejména ji rozčilila případná nominace Kleinschnitzové a úvahy o tom, že by byla jmenována do Bratislavy. Paulová poukazovala na disproporci mezi svou a její publikační činností. Rozzlobilo ji, že by byla Kleinschnitzová navržena na mimořádnou profesorku na základě „*drobného článku*“.¹⁴² Dokonce věc postavila tak, že pokud bude Kleinschnitzová jmenována, bude to považovat za znehodnocení své dosavadní práce. Je ale pravda, že docentská habilitace Kleinschnitzové byla považována za skandální a úroveň její předložené práce za chabou.¹⁴³ Paulová byla tak psychicky vyčerpaná, že se chtěla vzdát své

¹³⁴ Tamtéž, T. 648/31, interní záznam P. Šámala, 15. 6. 1931.

¹³⁵ Tamtéž, T. 674/31, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 19. 6. 1931.

¹³⁶ Tamtéž, T. 177/33, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 26. 1. 1933.

¹³⁷ Tamtéž, T. 194/33, interní záznam P. Šámala, 31. 1. 1933.

¹³⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis M. Paulové J. Bidlovi z 28./29. 1. 1933.

¹³⁹ Kleinschnitzová Flora (1891–1946), slovenská literární historička, od 1919 úřednice Veřejné a univerzitní knihovny v Praze, od 1929 docentka pro dějiny novější československé literatury na FF UK v Praze.

¹⁴⁰ Mendl Bedřich (1892–1940), český historik, 1921–1933 vědecký pracovník, 1933–1939 ředitel Státního historického ústavu, 1927 docent, 1934 profesor hospodářských a sociálních věd na FF UK v Praze.

¹⁴¹ Srov. pozn. 108.

¹⁴² Patrně je míněn článek: Flora KLEINSCHNITZOVÁ, „*Dies irae, dies illa...*“ (Ze sklonku „Zlatého věku“), Časopis Učené společnosti Šafaříkovy „Bratislava“ 6/3, 1932, s. 238–244. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 54, i. č. 1129.

¹⁴³ AUK, fond FF UK, i. č. 371, osobní spis Flory Kleinschnitzové, vyjádření M. Weingarta k habilitačnímu řízení F. Kleinschnitzové. Srov. zpráva J. Říhy ze 17. 2. 1933, otištěno in: D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dopis č. 237, s. 315–316.

docentury a zcela opustit univerzitní a vědecký život.¹⁴⁴ Hluboce se jí dotýkaly zlomyslné poznámky kolegů v knihovně, kteří otevřeně hovořili o tom, jak je trapné, že Paulová nikdy nebude navržena na profesorku zvláště, když jde o slovanské dějiny, které jsou politikem a jsou stále přetřásané ve společnosti.¹⁴⁵

Ovšem v dalším odstavci Paulová přiznává, že když psala svou práci *L'islam et la civilisation méditerranéenne*,¹⁴⁶ kterou pojala jako polemiku s názory prezentovanými historikem Henri Pirenem,¹⁴⁷ věděla, že Bidlo bude považovat za nutné napsat ještě vedle této syntetické práce práci analytickou (pramennou). Takže tento požadavek pro ni nebyl nový. Paulová ale doufala, že když napíše syntetickou středověkou práci, Bidlo uzná její knihu *Jihoslovanský odboj a česká Maffie* jako pramenné dílo a navrhne ji na profesuru. Paulová si byla vědoma, že Bidlův záměr od počátku byl, aby z Paulové učinil první profesorku v Československu: „*Nemyslete jen, prosím, že nemám pochopení a neuznávám, co byste Vy chtěl a co byste si přál. Vytvořil jste kdysi první docentku, a máte na mysli, vytvořit první ženu profesorku! Tedy – třeba je tolik, abyste se jí reprezentoval!*“¹⁴⁸ Bidlo reagoval střízlivě a stručně: „*Velectěná! Žádná kaše se nejl tak horká, jak se uvaří – dí staré přísloví. Uklidněte se a vraťte se ke kritickému a střízlivému pozorování skutečného světa. Doufaje, že se Vám to do 14 dní podaří, odpovím Vám po této lhůtě. Zatím pokládám Váš dopis za nenapsaný.*“¹⁴⁹ V té době se Paulová dostává do další tíživé situace. Obrátil se na ni profesor Karel Titz¹⁵⁰ s prosbou, aby požádala Šámala o pomoc a intervenci ve prospěch Macůrka. Titz chtěl, aby mu Šámál pomohl prosadit rychlé jmenování Macůrka za mimořádného profesora v Brně.¹⁵¹ To byla pro Paulovou další rána, vzhledem k tomu, že Macůrek byl druhý preferovaný žák Jaroslava Bidla a tím pádem její konkurent.¹⁵² Macůrek působil v letech 1925–1935 jako asistent v historickém semináři.¹⁵³ A i když byl nesporně vědecky nadaný a schopný, v osobní rovině se vyskytovaly pochybnosti. Kalista ve svých pamětech Macůrka hodnotil jako „*nesmírně ctižádostivého, ale méně nadaného*“.¹⁵⁴ Paulová zmiňuje, že udržoval současně vztah s Bidlovou dcerou a blíže neurčenou dívkou na Moravě.¹⁵⁵ Paulová Titzovu žádost interpretovala tak, že žádost o intervenci vlastně pochází přímo od

¹⁴⁴ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, fond Milada Paulová, část II, kart. 62, T. 194/33, interní záznam P. Šámala, 31. 1. 1933.

¹⁴⁵ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis M. Paulové J. Bidlovi, 28./29. 1. 1933.

¹⁴⁶ Otištěná v roce 1934 ve Věstníku Královské české společnosti nauk.

¹⁴⁷ Henri Pirenne (1862–1935), významný belgický historik, byzantolog.

¹⁴⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis M. Paulové J. Bidlovi, 28./29. 1. 1933.

¹⁴⁹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis M. Paulové J. Bidlovi, 29. 1. 1933.

¹⁵⁰ Titz Karel (1880–1940), československý jazykovědec-romanista. Vystudoval romanistiku a germanistiku na české univerzitě v Praze, 1906–1920 středoškolský profesor, od 1919 docent, 1919–1924 mimořádný profesor, 1924–1932 řádný profesor románské filologie na FF MU v Brně, od 1932 na FF UK v Praze. Mimořádný člen ČAVU a KČSN.

¹⁵¹ J. PETRÁŇ, *Nástin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, s. 299, 361. Macůrek byl habilitován za soukromého docenta pro dějiny východní Evropy a Balkánského poloostrova dne 3. 5. 1930.

¹⁵² AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, 275/33, dopis K. Titze M. Paulové před 13. únorem 1933.

¹⁵³ Bidlo prosadil, aby Macůrek začal od letního semestru 1930/1931 přednášet jako soukromý docent přehled rumunských dějin, a tím doplnil přednášky z dějin balkánských zemí. Současně s tím vyučoval dějiny uherského státu a před odchodem do Brna v roce 1935/1936 také vývoj polsko-litevského státu v 17. století. J. PETRÁŇ, *Nástin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, s. 380.

¹⁵⁴ Z. KALISTA, *Po proudu života*, II, s. 637.

¹⁵⁵ D. BRÄDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dopis č. 389, M. Paulová P. Šámalovi, 21. února 1935.

Macůrka, a že jí tak prostřednictvím Titze hrozí, že pokud Šámal neprosadí jeho jmenování v Brně, bude se ucházet o jmenování v Praze.¹⁵⁶

Dne 14. února 1933 na Paulovou čekala Bidlova odpověď na její dopis z noci z 28. na 29. ledna: „*Odpověď, kterou Vám teď posílám, jest odpovědí Vašeho přítele, dávného učitele, který Vaše vědecké schopnosti vysoko cenil a který pro Vás mnoho udělal, aby se mohly náležitě rozvinouti, jest však také odpovědí představitele důležitého oboru na naší první univerzitě, představitele, na kterém spočívá veliká tíha zodpovědnosti pro blízkou a dalekou budoucnost.*“¹⁵⁷ Bidlo Paulové připomněl, že jej jeho postavení prvního profesora východoevropských dějin, jejichž významnou složku tvoří slovanské dějiny, zavazuje k tomu, že musí na své místo dosadit nezpochybnitelně vynikajícího nástupce. S lítostí vzpomněl, že požadavek rychlého zřizování nových vysokých škol měl za následek jmenování nedostatečně kvalifikovaných lidí na docentská a profesorská místa, kteří zablokovali jmenování lepších budoucích kandidátů na mnoho dalších let.¹⁵⁸ Dále Bidlo Paulové připomněl, že zkušenost ukázala, že je lepší raději katedry neobsadit než jmenovat vědecky nevypělé profesory. Jako důkaz uváděl i případ svého učitele Konstantina Jirečka,¹⁵⁹ který poté, co odešel v roce 1893 do Vídně na katedru slovanské filologie, nechal své místo neobsazené, i když se o něj ucházel J. L. Pič,¹⁶⁰ a vychoval si Bidla.¹⁶¹ A když zemřel Emanuel Peroutka,¹⁶² Bidlo počkal, dokud nenašel Josefa Dobiáše,¹⁶³ jenž musel bezpodmínečně splnit všechny požadavky, které na něj Bidlo měl: „*A Dobiáš [...] Žehral sice na to, že se v jiných oborech nekladou tak přísné požadavky (t[o] j[est] konkrétně ukazoval na slabou kvalifikaci Salačovu),¹⁶⁴ ale on těm požadavkům přece bezvadně vyhověl – a při tom si ještě dělal svoje alotria: lokální české dějiny, které přirozeně byly na posilu jeho postavení, ale nemohly být základem pro jeho navrhování za mimořádného a řádného profesora.*“¹⁶⁵

Bidlo Paulové připomněl, že i Macůrek se musel podrobit jeho požadavkům a disciplíně a tím pádem ručí za jeho dostatečnou kvalifikaci. Podobně jako v případě Dobiáše, charakterizoval Macůrkovy ostatní vědecké zájmy jako „*alotria*“, a přestože je hodnotil vysoko, ani ty nepovažoval za způsobilé k tomu, aby na jejich základě Macůrka navrhl na profesora. Navíc Macůrka považoval za vědce, který má širší rozhled a není tedy příliš úzce odborně

¹⁵⁶ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, T. 275/33, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 13. 2. 1933.

¹⁵⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 14. 2. 1933.

¹⁵⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 14. 2. 1933.

¹⁵⁹ Konstantin Jireček (1854–1918), český historik a slavista, syn literárního historika Josefa Jirečka a synovec právního historika Hermenegilda Jirečka; v letech 1884–1893 profesor dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova na české univerzitě v Praze, poté profesor vídeňské univerzity.

¹⁶⁰ Pič Josef Ladislav (1847–1911), český archeolog a historik, 1872–1881 profesor dějepisu a zeměpisu na gymnáziu v Mladé Boleslavi, 1881–1893 v Praze. V letech 1893–1905 kustod, od 1905 ředitel prehistorického oddělení NM v Praze; 1883–1905 docent, od 1905 mimořádný profesor slovanských a rakouských dějin na české univerzitě v Praze.

¹⁶¹ Zde ale Jaroslav Bidlo poněkud upravil skutečnost, protože na Bidlovu kariéru neměl Jireček podstatný vliv. Bidlovu kariéru pozitivně ovlivnili: Jaroslav Goll, Antonín Rezek, Josef Kalousek a Josef Emler.

¹⁶² Peroutka Emanuel (1860–1912), český historik.

¹⁶³ Dobiáš Josef (1888–1972), český historik a klasický filolog; 1920 docent, 1924 profesor FF UK v Praze.

¹⁶⁴ Salač Antonín (1885–1960), český klasický filolog a archeolog. 1909 absolvoval studium klasické filologie na české univerzitě v Praze, žák J. Krále a F. Groha. 1909–1927 působil jako středoškolský profesor. V letech 1925–1927 řídil archeologické výkopy v maloasijské Kýmě, 1930 u Varny; 1920–1927 docent, 1927–1929 mimořádný profesor, 1929 řádný profesor FF UK v Praze.

¹⁶⁵ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 14. 2. 1933.

vymezen.¹⁶⁶ Poté následovala tvrdá kritika: „*Vy se ani s Dobiášem ani s Macůrkem nemůžete měřit co do šíře svého vědeckého zájmu a svých znalostí. Kromě novověkých dějin jihoslovanských, neprohloubila jste nikde své vědomosti a nekonala jste bádání pramenového – až teprve nyní jste se obeznámila s literaturou ranného středověku atd. (Pirenne). Feudalismus v Byzanci jste opustila – a co jste z něho udělala, je málo. Na můj podnět přednášíte o dějinách ruských, ale to nelze kontrolovat. Ze styku s Vámi jsem nabyl dojmu, že nesledujete vědeckou literaturu svého a mého rozsáhlého oboru, že mnoho důležitých věcí vůbec neznáte, že v dějinách byzantských, pro které hlavně jste se měla připravovat, se vyznate nedostatečně. Vaše literární činnost vůbec je slabá. Kromě Maffie jste si nedovedla najít sama nějaké vědecké téma, jako Dobiáš a Macůrek.*“¹⁶⁷

Bidlo se snažil Paulové své postoje vysvětlit s tím, že volba Bidlova nástupce je věcí nesmírně důležitou a je všeobecně kriticky sledována: „*Jsem pod kontrolou sboru profesorského všech univerzit a pod kontrolou historiků univerzitních i neuniverzitních, každý můj krok se kritizuje spíše nepříznivě nežli příznivě, musím tedy chránit sám sebe postupem zcela korektním. Až dosud Vaše vědecká kvalifikace mně neposkytuje záruku, že budete místo po mně uprázdněné zastávat tak, jak jsem je zastával já a jak je to v zájmu našeho vědeckého rozvoje i univerzity zapotřebí.*“¹⁶⁸ Dále jí, zcela oprávněně, připomíná, jakou podporu jí celý dosavadní čas poskytoval: „*Byl jsem a dosud jsem pln dobré vůle k Vám [...] Kvůli Vám jsem nechtěl navrhnout ani Vasil'eva¹⁶⁹ ani Kizewettera,¹⁷⁰ protože jsem nechtěl, aby Vám zamezili Vaše jmenování profesorkou. Za to jste se mi odvděčila tím, že jste prohlásila, že vůbec byzantské téma dělat nebudete a prohlásila, že budete dále dělat svou Maffii. Několikrát jsem Vám vykládal důvody vědeckými, věcnými, proč musím žádat téma byzantské a také důvody oportunistickými, ale všechno bylo marné. [...] Kvůli Vám jsem se vysazoval různým nebezpečím, že budu kaceřován za to, že nechci připustit cizince na fakultu – dělal jsem to v naději, že s Vámi budu jednou triumfovat. Zklamal jsem se trpce! Kvůli Vám slyším výtku, že jsem Macůrka měl navrhnout v Praze a domněnku, že i jeho ‚pronásleduji‘ [...] Váš dopis mě připravil o poslední trochu trpělivosti, jakou jsem k Vám zachovával. Ale dosud jsem ochoten se přičinit, abyste se stala mým nástupcem, splňte-li podmínku, kterou jsem Vám položil: Ještě jednu práci na základě pramenů – ne dlouhou – jako nezbytný doplněk k činnosti dosavadní.*“¹⁷¹ V dodatku svého dopisu Bidlo Paulovou nabádal, aby se vrátila ke střízlivému posuzování skutečnosti a aby se nevzdávala docentury. Bidlo také Paulové pohrozil, že pokud nesplní jeho požadavky, nastoupí na její místo František Dvorník¹⁷² a v nejhorším případě Marie Andrejeva¹⁷³ a případně dva blíže

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Alexandr Alexandrovič Vasil'jev, zahraniční člen Slovanského ústavu. Viz MÚA AV ČR, f. Slovanský ústav, kart. 15, i. č. 57, Zahraniční členové – členský spis.

¹⁷⁰ Alexandr Alexandrovič Kizewetter (1866–1933), ruský historik, žijící v emigraci v Praze.

¹⁷¹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 14. 2. 1933.

¹⁷² Dvorník František (1893–1975), byzantolog, historik, římskokatolický kněz. V letech 1904–1912 studium na arcibiskupském semináři v Kroměříži, do 1916 na teologické fakultě v Olomouci (vysvěcen na kněze). Poté studoval na FF UK v Praze, 1920–1926 na pařížské univerzitě (dějiny Byzance) a na dalších pařížských školách. Od 1926 přednášel církevní dějiny na TF UK v Praze, 1927–1928 docent, od 1928 profesor, 1935 děkan; 1938 odjel na studijní cestu do Londýna a nadále žil v zahraničí.

¹⁷³ Andrejevová Marie, byzantoložka, v letech 1931–1935 mimořádná členka Slovanského ústavu; soukromá docentka Ruského historicko-filologického oddělení Ruské Akademické společnosti v Praze, členka Ruské

nespecifikovaní mladí vědci. Navíc jí dal otevřeně najevo, že se mu přičí působení Šámala na Paulovou, a tudíž jeho nepatřičný vliv na interní záležitosti univerzity.

Paulová poslala Bidlovi emotivní odpověď, kterou dala nejdříve k připomínkování Šámalovi, jehož úsudek jí byl nade vše. Tím byla ale do velké míry nespravedlivá k Bidlovi, protože Bidlo jí skutečně od počátku jejich univerzitních studií všemožně pomáhal a jejich vzájemná korespondence z 20. let svědčí o vzájemné důvěře a přátelství. Paulová možná míru jeho pomoci chápala jinak, protože Bidlova podpora s sebou nesla také řadu nároků. To vyplývalo z jejich pozice „učitel a žačka“. K Šámalovi mohla mít mnohem uvolněnější vztah a její bezmezný obdiv vůči Šámalovi je pochopitelný. Šámál byl charismatickou osobností, hlava českého odboje, kancléř s velkým politickým vlivem a především to byl muž, který byl Paulové stále oporou. Přízeň tak vlivného muže jí musela pochopitelně nesmírně imponovat. Práce na *Maffii a jihoslovanském odboji* jí dlouhá léta nepřinášela žádný výhled na ekonomické výhody. Naproti tomu podpora profesora Bidla měla od počátku zcela praktický ráz, jasná pravidla, jasně postulované požadavky a výhled na reálný kariérní postup s ekonomickým zajištěním.

Šusta v rozhovoru Šámalovi potvrdil, že požadavek, aby sepsala práci ze středověkých dějin, byl motivován tím, že její jmenování je precedentem. Oba profesori se tak chtěli zabezpečit proti všem případným námitkám: „*Dobrá polovina profesorů nepřeje ženskému postupu v tomto směru. Mají oporu ve výstražných případech některých ženských habilitací* [míněna Flora Kleinschnitzová].“¹⁷⁴

Paulovou celá záležitost nesmírně psychicky vyčerpala a podepsalo se to též na jejím fyzickém zdraví.¹⁷⁵ Šámál, aby zmírnil vzájemný konflikt, Paulové nabídl, že zreviduje koncept odpovědi Bidlovi, aby tak případně zamezil přílišné emotivnosti nebo volbě nevhodných formulací.¹⁷⁶ Konečné znění dopisu je oproti původní verzi velmi krátké a Šámál zásadním způsobem zredukoval pasáže věnované své osobě a výrazně umenšil emotivnost dopisu a především přiměl Paulovou splnit Bidlovy požadavky.¹⁷⁷ Bidlo, i když vyjádřil hlubokou trpkost nad jejím přístupem, s povděkem kvitoval, že se Paulová podvolí jeho požadavkům a přání. Připomínal jí, že když jí v minulém dopise hrozil, neznamenalo to, že by se jí zříkal. Neubráníl se ale tomu, aby jí nesdělil, že jeho důvěra v ni je vážně otřesena.¹⁷⁸ Důkazem dobré vůle, kterou Bidlo s Paulovou měl, byla jeho žádost, aby Kancelář prezidenta poskytla další dotace na vydání její práce *L' Islam et la civilisation méditerranéenne* ve Věstníku KČSN.¹⁷⁹ Následně Bidlo Šámalovi a Paulové písemně sdělil, že ihned

historické společnosti v Praze a Ruské archeologické společnosti v Bělehradě. MÚA AV ČR, fond Slovanský ústav, kart. 11, i. č. 55, osobní spis.

¹⁷⁴ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, T 197/33, zpráva Dr. Říhy, 17. 2. 1933.

¹⁷⁵ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 20. 2. 1933.

¹⁷⁶ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 28. 2. 1933.

¹⁷⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis M. Paulové J. Bidlovi, 3. 3. 1933.

¹⁷⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 76, dopis J. Bidla M. Paulové, 19. 3. 1933.

¹⁷⁹ Původně ji chtěl Bidlo prosadit do mezinárodního časopisu Byzantion, ale pro obsáhlost to nebylo možné, i když ji profesor Grégoire hodnotil velmi kladně. Na vydání díla byla poskytnuta dotace ve výši 3 000 Kč, a to z úroků jmění Národního fondu Masarykova Zemskou bankou v Praze. AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, T. 1536/33, interní záznam P. Šámala, 30. 10. 1933; AKPR, fond KPR, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, i. č. 1357, D. 375/34, zápis pro domo, 12. 1. 1934.

po vydání práce *Účast Srbů při třetí výpravě křížové*,¹⁸⁰ která byla doplňkem práce *L' Islam et la civilisation méditerranéenne*,¹⁸¹ podá návrh na její jmenování mimořádnou profesorkou.¹⁸² Poté dostala otázka mimořádné profesury rychlý spád. Návrh na jmenování¹⁸³ byl na zasedání profesorského sboru projednáván již 25. ledna 1934.

M. Paulová nebo J. Macůrek – kdo získá „Prahu“?

Na počátku března se situace pro Paulovu zkomplikovala, když jí Bidlo oznámil, že zamýšlí navrhnout Macůrka za mimořádného profesora do Prahy. Důvodem byly pověsti, že bude zrušena filozofická fakulta brněnské univerzity.¹⁸⁴ Bidlo zamýšlel rozšířit katedru na tři profesorská místa, ale ve snaze zabránit vzájemné konkurenci chtěl přesně vymežit jejich obory, pro které by byli jmenováni profesory. Zároveň ale uvedl, že Macůrka navrhne jen v případě, že jeho kandidatura v Brně nebude možná. Bidlo si byl vědom, že to bude pro Paulovou špatná zpráva, která by mohla její psychický stav ještě více oslabit, proto se jí snažil uklidnit: „*Doufám, že toto mé sdělení přijmete s klidnou strýzlivostí. Myslel jsem, že jednoho z Vás umístím v Praze a druhého v Brně, ale nynější naprosto mimořádné poměry a možnost nepředvídaných komplikací mě nutí, abych se přizpůsobil situaci. O mé dobré vůli stran Vás prosím, abyste nepochybovala.*“¹⁸⁵

Na Paulovou tato zpráva zapůsobila zhoubně a upevnila její přesvědčení, že se jí Bidlo snaží podvést a chce Macůrka navrhnout dříve než jí.¹⁸⁶ Toto podezření ale nebylo na místě, protože Bidlo 17. května 1934 podal na zasedání profesorského sboru, který projednával její jmenování, „*velmi vřelý*“ referát, na jehož základě bylo její jmenování schváleno. Tuto šťastnou zprávu jí s radostí sdělil Gustav Fridrich: „*Bidlo referoval, referát byl velmi dlouhý, 16 foliových stran, půl hodiny se četl, je upřímný a psán místy – Vy víte, jak je Bidlo suchý – dokonce velmi vřele. Žádá se v něm, aby se Vám uložilo pěstovati především dějiny byzantské a dějiny Balkánských Slovanů a ohlašuje se, že v příštím sboru bude navržen dr. Macůrek, aby si všímal hlavně dějin maďarských a rumunských. Celý sbor vyslechl napjatě celý referát, návrh byl přijat bez debaty a odhlasován jednohlasně.*“¹⁸⁷ Nyní zbývalo, aby jmenování potvrdila ministerská rada a MŠANO.

Jmenování první ženy mimořádnou profesorkou bylo také nesporně politickou záležitostí. Vyskytly se spekulace o tom, že Paulová nebude první profesorkou ve státě. *Národní listy* přinesly ve svém článku z 18. července 1934 zprávu, převzatou z *Prager Presse*, že

¹⁸⁰ Milada PAULOVÁ, *Účast Srbů při třetí výpravě křížové*, Byzantinoslavica 5, 1933, s. 235–303.

¹⁸¹ AKPR, fond KPR, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, i. č. 1357, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 9. 1. 1934.

¹⁸² AKPR, fond KPR, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, i. č. 1357, dopis J. Bidla P. Šámalovi, 6. 1. 1934.

¹⁸³ Návrh podali Jaroslav Bidlo, Josef Šusta a Miloš Weingart. AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, před 23. 1. 1934.

¹⁸⁴ Zvláštní úsporná komise vlády v roce 1933 navrhla, aby byla z finančních důvodů zrušena v Brně filozofická a přírodovědecká fakulta. František JORDÁN (ed.), *Dějiny university v Brně*, Brno 1969, s. 127.

¹⁸⁵ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, T. 260/34, dopis J. Bidla M. Paulové, 10. 3. 1934.

¹⁸⁶ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, T. 295/34, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 19. 3. 1934.

¹⁸⁷ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 17. 5. 1934.

ministerská rada schválila návrh na jmenování docentky Hedviky Langeckerové mimořádnou profesorkou lékařské fakulty (farmakologie) Německé univerzity. Noviny zároveň uvedly, že současně byla na profesorku navržena MUDr. Božena Kuklová-Štúrová, docentka Komenského univerzity v Bratislavě, a to pro obor vnitřních nemocí. Langeckerová a Kuklová-Štúrová byly skutečně jmenovány, ale jako titulární mimořádné profesorky.

Jak dokazuje dochovaná korespondence, Paulová velmi pečlivě, až úzkostně sledovala dění okolo svého jmenování. V říjnu 1934 se Paulová spolu se Stloukalem obrátili na Šámala s informací, že byla jejich jmenování, která měla jít k projednání na ministerskou radu, odložena na pokyn ministra školství Jana Krčmáře¹⁸⁸ ad acta.¹⁸⁹ Šámal nejenže si objednal osobní schůzku přímo s Krčmářem, ale zkontaktoval i senátorku Františku Plamínkovou,¹⁹⁰ v jejímž programu bylo mimo jiné prosazování žen do vědeckého a univerzitního života. Šámal se pokusil získat také Alici Masarykovou, které Paulová dříve poskytovala soukromé hodiny dějepisu,¹⁹¹ ta ale pro velkou pracovní vyčíženost předala záležitost k vyřízení prezidentově archivářce¹⁹² Anně Gašparíkové.¹⁹³

Želízek v ohni profesorského jmenování Paulové bylo ale mnohem více a v různých stupních angažovanosti. Její podporovatelé se rekrutovali jak z politické scény, tak ze scény odborné a zájmové. Na ministerstvu školství za Paulovou dlouhodobě lobovali vysokí úředníci František Matouš Malbohan¹⁹⁴ a František Havelka.¹⁹⁵ Paulovou podporoval poslanec Josef Macek¹⁹⁶ a jménem Československo-jihoslovenské ligy Miroslav Koutský a Antonín Berniger.¹⁹⁷ Beringer měl navštívit i předsedu Ligy M. Hodžu, ale ten se prý v této záležitosti odmítl angažovat. Liga se do věci vložila na základě Paulové brilantní argumentace, že když se v letech 1920/1924 podepsala vojenská konvence,¹⁹⁸ tak dal Koutský a Štěpánek Lize návrh, aby tato aliance měla také vědecké zázemí, které Lize

¹⁸⁸ Krčmář Jan (1877–1950), právník, diplomat, profesor PF UK v Praze, ministr školství a národní osvěty 1926, 1934–1936.

¹⁸⁹ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, T. 882/34, dopis M. Paulové P. Šámalovi z 11. 10. 1934; tamtéž, T. 882/34, dopis M. Paulové P. Šámalovi, [1934, 14. října].

¹⁹⁰ Plamínková Františka (1875–1942), česká politička, novinářka, organizátorka feministického hnutí; 1894–1925 učitelka, 1919–1925 inspektorka škol pro ženská povolání, 1903 spoluzakladatelka Českého ženského klubu a Výboru pro volební právo žen, 1923 zakladatelka a poté předsedkyně Ženské národní rady, 1918–1938 členka předsednictva národně sociální strany, 1918–1925 členka pražské městské rady a 1925–1939 senátorka Národního shromáždění. Autorka několika knih věnovaných ženské otázce.

¹⁹¹ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis P. Šámala A. Gašparíkové, 4. 4. 1935.

¹⁹² Tamtéž, dopis A. Gašparíkové P. Šámalovi, 7. 5. 1935.

¹⁹³ Gašparíková-Horáková Anna (1896–1987), slovenská historička, 1924–1929 studovala historii na FF UK v Praze, 1929–1936 soukromá archivářka T. G. Masaryka, věnovala se dějinám Slovenska a literární historii.

¹⁹⁴ AKPR, fond KPR, i. č. 1357, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, interní záznam P. Šámala, 22. 10. 1934.

¹⁹⁵ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 2. 11. 1934.

¹⁹⁶ Macek Josef (1887–1972), český národohospodář, politik a publicista.

¹⁹⁷ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 2. 11. 1934.

¹⁹⁸ Dne 14. 8. 1920 uzavřela československá vláda tzv. bělehradskou smlouvu o vzájemné pomoci mezi Československem a Královstvím SHS. O pět dní později byl podepsán tajný protokol vzájemné pomoci i s Rumunskem. Tyto smlouvy položily základ Malé dohody. Česko-rumunské závazky stvrdila spojenecká smlouva z 23. 4. 1921. Dne 17. 6. 1921 následovala smlouva Rumunsko-Království SHS. Počátkem července 1921 byla smlouva rozšířena o zvláštní československou vojenskou konvenci, k níž se koncem července přidružila i vojenská konvence ČSR-Království SHS.

dodává právě Paulová.¹⁹⁹ Paulová navíc zdůrazňovala, že její práce podporuje na rovině vědecké „malodohodový kurz“.²⁰⁰ Některé podporovatele dokonce sama Paulová neznala, a pak byl prostor k dohadům, kdy usoudila, že její neznámý příznivec je možná sám rektor Univerzity Karlovy Josef Drachovský.²⁰¹

Šámal dokázal pro Paulové a Stloukalovo jmenování získat nejen ministra Krčmáře a senátorku Plamínkovou, ale intenzivně loboval v nejvyšších správních kruzích včetně ministra financí Trapla²⁰² a ministra zahraničí Beneše.²⁰³ Vzhledem k výše uvedenému se zdá bizarní znechucení Paulové nad tím, že Macůrek za svou věc lobbuje v politických kruzích.²⁰⁴ Bud' nerefletovala, že sama intenzivně využívá lobbying, nebo své jednání považovala za oprávněnou a přirozenou reakci na Macůrkovy praktiky.

Jak bylo uvedeno výše, v záležitosti Paulové se též velmi angažoval K. Stloukal, který upozorňoval na reálné nebezpečí, že v případě Macůrkova jmenování bude Paulová odsunuta na druhou kolej a Macůrek se stane Bidlových nástupcem v čele katedry. Také on operoval nevhodností, aby v čele katedry slovanských dějin stál člověk zabývající se maďarskými dějinami. Podotknul ovšem, že je otázka maďarských dějin také politikum, protože existuje tlak na obsazení katedry maďarského jazyka a literatury v Praze, která byla po smrti profesora Pavla Bujnáka²⁰⁵ stále neobsazena. Stloukal dále poukazoval na to, že po jmenování Paulové by byli s Macůrkem na pražské univerzitě tři profesori pro východní dějiny a v Brně a v Bratislavě ani jeden. I když byl tento obor v Bratislavě zastoupen ministrem Hodžou, tak to bylo zastoupení jen formální. Podle Stloukala se sice Bratislava snažila profesorská místa pro dějiny Slovanstva obsadit, ale první kandidát Slavík svou žádost stáhl. Stloukal proto apeloval, aby se přihlédlo k věcnému hledisku a Macůrek byl navržen na profesora do Brna.²⁰⁶

Dne 20. listopadu referovala Paulová o své cestě do Brna, kde se osobně setkala s profesorem Vladimírem Grohem.²⁰⁷ Groh byl velmi překvapen, že Filozofická fakulta Univerzity Karlovy vůbec uvažuje o Macůrkově jmenování do Prahy. Stěžoval si na to, že to

¹⁹⁹ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi [1934, před 10. listopadem, Praha].

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Drachovský Josef (1876–1961), právník a národohospodář; 1899–1900 úředník, pak přednosta Zemského finančního ředitelství v Praze, od 1902 docent finanční vědy a finančního práva, od 1904 též všeobecného a státního účetnictví, 1909 mimořádný, 1912 řádný profesor finančního práva a státního účetnictví na PF UK v Praze, 1934–1935 rektor UK.

²⁰² Trapl Karel (1881–1940), český národohospodář, vystudoval právnickou fakultu české univerzity v Praze, 1905 doktorát. Od roku 1907 pracoval na poštovním ředitelství v Praze. Od 1919 viceprezident, od 1926 prezident Poštovního šekového úřadu, přebudoval jej na Poštovní spořitelnu a stal se v roce 1930 jejím prvním guvernérem. 1931–1936 ministr financí. Se střídavými úspěchy se snažil čelit hospodářské krizi. Poté se vrátil do své funkce v Poštovní spořitelně.

²⁰³ AKPR, fond KPR, i. č. 1357, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, D 8338/34, interní záznam P. Šámal, 7. 11. 1934.

²⁰⁴ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi před 10. 11. 1934.

²⁰⁵ Bujnák Pavel (1882–1933), slovenský literární historik, kritik, estetik, filolog. Od 1921 profesor hungaristiky na FF UK v Praze a od 1931 profesor FF UKo v Bratislavě. Představitel realistické generace po první světové válce.

²⁰⁶ AKPR, fond KPR, i. č. 1357, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, dopis K. Stloukala P. Šámalovi, 15. 11. 1934.

²⁰⁷ Groh Vladimír (1895–1941), klasický filolog a historik. Vystudoval klasickou filologii a archeologii na univerzitách v Praze a v Římě. Od 1921 docent antických dějin na FF UK v Praze, od 1926 mimořádný, od 1931 řádný profesor na FF MU v Brně. Zabýval se zejména dějinami starověkého Říma.

Masarykově univerzitě nedala oficiálně na vědomí. Groh dal jasně najevo, že brněnská univerzita bude důrazně trvat na jmenování Macůrka do Brna, čímž bude zákonitě posilena její pozice v nejspíše době úvah o jejím zrušení: „*Brněnská univerzita pohlíží totiž na věc dr. Macůrka i jako na věc své prestiže, poněvadž postup Prahy je nekvalifikovatelný.*“²⁰⁸ Na základě výše uvedených informací byl na podnět rektora svolán profesorský sbor Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně, který přijal zvláštní usnesení, jímž Krejčího zplnomocňoval v Macůrkově záležitosti přímo intervenovat na nejvyšších správních místech.²⁰⁹ Brněnský profesorský sbor kauzu správně vnímal tak, že pokud bude Macůrek jmenován do Prahy, dojde k poškození Masarykovy univerzity a vážnému ohrožení existence katedry slovanských dějin.²¹⁰

První česká profesorka – bolestné vítězství

Přes mnohé intervence zůstávalo jmenování Paulové stále nejisté. Proto Paulová a Šámala dále pokračovali v lobbismu. Věci se dle svého slibu intenzivně ujala Plamínková, která intervenovala u ministrů²¹¹ Franze Spiny,²¹² Jaromíra Nečase,²¹³ Ivana Déřera,²¹⁴ Jana Krčmáře a Emila Frankeho.²¹⁵ Panovaly také obavy z toho, že ke jmenování Paulové nedojde kvůli odporu ministra financí Karla Trapla, který tuto obavu během osobního rozhovoru se Šámalem sám vyvrátil.²¹⁶ Poté dospěl celý komplikovaný a lobbismy protknutý proces jmenování ke svému zdárnému konci. Přípis MŠANO oznámil, že prezident jmenoval 21. srpna 1935 Miladu Paulovou mimořádnou profesorkou všeobecných dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze²¹⁷ s účinností od 1. října 1935.²¹⁸ Stejným přípisem byla nová profesorka zproštěna služby

²⁰⁸ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 20. 11. 1934.

²⁰⁹ Tamtéž, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 7. 12. 1934.

²¹⁰ AKPR, fond KPR, i. č. 1357, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, interní záznam P. Šámala, 30. 3. 1935.

²¹¹ Tamtéž, F. Plamínková M. Paulové, 8. 6. 1935.

²¹² Spina Franz (1868–1938), německý filolog-bohemista a politik v ČSR, hlavní představitel německého aktivismu v ČSR, poslanec Národního shromáždění.

²¹³ Nečas Jaromír (1888–1945), český sociálně demokratický politik, národohospodář a publicista. Znalec poměrů na Podkarpatské Rusi. 1920–1924 odborový rada KPR, 1924–1929 poslanec Národního shromáždění, 1935–1938 ministr sociální péče a zástupce ČSR v Mezinárodním úřadu práce v Ženevě. Významně se podílel na zmírnění následků krize. 1938–1939 jeden z vůdců Národní strany práce.

²¹⁴ Déřer Ivan (1884–1973), slovenský právník, politik a publicista, 1918–1938 člen vedení Československé sociálně demokratické strany dělnické, poslanec Národního shromáždění a ministr v několika resortech.

²¹⁵ Franke Emil (1880–1939), český národně socialistický politik, 1918–1939 poslanec Národního shromáždění a ministr v různých rezortech; AKPR, fond KPR, osobní složka M. Paulové, i. č. 1357, dopis Fr. Plamínkové P. Šámalovi ze 13. 7. 1935.

²¹⁶ AKPR, fond KPR, Dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, i. č. 1357, D 6785/35, interní záznam P. Šámala, 26. 6. 1935.

²¹⁷ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 556, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, osobní výkaz, s. 7; AKPR, fond KPR, osobní spis Milada Paulová, i. č. 1357, P 820/35, jmenování Paulové řádnou profesorkou T. G. Masarykem z 21. 8. 1935; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 14, dopis MŠANO M. Paulové, 23. 9. 1935 (opis).

²¹⁸ Současně s Paulovou byli na Filozofické fakultě UK jmenováni mimořádnými profesory: Karel Stloukal – pro novověké dějiny; Jaroslav Prokeš – pro české dějiny; Josef Hutter – pro hudební vědu; Karel Svoboda, řádný profesor klasické filozofie na MÚ v Brně, byl jmenován řádným profesorem klasické filozofie na FF UK v Praze. Srov. Národní listy, č. 267, 28. září 1935; AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz.

v Národní a univerzitní knihovně. Paulovou čekala jen přísaha před rektorem a určení jejich přednášek a seminářů.²¹⁹

Paulová s potěšením kvitovala fakt, že její obor zahrnoval i dějiny neslovanských národů, proti tomu Macůrek byl jmenován „pouze“ pro dějiny slovanských národů, což ale odpovídalo zaměření brněnské fakulty, která měla katedru slovanských dějin, kdežto pražská fakulta katedru východoevropských dějin. Tím byla konkurenční kauza Paulová versus Macůrek v podstatě vyřešena.²²⁰ Paulová neměla příliš času na pocity zadostiučinění, protože musela přistoupit k praktickým záležitostem spojeným s přestupem na univerzitu. Další závažnou otázkou bylo, jak bude strukturovat své přednášky: „*Profesura je docela nový, zodpovědný úkol. Nemůžete již přednáseti, co se Vám líbí – třeba myslet na státní zkoušku. [...] Vím dobře, co chci. Bidlo uvedl byzantologii na naši univerzitu, ale též ustrnul u roku 1453. Proto přednáším stále dějiny turecké a Balkán XIX. století. Vidím právě v tom svůj úkol na naší univerzitě, v rozšíření studia balkánských dějin do přítomnosti.*“²²¹

Bidlo jí napsal velmi vřelý dopis, v němž jí gratuloval ke jmenování a vyjádřil přání, aby svou funkci zastávala tak svědomitě jako on a vyvrátila všechny pochybnosti: „*Velectěná slečno kolegyně! Gratuluji Vám k jmenování. Sobě při tom přeji, abyste svůj úřad a úkol zastávala aspoň tak svědomitě, jako já jsem jej plnil. Víte, že se proti Vám ozývaly hlasy jako proti ženě.*“²²² Dokažte, že Vám bylo křivděno. Nechtěl bych, aby jednou na mě se ukazovalo, že já jsem byl vinen tím, že katedra slovanských dějin se neosvědčila v rukách ženy!“²²³ Pro Paulovou byl vstřícný dopis J. Bidla překvapující a velkou úlevou.²²⁴

Na podzim roku 1935 se tedy Paulové splnil životní sen, stala se mimořádnou profesorkou. Přestože si v minulosti často stěžovala na to, že jí zaměstnání v knihovně brání plně se věnovat vědecké práci, byl pro ni odchod z knihovny těžký. Opustila známé prostředí a na univerzitě se cítila izolovaná: „*Znamená to zase zůstat sám, více než dříve a pracovat čistě o své újmě a sám. Tedy – já to musím překonat, pane kancléři drahý. Ale zatím je mi teskno. Neveselo.*“²²⁵ Tak se uzavřela jedna velká kapitola života Milady Paulové, která si na svůj vrub připsala další prvenství, kdy jako první žena v republice získala mimořádnou profesuru pro obor všeobecných dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Přestože dosáhla vytouženého cíle, zaplatila vysokou cenu. Roztržka s Bidlem byla sice formálně zažehnána, ale pocit určité trpkosti zůstal. Přejít na filozofickou fakultu nebyl jednoduchý, jak z hlediska osobních vztahů, tak z hlediska nových profesních nároků.

²¹⁹ MÚA, fond Milada Paulová, Výnos MŠANO z 23. 9. 1935, kart. 56 (dodatky). „Vaše učební povinnost spočívá v tom, že jest Váš obor, pro který jste jmenována, podle předpisů té které doby platných řádně zastupovati, jmenovitě konati ze svého oboru přednášky a cvičení v rozsahu, vyhovujícím potřebám uvedené univerzity nejméně však v rozsahu 5 hodin týdně v každém semestru, vedle potřebných cvičení.“ Její plat činil 33 600 Kč ročně s činovním 6 600 Kč.

²²⁰ AKPR, fond KPR, sign. 1410/21, Milada Paulová, část III, neprotokolované, rok 1929–1935, kart. 62, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 1. 9. 1935.

²²¹ Tamtéž.

²²² Bohužel konkrétní informace chybí. Později se Paulová ve svých pamětech zmiňuje, že se Pekař na studium žen na univerzitě díval s despektem. D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Střet generací?*, s. 135.

²²³ AKPR, fond KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62. T. 759/35, opis provedený M. Paulovou, který je součástí dopisu M. Paulové P. Šámalovi z 5. října 1935, dopis J. Bidla M. Paulové, 5. 10. 1935.

²²⁴ Tamtéž, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 5. 10. 1935.

²²⁵ AKPR, fond KPR, sign. 93/35. Soukromý archiv Přemysla Šámala, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 29. 12. 1935.

Přestože se Paulové výrazně zhoršilo zdraví, odmítla si dát čas na zotavenou a rozhodla se napnout všechny síly k dokončení *Dějin Maffie*. Jak se záhy ukázalo, toto rozhodnutí nedbat svých zdravotních limitů mělo závažný dopad na její psychické zdraví. Záhy poté, co se vyřešily potíže s vydáním tohoto rozsáhlého díla,²²⁶ Paulová začala pociťovat nastupující hlubokou depresi. Ta byla způsobena též prozřením, že přílišným lpěním na *Maffii* a Šámalovi se zničilo přátelství s Bidlem.²²⁷

V osobní i profesní rovině byl pro Paulovou zlomový rok 1937, který byl vyplněn řadou vyrovnání a ztrát. Na začátku ledna, při příležitosti svatby Bidlovy dcery, došlo k osobnímu smíření mezi Bidlem a Paulovou.²²⁸ Štěstí z nápravy jejich vztahu narušila smutná zpráva o Pekařově smrti.²²⁹ Paulová si při té příležitosti s lítostí posteskla, že příslušníci staré generace postupně zemřou bez toho, aby se za svého života podělili o své znalosti s mladší historickou generací, a bez toho, aby některé z nich začlenili mezi své přátele.²³⁰

V odborné oblasti věnovala velkou péči přípravě referátu na první sjezd československých historiků, který se konal ve dnech 3.–8. května 1937 v Praze, a to na téma: *Stav a úkoly bádání o dějinách Slovanstva a československého stanoviska*.²³¹ A zcela oprávněnou radost jí přineslo vydání prvního dílu *Maffie*²³² (*Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914–1918, I, Ve znaku perzekuce*), který měl opět vesměs kladné ohlasy.²³³ Díky velkému pracovnímu vytížení spojenému s dokončovacími pracemi na druhém dílu *Maffie* se ale opět začal zhoršovat její zdravotní stav,²³⁴ a navíc ji tížilo odloučení od Šámala, který pobýval v Lánech u umírajícího prezidenta.²³⁵ V této pro Paulovou tíživé situaci zemřel profesor Bidlo, jenž i přes jejich komplikovaný vztah patřil k okruhu jejich nejbližších. Paulové jako jeho nástupkyni byl svěřen čestný úkol promluvit nad jeho rakví.²³⁶ Konec roku 1937 byl vyplněn vyřizováním formalit ohledně nástupnictví v čele katedry.²³⁷

V první polovině roku 1938 zaznamenala Paulová další dva kariérní a společenské úspěchy, když byla jmenována členkou Zkušební komise pro učitelství na školách středních v Praze²³⁸ a členkou ústředního výboru Československo-jihoslovenské ligy.²³⁹ Podzim

²²⁶ Nakladatelství se zdráhala tak objemné vědecké dílo vydat, protože se obávala prodělků. Nakonec se vydání, zřejmě na naléhání Šámala, ujala Česká grafická unie, která se rozhodla titul vydat ve dvou dílech (3 svazcích), každý po 5 000 kusech. Samotné nakladatelství „Unie“ se zprvu také zdráhalo knihu vydat, protože se obávalo, že kniha nebude zisková a nakonec zakázku přijalo kvůli tomu, že byl dříve Šámal členem její správní rady. Viz MÚA, fond Milada Paulová, kart. 13, i. č. 548, dopis M. Paulové nakladatelství Československá grafická unie, 19. 2. 1936; dopis Československé grafické unie, a. s. M. Paulové, 12. 2. 1936.

²²⁷ AKPR, fond Osobní korespondence Přemysla Šámala, sign. 41/36, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 14. 2. 1936.

²²⁸ AKPR, fond Soukromý archiv Přemysla Šámala, sign. 90/38, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 8. 1. 1937.

²²⁹ Zemřel 23. ledna 1937.

²³⁰ AKPR, fond Soukromý archiv Přemysla Šámala, sign. 90/38, M. Paulová P. Šámalovi, 24. 1. 1937.

²³¹ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, výpis z protokolu schůze profesorského sboru FF UK z 26. 1. 1939 a ze 4. 2. 1939; Bohumil JIROUŠEK, *Karel Stloukal, profesor obecných dějin*, České Budějovice 2014, s. 132.

²³² AKPR, fond Soukromý archiv Přemysla Šámala, sign. 90/38, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 27. 1. 1937.

²³³ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 10, i. č. 442, dopis P. Šámala M. Paulové, 11. 2. 1937.

²³⁴ AKPR, fond Osobní korespondence Přemysla Šámala, sign. 90/38, dopis M. Paulové P. Šámalovi, 10. 8. 1937.

²³⁵ Tamtéž, dopis M. Paulové P. Šámalovi před 20. 9. 1937.

²³⁶ Tamtéž, smuteční řeč M. Paulové nad hrobem J. Bidla, 4. 12. 1937.

²³⁷ Paulová se přestěhovala do Bidlovy pracovny a spolu se Šustou převzala vedení historického semináře.

²³⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 10, dopis Zkušební komise pro učitelství na školách středních v Praze M. Paulové, 23. 2. 1938.

²³⁹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dotatky), Listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis Československo-jihoslovenské ligy M. Paulové, 20. 5. 1938.

téhož roku byl vyplněn prací na vydání knihy *Jugoslovansko-českoslovaška vzajemnost v skupnem boju za svobodo* (I. del, 6) ve spolupráci s časopisem *Misel in Delo* v Lublani.²⁴⁰

V tomto roce byla Paulová poměrně hodně aktivní v oblasti zahraničních studijních cest, byť se některé z nich kvůli neutěšené ekonomické situaci státu neuskutečnily a některé musela zřejmě financovat ze svých úspor.²⁴¹ V letních měsících 1938 se Paulová zúčastnila schůze Federace historických společností východní Evropy²⁴² a poté VIII. mezinárodního kongresu historiků v Curychu,²⁴³ kde byla zvolena za československého zástupce ve slovníkové komisi Federace.²⁴⁴ Atmosféra sjezdu již byla výrazně poznamenána nepříznivou geopolitickou situací, což mělo za následek, že se zde vedly bouřlivé diskuze o aktuálních politických tématech na úkor témat čistě vědeckých. Šusta odmítl do politických diskuzí vstupovat, a proto ostatní členové československé delegace nastolovali výhradně vědecká témata.²⁴⁵ Zajímavá byla politická nejednotnost polské delegace, v níž se střetly dvě polské univerzity: Jagellonská v Krakově a Varšavská univerzita. Spory vyplývaly z toho, že byl Krakov podle Paulové výrazně laděn germanofilsky (zástupce profesor Feldman) a Varšava se jevila jako profrancouzská (zástupci Handelsmann a Halecki). Paulová považovala za skutečné „spojence“ československé republiky zástupce z Univerzity Adama Mickiewicze v Poznani. Paulová se pozastavila nad tím, že jako představitel Československa byl do předsednictva sjezdu zvolen Stloukal, i když vedoucím delegace byl Chaloupecký.²⁴⁶ Paulová měla na sjezdu mimo jiné za úkol vést s Handelsmanem polemiku o Těšinsko. Ten ale zahájil polemiku s Němci, a tak tuto ožehavou otázku Paulová nemusela řešit.²⁴⁷

Druhá republika a Protektorát – řádná profesura odložena na neurčito

Po odchodu kancléře Šámala z funkce v důsledku demise Edvarda Beneše se Paulová pokusila navázat na osvědčenou lobbistickou praxi a na konci října 1938 se obrátila na Kancelář prezidenta se žádostí o audienci u prezidenta Emila Háchy. Chtěla mu věnovat první díl *Dějín Maffie*,²⁴⁸ ale zároveň se chtěla Háchovi osobně představit a přemluvit jej k prosazení jejího jmenování za řádnou profesorku východoevropských dějin, hlavně

²⁴⁰ Tamtéž, dopis Branka Vrčona Miladě Paulové, s. d. (okolo 15. 10. 1938).

²⁴¹ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, žádost děkanství FF UK MŠANO, 21. 6. 1938, č. 3227/F.f.1937/38(B); vyjádření komise seniorů, č. 3227/F.f.1937/38(B); dopis č. 3497/F.f.1937/38; dopis č. 97.106/38-IV/1, 17. 10. 1938.

²⁴² Ve dnech 25.–26. srpna 1938.

²⁴³ Od 28. 8. do 4. 9. 1938. V dubnu 1938 požádala Paulová prostřednictvím FF UK MŠANO o podporu 3000 Kč na účast na VIII. mezinárodním historickém sjezdu v Curychu a schůzi „Federace východoevropských společností“. MŠANO žádost o podporu na cestu Florovského, Paulové, Pelikána, Matouška a Kalisty zamítlo. AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz; dopis č. 3359/F.f.1937/38; žádost Paulové MŠANO, 22. 4. 1938, č. 2849/F.f.1937/38 (B); AKPR, Soukromý archiv Přemysla Šámala, sign. 90/38, dopis P. Šámala M. Paulové, 1. 9. 1938. Ke kontextu srov. Jiří LACH, *Českoslovenští historici na meziválečných historických sjezdech*, in: Bohumil Jiroušek (ed.), *Česká a československá účast na mezinárodních kongresech historických věd*, České Budějovice 2006, s. 29–51.

²⁴⁴ Federace historických společností východní Evropy.

²⁴⁵ AKPR, fond Soukromý archiv Přemysla Šámala, sign. 90/38, dopis P. Šámala M. Paulové, 1. 9. 1938.

²⁴⁶ MŠANO jmenovalo Chaloupeckého za vedoucího delegace poměrně pozdě a zřejmě to neznámilo organizačnímu výboru v Curychu.

²⁴⁷ AKPR, fond Soukromý archiv Přemysla Šámala, sign. 90/38, dopis P. Šámala M. Paulové, 1. 9. 1938.

²⁴⁸ AKPR, fond Kancelář prezidenta republiky, kart. 248, i. č. 1357, dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, D 6631/39, záznam J. Říhy „pro domo“, 26. 10. 1939.

slovanských. Jak vidno, Paulová sledovala během měnicích se politických kulis stále jeden a tentýž cíl. V té době se na ministerstvu školství projednávala nová jmenování vysokoškolských profesorů, která byla, vycházejíce ze změněných politických a ekonomických poměrů, výrazně zredukována. To Paulovou samozřejmě opět výrazně znejistilo, ale jako v minulosti zahájila poměrně rozsáhlou lobbistickou aktivitu. Nicméně tajemník Jindřich Řiha²⁴⁹ audienci nedoporučil, protože už Háchu navštívila v deputaci spolu s profesorem Karlem Stloukalem a profesorem Bohumilem Rybou a tím byla věc prozatím uzavřena.²⁵⁰

Otázka úspěšného jmenování Paulové řádnou profesorkou byla ale žádoucí, zvláště proto, že Paulová po smrti Bidla převzala vedení katedry. Profesorský sbor se usnesl na své schůzi z 26. 1. 1939, aby byl MŠANO podán návrh na jmenování Paulové řádnou profesorkou obecných dějin se zvláštním zřetelem k dějinám evropského východu.²⁵¹ Návrh byl na profesorském sboru přijat třiceti hlasy.²⁵² MŠANO však odpovědělo zamítavě s odkazem na ustanovení odst. 1, § 3, vládního nařízení z 21. 12. 1938, č. 379 z a n., a doporučilo, aby návrh na jmenování Paulové „odložen byl na pozdější vhodnější dobu“.²⁵³ Děkanství Filozofické fakulty Univerzity Karlovy se ale nemínilo vzdát a dopisem z 19. 5. 1939 poslalo ministerstvu svou žádost znovu, a to na základě jednomyslného usnesení profesorského sboru z 11. 5. 1939.²⁵⁴ Ale tato jejich žádost již vyzněla do ztracena.

Přestože byla Paulová od 31. 7. 1940²⁵⁵ poslána spolu se všemi vysokoškolskými profesory na dovolenou s čekatelným,²⁵⁶ v rámci možností pracovala dále. Prostor pro další práci jí poskytla především Národní rada badatelská,²⁵⁷ která jí během okupace pravidelně přispívala na živobytí. Finanční příspěvky (zpravidla 4000 až 5000 K ročně) sice byly udělovány formálně na vědeckou práci, ale obecně se vědělo, že část příspěvku bude použita na zajištění základních životních potřeb.²⁵⁸ V letech 1943–1944 se Paulová věnovala práci na knize *Dějiny byzantské říše*, kterou psala pro Historický spolek v Praze. V říjnu 1943 vyšel čtvrtý díl *Dějin lidstva*, sešit 17, věnovaný období vrcholného a pozdního středověku (1050–1450), v němž byla autorkou kapitoly *Evropský sever a východ do sklonku 13. věku*, kde zužitkovala část svého dosavadního byzantologického bádání.²⁵⁹ Uvažovalo se též

²⁴⁹ Pracovník civilního oddělení Kanceláře prezidenta republiky a ministerský rada.

²⁵⁰ AKPR, i. č. 1357, dr. Milada Paulová, prof. Karlovy univerzity, záznam dr. Řihy „pro domo“ z 26. 10. 1939, D 6631/39; tamtéž, D 6631/39, koncept odpovědi na žádost M. Paulové o audienci, 31. 10. 1939.

²⁵¹ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, dopis č. 833/F.f.1938/39(Mk).

²⁵² Jeden lístek byl odevzdán prázdný. Na schůzi bylo 39 profesorů, včetně jedné ženy, doc. dr. Stránské. AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz. Výpis z protokolu schůze profesorského sboru FF UK z 26. 1. 1939, 4. 2. 1939.

²⁵³ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, dopis MŠANO děkanství FF UK, 6. 3. 1939.

²⁵⁴ Tamtéž, dopis děkanství FF UK MŠANO, 19. 5. 1939.

²⁵⁵ Výnosem MŠANO z 11. 7. 1940. Na dovoleně s čekatelným byla M. Paulová od 31. 7. 1940 do 31. 5. 1945, viz AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, přehled působení ve službě do 31. března 1950.

²⁵⁶ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis MŠANO M. Paulové, 27. 3. 1947.

²⁵⁷ Původní Československá národní rada badatelská.

²⁵⁸ MÚA, fond Československá národní rada badatelská (dále jen ČSNRB), Milada Paulová – osobní spis, dopis ČSNRB M. Paulové, 18. 2. 1942; 17. 2. 1943; 24. 11. 1943; dopisy M. Paulové Národní radě badatelské (potvrzení o přijetí a zprávy), 11. 10. 1941, 27. 4. 1944; 15. 5. 1944, 23. 10. 1944; 19. 12. 1944.

²⁵⁹ MÚA, fond ČSNRB, Milada Paulová – osobní spis, dopis M. Paulové Národní radě badatelské z 6. 11. 1943.

o tom, že Paulová napíše *Dějiny Ruska*. Obě knihy měly sloužit nejen studentům historie, ale také pro širší veřejnost.²⁶⁰ V roce 1944 připravovala studii o mezinárodních vztazích Karla IV. s evropským východem a vydání „*obecnější příručky*“ byzantských dějin pro vysokoškolské studenty i širší čtenářskou obec.²⁶¹

Během okupace byl její profesní život poměrně okleštěn, ale přesto se jí dařilo pokračovat ve vědecké práci. Vzhledem k tomu, že vše, co se týkalo prvního odboje, bylo v té době na indexu, bylo jen přirozené, že svůj vědecký zájem soustředila na byzantologii a slavistická témata. Její osobní život byl vyplněn osobním i tělesným strádáním. Po celou dobu války se potýkala s vážnými zdravotními potížemi a navíc se starala o nemocnou pěstovanku Vilemínu a svou tetu z otcovy strany.²⁶² Vedle toho se musela sama vyrovnat s bolestnou ztrátou Přemysla Šámala, který zemřel v roce 1941 v berlínské věznici Al-Moabit.

První česká řádná profesorka a „smířená“ byzantoložka

Prakticky ihned po osvobození se česká společnost probudila k životu. Univerzity zahájily výuku a zároveň obnovily řízení pro jmenování nových univerzitních profesorů.²⁶³ Jak již bylo uvedeno výše, Paulová byla navržena na řádnou profesorku ještě před okupací, ale její jmenování bylo odloženo.²⁶⁴ Profesorský sbor se tedy ke kauze znovu vrátil a na svém zasedání 15. 8. 1945 se jednomyslně usnesl, aby Paulová byla jmenována řádnou profesorkou pro dějiny slovanských národů a byzantologie.²⁶⁵ Zároveň požádal ministerstvo, aby akceptoval změnu jejího jmenování z profesury pro obor všeobecných dějin východní Evropy a balkánského poloostrova na profesuru pro obor dějiny slovanských národů a byzantologie.²⁶⁶ Tentokrát byla jejich žádost vyřízena bez problémů a výnosem ministerstva školství z 19. 12. 1945 a rozhodnutím prezidenta republiky z 6. 11. 1945 byla Paulová jmenována řádnou profesorkou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze pro obor dějin slovanských národů a byzantologie s platností od 28. 10. 1939,²⁶⁷ tedy symbolicky ode dne výročí vzniku samostatného Československa. Paulová znovu nastoupila na fakultu 10. 5. 1945,²⁶⁸ bezprostředně po osvobození,²⁶⁹ a ihned se pustila nejen do běžné práce, ale po vzoru zkušenosti z první války vyzvala profesorský sbor, aby zajistil shromáždění historického materiálu o činnosti členů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy za války. Její žádosti bylo vyhověno a na to konto byla jmenována

²⁶⁰ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis Historického spolku M. Paulové, 29. 8. 1944. Její práci dotovala Kulturní rada při Národní radě české a Historický spolek.

²⁶¹ MÚA, fond ČSNRB, Milada Paulová – osobní spis, dopis M. Paulové Národní radě badatelské, 23. 10. 1944.

²⁶² Tamtéž, dopis M. Paulové ČSNRB z 6. 11. 1943; lékařské potvrzení, 26. 4. 1944.

²⁶³ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, urgence č. 259/F.f.1945.

²⁶⁴ Spolu s Karlem Stloukalem, Josefem Hutterem a Bohumilem Rybou, viz MÚA, fond Milada Paulová, kart. 3, i. č. 71, dopis M. Paulové H. Benešové, 15. 11. 1945.

²⁶⁵ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, dopis ředitelů Historického semináře FF UK profesorskému sboru FF UK, 13. 8. 1945.

²⁶⁶ Tamtéž, dopis děkana FF UK MŠAO, 21. 8. 1945.

²⁶⁷ Tamtéž, přehled působení ve službě do 31. března 1950; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 14, jmenování M. Paulové řádnou profesorkou oboru dějiny slovanských národů a byzantologie na FF UK.

²⁶⁸ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, reaktivace, 4. 6. 1945.

²⁶⁹ Srov. Blanka ZILYNSKÁ, *Poválečná obnova a zápas o charakter univerzity*, in: Jan Havránek – Zdeněk Pousta (edd.), *Dějiny Univerzity Karlovy, IV, 1918–1990*, Praha 1998, s. 235–262.

příslušná komise ve složení: Milada Paulová, Václav Vojtíšek, Karel Stloukal.²⁷⁰ Zároveň bylo doporučeno, aby stejným způsobem postupovaly i ostatní fakulty.²⁷¹ Paulová ve svém návrhu sice podotkla, že zřízení „očistná komise“ určitý materiál shromáždila, ale ten byl nedostatečný. Paulová se odkazovala na svou zkušenost s mapováním českého a jihoslovanského odboje za první války a díky své zkušenosti podotkla: „Dovedu velmi dobře posoudit, jaký neblahý podíl na unikání tohoto materiálu má čas, co se dobou ztrácí, vyprchává z paměti, jak se fakta časem v lidské paměti přetvořují a jaké poklady vzpomínek účastníků přicházejí nazmar. Považuji proto za nejvýše žádoucí, aby tento vzpomínkový materiál o činnosti členů naší fakulty byl zachycen – i když nebude bezprostředně uveřejněn – tak aby nezanihl a nebyl porušen.“ Paulová požadovala, aby každý člen profesorského sboru své vzpomínky literárně zpracoval a odevzdal do rukou zvoleného redakčního komitétu, který z nich sestaví sborník a odevzdá jej do úschovy k rukám děkanovým. Články by obsahovaly nejen ilegální činnost, ale i podporu perzekuovaných a veškerou nacionální činnost za války.²⁷²

V letech 1945–1947 Paulová dosáhla mnoha dalších kariérních úspěchů.²⁷³ Velmi příznivý byl pro ni rok 1946, kdy obdržela řadu jmenování do prestižních československých společenských a vědeckých institucí a komisí. Na doklad výše uvedeného zde následuje výčet: mimořádná členka Slovanského ústavu,²⁷⁴ členka Národního klubu,²⁷⁵ členka Zkušební komise pro učitelství na školách středních v Praze pro obor dějepis,²⁷⁶ mimořádná členka České akademie věd a umění, členka Československé národní rady badatelské,²⁷⁷ členka²⁷⁸ Komise pro návrhy na čestné doktoráty zahraničním učencům,²⁷⁹ členka Historického klubu,²⁸⁰ členka Ideové komise pro přípravu Sjezdu československých historiků.²⁸¹ V roce 1947 byla jmenována členkou Ústředního svazu národního odboje domácího v Praze.²⁸² Navíc byla požádána Univerzitou Palackého v Olomouci, aby zde přednášela

²⁷⁰ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, dopis děkana FF UK Spolku posluchačů filozofie v Praze, 27. 8. 1945.

²⁷¹ Tamtéž, dopis děkana FF UK rektorátu UK, 27. 8. 1945.

²⁷² Tamtéž, dopis M. Paulové profesorskému sboru FF UK z 31. 7. 1945.

²⁷³ V srpnu 1945 se stala členkou Společnosti pro kulturní a hospodářské styky se SSSR a členkou Svazu československo-sovětského přátelství. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 1, legitimace.

²⁷⁴ AUK, fond FF UK 1882–2000, kart. 47, i. č. 566 – Milada Paulová, osobní a služební výkaz, karta zaměstnanec; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 8, zaměstnanecká karta M. Paulové.

²⁷⁵ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis Národního klubu M. Paulové, 25. 3. 1946. Klub sídlil v paláci Silva Taroucca. Zřizovatelem bylo ministerstvo zahraničních věcí, které tak chtělo navázat na tradici Společenského klubu v Praze. Klub se měl stát celostátním společenským střediskem pro osobnosti politického, hospodářského, kulturního života a též osobnosti ze státní správy apod. Členové Klubu měli jednat v souladu s novým lidově-demokratickým zřízením a to zejména ve vztahu ke členům diplomatického sboru a významným cizincům. Předsednictvo se skládalo z členů vlády a pražského primátora. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, propagační brožurka Národního klubu.

²⁷⁶ Tamtéž, dopis Zkušební komise pro učitelství na školách středních v Praze M. Paulové, 16. 4. 1946. Členství bylo obnoveno v prosinci. Tamtéž, dopis Komise pro učitelství na gymnáziích v Praze M. Paulové, 17. 12. 1948.

²⁷⁷ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 8, zaměstnanecká karta M. Paulové.

²⁷⁸ Dne 2. května 1946

²⁷⁹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis děkanátu FF UK M. Paulové, 10. 5. 1946.

²⁸⁰ Tamtéž, dopis Jana Klepla M. Paulové z 24. 5. 1946; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 1, legitimace.

²⁸¹ V rámci Československé společnosti historické; sjezd se konal v roce 1947.

²⁸² MÚA AV ČR, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 1, legitimace.

o obecných dějinách²⁸³ a zároveň byla jmenována za členku zkušební komise na gymnáziích v Olomouci.²⁸⁴

Podstatné ale bylo, že se Paulová začala intenzivněji věnovat byzantologii, tak jak si od počátku přál její učitel Bidlo. Jedním z jejích cílů v tomto oboru byla přeměna časopisu *Byzantinoslavica*, vydávaného od roku 1929 Slovanským ústavem, v mezinárodně uznávanou byzantologickou tiskovou platformu.²⁸⁵ Původní časopis byl založen Milošem Weingartem s primárním zaměřením na byzantsko-slovanské vztahy s akcentem na filologické otázky. V časopise byly otiskovány studie jak ve slovanských jazycích, tak v němčině, francouzštině a italštině. Nicméně časopis nedosáhl takového mezinárodního věhlasu, jaký byl původně očekáván. Neměl dostatek příspěvků a odběratelů a v podstatě sloužil jen k výměně cizích časopisů a knih, především slovanských.²⁸⁶ Aby se časopis stal mezinárodně uznávaným a vyhledávaným, bylo nutné navýšit počet příspěvků věnovaných komplexně pojaté byzantologii, přidat bibliografický oddíl a zajistit jeho pravidelné vydávání. Paulová argumentovala tím, že dřívější mezinárodní centrum byzantologických studií soustředěné okolo časopisu *Byzantinische Zeitschrift*²⁸⁷ zaniklo a další zahraniční časopisy jako *Byzantion* (Brusel) či *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher* (Atény) měly jen dílčí ráz. Primární ambicí Paulové bylo soustředit okolo časopisu byzantologie slovanských zemí, ale doufala, že by projekt mohl přilákat i vědce neslovanských států.²⁸⁸ Vytvoření takového časopisu si vzala M. Paulová zcela za své a bez jejího úsilí a velké angažovanosti by zřejmě nedosáhl takových kvalit. Na obnově časopisu se s Paulovou intenzivně podílel paleoslovenista Bohuslav Havránek s historikem umění N. L. Okuněvem.²⁸⁹

Západoevropští byzantologové přistupovali k časopisu zprvu jako k provizoriu, než se znovu po válce obnoví *Byzantinische Zeitschrift*, což se stalo v roce 1949.²⁹⁰ Navíc situaci zkomplikovalo vytvoření „železné opony“ mezi státy demokratického zřízení a státy ve

²⁸³ AUK, osobní spis Milady Paulové, přepis děkana FF UK děkanátu FF UP v Olomouci, 5. 11. 1947; žádost děkanátu FF PU adresovaná děkanátu FF UK v Praze o povolení M. Paulové přednášet na FF PU v Olomouci, 1. 10. 1947.

²⁸⁴ Jmenování M. Paulové pro obecné dějiny při této komisi bylo v roce 1948 zrušeno, protože na Palackého univerzitě nepřednášela. AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz.

²⁸⁵ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, přehled činnosti katedry obecných dějin historicko-filozofické fakulty univerzity Karlovy v oboru byzantologie v desetiletí 1945–1955.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Zakladatelem moderní německé byzantologie byl profesor Karl Krumbacher, který v roce 1892 založil časopis *Byzantinische Zeitschrift* a v roce 1898 *Byzantinisches Archiv*. Prvním redaktorem *Byzantinische Zeitschrift* byl jeho zakladatel Karl Krumbacher (1892–1909). Poté následovali na postu redaktorů: Paul Marc (1909–1927) a August Heisenberg (1910–1930), Franz Dölger (1928–1963), Hans-Georg Beck (1964–1977), Friedrich Wilhelm Deichmann (1964–1980) a Herbert Hunger (1964–1980). Vydávání časopisu bylo přerušeno během let 1914–1919, 1920–1923 a 1943–1949. Časopis existuje dosud a je stále důležitou tiskovou platformou pro byzantologii. (Informace jsou záměrně uvedeny pouze pro sledované období života M. Paulové.) Časopis hodnotila v celku kladně. Ke slovanské bibliografii nepřistupoval zaujatě, ale přesto byla vědecká tvorba slovanských národů Němcům cizí. Bibliografie proto nebyla úplná a problematické bylo, že překládali do němčiny názvy časopisů, což málo při heuristice. Viz MÚA AV ČR, fond Milada Paulová, kart. 56 (dotatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, rukopis M. Paulové Přehled činnosti katedry obecných dějin FF UK v oboru byzantologie v desetiletí 1945–1955; dopis M. Paulové ministerstvu financí, 26. 7. 1945.

²⁸⁸ MÚA AV ČR, fond Milada Paulová, kart. 56 (dotatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis M. Paulové, 26. 7. 1945.

²⁸⁹ *Byzantská studia v Československu*, in: Bohumila ZÁSTĚROVÁ, *Dějiny Byzance*, Praha 1992, s. 473.

²⁹⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/Byzantinische_Zeitschrift> (20. 7. 2018).

sféře vlivu SSSR. Přesto zůstala spolupráce *Byzantinoslavie* se zahraničními byzantology trvalá.²⁹¹

Rok 1948 přinesl Paulové další dva pracovní úspěchy. Na konci ledna 1948 byla děkanátem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy delegována jako členka do Extenzí československých vysokých škol²⁹² a v únoru²⁹³ byla slavnostně přijata za členku Společného slovanského výboru.²⁹⁴ Komunistický převrat 25. února 1948 vnesl do života Paulové materiální nejistotu a politické prověrky ohledně bezúhonnosti v době okupace.²⁹⁵ V březnu 1948 bytový odbor ONV označil její byt za nadměrný a začalo tak martyrium, které trvalo až do konce 60. let. Za Paulovou se opakovaně postavily nejdůležitější vědecké orgány v zemi – děkanát Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze,²⁹⁶ Ústředí vědeckých pracovníků, Česká akademie věd a umění i časopis *Byzantinoslavica*, které apelovaly zejména na mezinárodní věhlas Paulové a členství v různých vědeckých společnostech. Paulová musela opakovaně dodávat různá lékařská dobrozdání o svém horšícím se zdravotním stavu.²⁹⁷ Ke všem problémům se ještě dostala opět na index její *Maffie*.

V červenci 1948 se konal VI. mezinárodní byzantologický kongres v Paříži a v srpnu VII. mezinárodní kongres v Bruselu, kam Slovanský ústav delegoval Bohuslava Havránka a Paulovou, která ale kvůli zdravotním potížím za sebe poslala Antonína Dostála. Mezinárodní společnost byzantských studií²⁹⁸ zde vytvořila komitét, jehož první schůze se konala v červenci 1949 na Sorbonně. Té se však již nezúčastnily státy sovětského bloku: „*Spolupráci znemožnil nepříznivý vývoj politický, ale též ideologické rozpory a ostrý poměr, který se zatím vytvořil mezi sovětskými badateli a Henri Grégoirem, který byl a dodnes zůstává duší a vedoucím činitelem západoevropské byzantologie.*“²⁹⁹ Nicméně Paulová byla jmenována čestnou místopředsedkyní Comité International des Études Byzantines, Paris.³⁰⁰

V roce 1949 zemřel profesor Nikolaj Okuněv,³⁰¹ autorita evropského významu a opora *Byzantinoslavik*. Jeho roli převzal profesor Molé z krakovské univerzity. Paulová v té době opět zápasila se zdravím, a proto jí bylo dovoleno ve školním roce 1949/1950 snížení výukových hodin z 5 hodin týdně na 2 hodiny týdně a 2 hodiny seminárních cvičení týdně.³⁰²

²⁹¹ MÚA AV ČR, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, rukopis M. Paulové Přehled činnosti katedry obecných dějin FF UK v oboru byzantologie v desetiletí 1945–1955.

²⁹² Tamtéž, dopis děkanátu FF UK. M. Paulové, 28. 1. 1948.

²⁹³ Dne 26. února 1948.

²⁹⁴ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, pozvánka, 26. 2. 1948.

²⁹⁵ Tamtéž, potvrzení M. Paulové pro Jiřinu Navarovou, [datum neurčeno] 1945.

²⁹⁶ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 2, i. č. 38, potvrzení děkanátu, 6. 3. 1948.

²⁹⁷ Vedle trvalých plicních potíží (TBC) se přidružila od roku 1957 také cukrovka. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 2, i. č. 38, dokumenty týkající se užívacího práva na byt.

²⁹⁸ L'Association internationale des Etudes Byzantines.

²⁹⁹ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, přehled činnosti katedry obecných dějin historicko-filozofické fakulty univerzity Karlovy v oboru byzantologie v desetiletí 1945–1955.

³⁰⁰ MÚA, fond ČAVU, kart. 200, i. č. 258, Milada Paulová, osobní spis.

³⁰¹ Srov. Julie JANČÁRKOVÁ, *Istorik iskustva Nikolaj L'vovič Okunev (1885–1949). Žiznennyj put' i naučnoe nasledije*, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2012.

³⁰² AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, dopis děkanství FF UK ÚNV hl. m. Prahy, 18. 8. 1949; dopis ministerstva školství, věd a umění děkanství FF UK, 27. 1. 1950.

Na univerzitě došlo ke změnám ve výuce a k omezení výuky v oboru byzantologie.³⁰³ Paulové se sice podařilo prosadit pro studijní rok 1953/1954 povinnou dvouhodinovou přednášku o byzantských dějinách pro druhý ročník, ale již ve studijním roce 1955/1956 byla v důsledku nových učebních norem omezena jen na zimní semestr. Navíc studium byzantologie velmi komplikovala nedostatečná znalost latiny a úplná neznalost řečtiny u mladé generace.

V roce 1952 se Paulová potýkala s vážnými zdravotními problémy. V květnu³⁰⁴ byla ještě jmenována členkou komise Institutu N. P. Kondakova,³⁰⁵ ale již v červnu požádala ministerstvo o zproštění povinnosti vést seminář z důvodu špatného zdravotního stavu.³⁰⁶ A v listopadu 1952 požádala ze stejných důvodů o odchod z redakce *Byzantinoslavik*.³⁰⁷ Svůj post předala svému kolegovi Antonínu Dostálovi. Ve Slovanském ústavu ale pracovala dále a 5. března 1954³⁰⁸ se stala členkou vědecké rady Slovanského ústavu.³⁰⁹ Státní komise pro vědecké hodnosti jí udělila 29. února 1956 vědeckou hodnost doktora historických věd³¹⁰ a 1. března 1956 diplom doktora věd (DrSc.).³¹¹

Následující rok byl pro Paulovou významný také proto, že mohla opět oficiálně pracovat na dějinách českého a jihoslovanského odboje a v srpnu 1957 jí ministerstvo školství a kultury dokonce dalo na školní rok 1957/1958 roční dovolenou na vědecké zpracování dějin československého a jihoslovanského odboje.³¹² V roce 1961 po dosažení svého sedmdesátého roku ukončila zaměstnanecký poměr k Filozofické fakultě Univerzity Karlovy,³¹³ přesto se nadále věnovala vědecké činnosti. Téhož roku byla zvolena čestnou viceprezidentkou Mezinárodní asociace byzantologických studií.³¹⁴ V roce 1963 vyšla její práce *Balkánské války 1912–1913 a český lid*.³¹⁵ O tři roky později, u příležitosti jejích 75. narozenin, jí prezident Antonín Novotný propůjčil Řád práce za celoživotní dílo v oblasti byzantských a slovanských dějin³¹⁶ a Prezídium ČSAV udělilo bronzovou plaketu ČSAV za zásluhu o vědu a lidstvo. Život Paulové se nicméně chýlil ke svému konci. Od roku 1951 až do konce jejího života ji provázela Bedřiška Naskeová, která k ní přišla jako hospodyně, ale nakonec se stala blízkým člověkem a žily spolu ve vzájemné klidné symbióze. Obě ženy sepsaly v únoru 1969 své závěti³¹⁷, v nichž si navzájem odkázaly svůj majetek. Vědecké knihy ale Paulová odkázala Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV z toho

³⁰³ Srov. Zdeněk POUŠTA, *Univerzita Karlova v letech 1947–1953*, in: Z. Pousta – J. Havránek (edd.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, IV, s. 263–306, a Jan HAVRÁNEK, *Univerzita Karlova v letech 1953–1969*, in: tamtéž, s. 307–324.

³⁰⁴ Dne 23. 5. 1952.

³⁰⁵ Spolu s J. Rypkou, A. Salačem, Z. Wirthem. MÚA AV ČR, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, dopis V. Trkala M. Paulové, 27. 5. 1952.

³⁰⁶ Tamtéž, dopis M. Paulové ministerstvu školství, věd a umění, 18. 6. 1952.

³⁰⁷ MÚA AV ČR, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 12, dopis Milady Paulové, koncept, 5. 11. 1952.

³⁰⁸ Dne 5. 3. 1954.

³⁰⁹ MÚA AV ČR, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 8, zaměstnanecká karta; AUK, fond FF UK, kart. 47, i. č. 556, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, přehled působení ve službě do 31. 3. 1950.

³¹⁰ AUK, fond FF UK, kart. 47, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, karta zaměstnance; MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56 (dodatky), listiny, dokumenty k životu prof. Paulové v chronologickém sledu, přepis rektora UK v Praze, 30. 3. 1956.

³¹¹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 1, i. č. 8, zaměstnanecká karta.

³¹² Tamtéž, kart. 1, i. č. 9, opis MŠK rektorátu UK, 12. 8. 1957.

³¹³ Tamtéž, kart. 1, i. č. 13, ukončení řádného pracovního poměru na FF UK.

³¹⁴ Tamtéž, kart. 49, i. č. 1017, Práce, č. 241, 7. 10. 1961, Z domova, s. 5.

³¹⁵ Tamtéž, Dvakrát o historii.

³¹⁶ Tamtéž, kart. 49, i. č. 1015, Udělení Řádu práce. Rudé Právo, č. 302, roč. 47, 2. 11. 1966.

³¹⁷ Poslední závět před smrtí Paulové.

důvodu, že zde pracovalo jedenáct jejích žáků.³¹⁸ Milada Paulová zemřela dne 17. ledna 1970³¹⁹ a je pohřbena v rodinné hrobce v Loukově.³²⁰

Historický seminář

Jak již bylo uvedeno výše, Jaroslav Bidlo ve spolupráci s Josefem Šustou měli eminentní zájem, aby Paulová mohla nadále vědecky pracovat. Bidlo proto ve shodě s J. Pekařem navrhl profesorskému sboru, aby Paulová zastoupila dosavadního asistenta Josefa Dostála, který v rámci povinného zkušebního roku vyučoval na část úvazku na střední škole. Po kladném vyřízení jeho žádosti se Paulová stala druhým asistentem od 1. 10. 1918, ale Bidlo se Šustou nadále usilovali o to, aby Paulová nastoupila do semináře na plný úvazek a v tomto duchu podali příslušnou žádost. Profesori vypracovali posudek, který byl posléze přednesen na schůzi profesorského sboru. Pekař její dosavadní činnost v semináři hodnotil následovně: „*Podepsaný [Pekař] nemůže jinak než vzdáti její inteligenci, píli, spolehlivosti a ochotě, kterou za krátkou dobu svého působení v knihovně bohatě osvědčila, chválu co nejúplněji a nejupřímněji.*“³²¹ V březnu se výhledy na získání asistentkého místa staly velmi reálné. Na konci měsíce odešel ze semináře Josef Dostál, který dostal místo v archivu zemské politické správy v Praze.³²² V důsledku toho byla dne 27. března 1919 Paulová jmenována asistentkou historického semináře v desáté hodnostní třídě s platem 1000 korun.³²³

Milada Paulová se tak stala první ženou, asistentkou v historickém semináři. Po letech vzpomínala, že studenti přijímali ženu asistentku dobře, ale že někteří starší kolegové a její předchůdci na místě asistenta na ni reagovali rozporuplně.³²⁴ V rámci své asistentury jí Bidlo uložil dva překlady. První byl překlad díla Stanoje Stanojeviče *Dějiny národa srbského*³²⁵ a druhý díl knihy Alexandra Ivanoviče Borgmana *Russkaja istorija I–II*, Sankt-Peterburg 1912–1913, který ale nikdy nebyl vydán.³²⁶ Poté, co Paulová nastoupila do zaměstnaneckého poměru na místo praktikantky do Veřejné a univerzitní knihovny (28. července 1919),³²⁷ ze semináře odešla.³²⁸

Se seminářem ale zůstala v kontaktu, když využila svého studijního pobytu v Království SHS v roce 1920 k nákupu knih pro historické semináře v Praze, Brně a Bratislavě.

³¹⁸ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 2, i. č. 39, poslední pořízení, 17. 2. 1969.

³¹⁹ MÚA, fond Osobní spis M. Paulové, kart. 200, i. č. 258. Pohřeb se konal 28. ledna ve Strašnicích.

³²⁰ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 2, i. č. 39, poslední vůle.

³²¹ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56, listiny k událostem o životě prof. Paulové v chronologickém sledu, potvrzení prof. Josefa Pekaře, 23. ledna 1919; osvědčení, 5. března 1922.

³²² Archiv Ministerstva vnitra.

³²³ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 2, i. č. 26, fragment paměti.

³²⁴ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Štřet generací?*, s. 145.

³²⁵ Stanoje STANOJEVIČ, *Dějiny národa srbského*. Podle 2. opraveného a doplněného vydání se svolením spisovatelovým přeložila dr. Milada Paulová. Český překlad přehlédl dr. Jaroslav Bidlo, Praha 1920. Srov. D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Štřet generací?*, dokument č. 3, M. Paulová J. Bidlovi, 16. ledna 1919.

³²⁶ K vydání nedošlo kvůli nezájmu čtenářské obce. Rukopis překladu vyhotoveného Miladou Paulovou je uložen v rámci osobního fondu Jaroslava Bidla. Srov. D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Štřet generací?*, dokument č. 11, M. Paulová J. Bidlovi, 16. července 1919.

³²⁷ M. Paulová byla jmenována na místo praktikantky MŠANO výnosem ze dne 17. července 1919, č. 30.079. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 56, opis přípisu Zemské správy politické v Praze z 25. července 1919.

³²⁸ AUK, osobní spis, návrh na jmenování M. Paulové mimořádnou profesorkou, 17. 5. 1934.

Pedagogicky začala Paulová v semináři působit až po smrti svého učitele Jaroslava Bidla v roce 1937. Zde se vedle klasických metodologických seminářů zaměřila opět na byzantologická a jihoslovanská témata.

Kolegové

Paulová se ve svém profesním životě pohybovala ve třech pracovních prostředích: univerzitní knihovně, Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a redakci *Byzantinoslavik*, v nichž pochopitelně navazovala kolegiální vztahy. Pro účely této studie je pozornost zaměřena primárně na prostředí Filozofické fakulty. Jak již bylo uvedeno výše, Paulové se díky jejímu nadání a píli podařilo získat celoživotní profesní i osobní přízeň dvou učitelů, Jaroslava Bidla a Josefa Šusty, kteří se stali jejími vytrvalými a usilovnými podporovateli a rádci.³²⁹ Z ostatních kolegů, s nimiž navázala osobnější vztah, je třeba zmínit na prvním místě Karla Stloukala a Josefa Dobiáše,³³⁰ dále pak Antonína V. Florovského,³³¹ Bedřicha Hrozného³³² a z mladší generace Josefa Polišínského.³³³

Z dosavadního výzkumu vyplývá, že Paulová udržovala v podstatě bezkonfliktní kolegiální vztahy. Jedinou výjimkou byly situace, kdy se cítila profesně ohrožena. V tom případě zahájila intenzivní lobbistické praktiky, nejčastěji prostřednictvím svých tradičních patronů Šámala, Bidla a Šusty a v druhé řadě spřízněných úředníků na MŠANO a spolustraníků v České národní demokracii.

První taková situace nastala v univerzitní knihovně, kde mělo dojít k protekčnímu a neprofesionálnímu povýšení kolegy Karla Hocha,³³⁴ proti čemuž se ohradila nejen Paulová, ale i její kolegové.³³⁵ Poprvé se kauza objevila na pořadu dne v březnu 1925, kdy vešlo ve známost, že Hoch má být jmenován budoucím ředitelem knihovny.³³⁶ Kauza se vlekla několik měsíců a byla prostoupena intenzivními zákulisními jednáními na nejvyšších správních místech. Knihovníci nakonec po řadě jednání požádali Paulovou, aby se obrátila o pomoc na Šámala.³³⁷ I když se nakonec podařilo Hochovu jmenování ředitelem zabránit, snahy o kariérní zvýhodňování Hocha pokračovaly v průběhu následujících let.³³⁸ Z kolegů v knihovně navázala přátelský vztah s doktorem Randéem³³⁹ a s Florou Kleinschnitzovou,³⁴⁰ která se stala do určité míry její profesní soupeřnicí a zároveň konkurentkou.³⁴¹

³²⁹ Srov. např. D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, č. 237, zpráva J. Říhy, 17. února 1933.

³³⁰ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 4, i. č. 104, korespondence Josef Dobiáš.

³³¹ Tamtéž, kart. 5, i. č. 134, korespondence Antonín V. Florovskij.

³³² Tamtéž, kart. 6, i. č. 189, korespondence Bedřich Hrozný; dopis Hrozného Paulové, 6. 12. 1936.

³³³ Tamtéž, kart. 9, i. č. 354, korespondence Josef Polišínský.

³³⁴ Karel Hoch (1884–1962), český novinář, historik a publicista.

³³⁵ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dopis č. 40, M. Paulová P. Šámalovi, 21. října 1925.

³³⁶ Tamtéž, dokument č. 33, interní záznam P. Šámala, 23. března 1925.

³³⁷ Tamtéž, dokument č. 44, M. Paulová P. Šámalovi, 12. 12. 1925.

³³⁸ Tamtéž, např. dokument č. 170, M. Paulová P. Šámalovi, 8. 11. 1930.

³³⁹ Úředník univerzitní knihovny v Praze.

³⁴⁰ Flora Kleinschnitzová (1891–1946), česká literární historička. Od 1920 zaměstnána jako knihovnice ve Veřejné a univerzitní knihovně v Praze. Zabývala se literárními dějinami z doby obrození a slovenským romantismem.

³⁴¹ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, např. dokument č. 237, zpráva J. Říhy, 17. února 1933.

Na počátku roku 1933, kdy naplno propukl spor s Bidlem ohledně mimořádné profesury Paulové, ji zasáhly informace, že se připravují návrhy na profesorská jmenování Flory Kleinschnitzové, Bedřicha Mendla³⁴² a Karla Stloukala.³⁴³ „*A návrhy ostatních k tomu. Pana Mendla – na edici!! K tomu edici, která je úřední prací.*“³⁴⁴ Stloukala na všeobecné dějiny na knihu, která je z českých dějin a pomocných věd – tedy vůbec ne z oboru. A aniž byla práce vytištěna!“³⁴⁵ Rozrušila ji především nominace její kolegyně a přítelkyně³⁴⁶ Kleinschnitzové a úvahy, že by mohla být jmenována na bratislavskou univerzitu.³⁴⁷ Paulová v této souvislosti poukazyvala na disproporci mezi svou a její publikační činností.³⁴⁸ Jak již bylo uvedeno, docentská habilitace Kleinschnitzové byla považována za skandální a úroveň její předložené práce chabá.³⁴⁹ Paulová, byť považovala možnost jmenování Kleinschnitzové mimořádnou profesorkou za dehonestující, nechtěla jí ublížit, jak svědčí dopis Šámalovi: „*K Vašemu dopisu si netroufám nic říci, jen snažně prosím – nechci ublížit Flóře Kleinschnitzové. Nemáme žádná na růžích ustláno. Raději než to, věřte mi to prosím, se vzdám sama všeho.*“³⁵⁰ I když ke jmenování Kleinschnitzové nakonec nedošlo, Bidlo i Šusta Paulové radili, aby se tím nerozptylovala a raději se věnovala splnění Bidlových požadavků, aby mohla nezpochybnitelně dokázat svou všestrannou erudici.

Skutečným konkurentem ale byl její mladší kolega Josef Macůrek,³⁵¹ kterému Bidlo věnoval řadu let rovněž svou pozornost. Macůrek byl podobně jako Paulová velmi nadaný student, projevující od gymnaziálních studií touhu prohloubit své znalosti v oblasti historické slavistiky. Macůrek, kterého „přitahovala“ Gollova škola, se rozhodl pokračovat v univerzitních studiích v Praze. Na rozdíl od Paulové, kterou si „vybral“ Bidlo, Macůrek si „vybral“ Bidla, jehož „*osobnost si přál lépe poznat.*“³⁵² Bidlo Macůrka zaujal před-

³⁴² Bedřich Mendl (1892–1940), český historik, 1916–1920 profesor obchodní akademie v Hořicích, 1921–1933 vědecký pracovník, 1933–1939 ředitel Státního historického ústavu, od 1927 docent, od 1934 profesor hospodářských a sociálních dějin na FF UK v Praze. Středem jeho badatelského zájmu bylo studium hospodářského a sociálního vývoje českých středověkých měst, metodicky ovlivněné nejen domácí gollovskou tradicí, ale zejména soudobými směry západoevropské historiografie a filozofie.

³⁴³ Srov. pozn. 108.

³⁴⁴ Tato Paulové informace je do značné míry zavádějící. Profesorský titul nebyl udělován na základě jedné konkrétní práce, ale na základě publikační činnosti jako takové. V případě Mendla se jedná především o práci na edici *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, zahájenou ve dvacátých letech 20. století.

³⁴⁵ V jeho případě se jedná o práci: Karel STLOUKAL, *Počátky nunciatury v Praze: Bonhomini v Čechách v letech 1581–1584*, Praha 1928, a zejména Týž, *Česká kancelář dvorská 1599–1608: pokus z moderní diplomatiky*, Praha 1931.

³⁴⁶ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dokument č. 146, M. Paulová P. Šámalovi, 9. ledna 1930.

³⁴⁷ Prý měla být navržena na základě článku: Flora KLEINSCHNITZOVÁ, *Dies irae, dies illa...* (*Ze sklonku „Zlatého věku“*), Časopis Učené společnosti Šafaříkovy „Bratislava“ 6/3, 1932, s. 238–244. Článek je uložen v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i. jako součást osobního fondu Milada Paulová, kart. 54, i. č. 1129. Srov. D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dokument č. 225, M. Paulová J. Bidlovi, [1933, v noci 28./29. ledna].

³⁴⁸ AUK, f. FF UK, i. č. 371, osobní spis Flory Kleinschnitzové, vyjádření M. Weingarta k habilitačnímu řízení F. Kleinschnitzové. Srov. AKPR, f. KPR, sign. T. 1410/21, Milada Paulová, část II, kart. 62, zpráva J. Říhy, 17. února 1933 (dokument č. 237).

³⁴⁹ AUK, f. FF UK, i. č. 371, osobní spis Flory Kleinschnitzové, vyjádření M. Weingarta k habilitačnímu řízení F. Kleinschnitzové.

³⁵⁰ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dokument č. 231, M. Paulová P. Šámalovi, 7. 2. 1933.

³⁵¹ Josef MACŮREK, *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*, Brno 1998.

³⁵² Tamtéž, s. 16.

náškami *Filozofie dějin východní Evropy*, kde podal filozofický pohled na dějinný vývoj od rozmachu byzantské říše (v 6. století) až do novodobých dějin carského Ruska. Bidlo v Macůrkovi, podobně jako v Paulové, záhy odhalil pili a talent a začal se mu od konce prvního ročníku věnovat.³⁵³ V letech 1925–1930 se stal druhým asistentem v historickém semináři, vedle Zdeňka Kalisty.³⁵⁴

Macůrek na rozdíl od Paulové absolvoval mnohem více zahraničních dlouhodobých studijních pobytů³⁵⁵ a pravidelně se zúčastňoval historických kongresů a konferencí.³⁵⁶ Přestože plně respektoval požadavky Jaroslava Bidla, začal si postupně, podobně jako Paulová, vytvářet vlastní vědecký názor a okruh témat, kterým věnoval primární pozornost. Je možné říci, že patřil mezi tzv. angažované historiky, kteří uzpůsobili své vědecké zaměření aktuálním potřebám české vnitřní a zahraniční politiky. Macůrek byl výrazně ovlivněn malodohodovým kurzem československé zahraniční politiky a také na něj působil „vzor“ Slavíka, Paulové a Bidla, kteří se věnovali ruským, jihoslovanským a polským dějinám. Josef Macůrek se rozhodl vyplnit zbylou mezeru a studovat dějiny maďarské, rumunské a polské ve vztahu k českým zemím: „*Existence ‚Malé Dohody‘ a poválečné uspořádání střední Evropy vedly mne ke studiu Rumunska i jeho minulosti; neustálé revindikační úsilí maďarské vlády v době Horthyho za účelem obnovy starých Uher vedlo mne ke studiu prostředí maďarského... Posléze polská Beckova zahraniční politika za účelem získání celého Těšínska Polskem měla mne ke studiu dějin polských, vztahů česko-polských, otázek z dějin Slezska. Polským dějinám, a to i novodobým, věnoval jsem pozornost od počátku svých studií.*“³⁵⁷

V roce 1930 se Macůrek stal docentem pro dějiny východní Evropy a poloostrova Balzánského.³⁵⁸ Po dosažení habilitace se předpokládalo jeho rychlé jmenování mimořádným profesorem na filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V univerzitních kuloárech i na ministerstvu školství se předpokládalo, že Paulová bude jmenována do Prahy a Macůrek do Brna, kde měl vlastně založit nový obor. Do tohoto předpokladu negativně

³⁵³ Tamtéž, s. 18.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 26.

³⁵⁵ Studijní pobyt v Polsku a Francii 1926/1927. Srov. tamtéž, s. 29. Ve školním roce 1929/1930 odjel na studijní pobyt do Francie (stipendista francouzského ministerstva školství). Cílem pobytu bylo seznámení se především s francouzskou historiografií, metodami práce a jednotlivými školami; v roce 1930 studoval ve Švédsku v archívech, aby doplnil archivní dokumenty pro dvě knihy, které byly výsledkem jeho polského pobytu. J. MACŮREK, *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*, s. 33–34.

³⁵⁶ Například v roce 1927 se účastnil první schůze Federace historických společností východní Evropy a slovanského světa / Fédération des sociétés historiques de l'Europe orientale et du Monde slave, která se stala organizačním střediskem historické slavistiky a jejích schůzí se posléze účastnil pravidelně: druhá schůze Federace se konala v Praze 1932; třetí schůze se konala ve Varšavě 1933; čtvrtá v Curychu 1938; pátá ve Stockholmu-Uppsale 1960; šestá ve Vídni 1965. Viz J. MACŮREK, *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*, s. 31, 34–35. Ještě jako student se zúčastnil v roce 1924 během svého rumunského pobytu Prvního byzantologického kongresu v Bukurešti; na něj navazujících kongresů se snažil zúčastňovat i v dalších letech. Ve školním roce 1929/1930 odjel na studijní pobyt do Francie, kde intenzivně studoval francouzskou historiografií a metodologii a navštěvoval přednášky předních francouzských byzantologů. Zde studoval na Sorbonně, Écoles des hautes études, Institut d'études slaves, Bibliothèque nationale. A v Institut d'études slaves též přednesl přednášku na téma *Naše současná historická slavistika*. J. MACŮREK, *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*, s. 34–35.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 41.

³⁵⁸ Habilitační přednáška *Vlivy byzantsko-slovanské v dějinách rumunského národa* byla publikována v Časopisu Národního muzea 104, 1930, s. 177–180. Srov. J. MACŮREK, *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*, s. 33.

vstoupila hospodářská krize, která zapříčinila snahy z ekonomických důvodů zavřít Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. A zřejmě z tohoto důvodu „vázlo“ jmenování Macůrka. Bidlo, veden snahou zabezpečit Macůrka, se rozhodl navrhnout do Prahy oba s tím, že jejich obor vymezi tak, aby si nekonkurovali a spíše se doplňovali. Na psychiku Paulové to zapůsobilo velmi destruktivně, reagovala velmi emotivně a v dlouhodobé perspektivě to narušilo její psychickou rovnováhu. Interpretace situace ze strany Paulové byla zcela jasná, když se domnívala, že ji Bidlo a Macůrek, proponovaný Bidlův zeť, chtějí poškodit. Macůrek se k situaci vyjádřil až na sklonku života ve svých pamětech a to výhradně neutrálně, bez osobních motivů, kdy kauzu prezentoval zcela jen jako záležitost fakult. Vyjádřil se v tom smyslu, že snaha Filozofické fakulty Univerzity Karlovy navrhnout ho v Praze „*nebyl šťastný krok*“ a že šlo o „*narušování plynulého vývoje zvenčí*“ a MŠANO z toho prý bylo zmateno, kam ho zařadit. Bidla ani Paulovou vůbec nezmiňoval. Každopádně tvrdil, že chtěl vždy do Brna.³⁵⁹ Jak Paulová, tak Macůrek dosáhli po intenzivních lobbistických aktivitách v roce 1935 mimořádných profesur. Macůrek byl jmenován pro obor slovanských dějin a Paulová pro obor dějin slovanských národů a byzantologie.³⁶⁰ Napříště se setkávali, již bez dramatických konotací, na půdě Slovanského ústavu a v redakci *Byzantinoslavik*.

Z kolegů Milady Paulové je třeba zmínit ještě Karla Stloukala,³⁶¹ který byl jejím profesním soupeřem a blízkým kolegou. V roce 1925 byli oba současně jmenováni docenty všeobecných dějin: Milada Paulová pro východní dějiny a Karel Stloukal pro dějiny západní.³⁶² A oba byli současně jmenováni mimořádnými profesory. I když Paulová udržovala se Stloukalem v osobní rovině přátelské vztahy, po profesionální stránce se stále obávala, že ji Stloukal předběhne, zejména v otázce profesorského jmenování. „*Tak jak situace stojí, bude tedy navržen asi dr. Stloukal dříve než já. Já jsem už před ním habilitována. Stloukal je fyzicky o mnoho starší. Ale je za mnou v seznamu, a studenti i širší kruhy profesorské nevědí – v čem vězí, můj případ. Je to otázka mravní. Člověk vypadá jako méněcenný.*“³⁶³

Její obavy rozptýlil sám Stloukal, který byl dobře profesně i finančně zajištěn v Národním muzeu a profesorské jmenování zřejmě neprožíval tak dramaticky jako Paulová.³⁶⁴ Paulová poté do vlastních lobbistických jednání začlenila i Stloukala, respektive hájila i jeho zájmy s cílem aby také on dosáhl brzkého jmenování, které se roky vlekle.³⁶⁵ Když se ale dozvěděla, že bylo Stloukalovo jmenování projednáváno na ministerské radě³⁶⁶ a její zřejmě ne, reagovala opět zahořkle s tím, že „*Dr. Stloukal tedy nemusí čekat, až Šusta*

³⁵⁹ J. MACŮREK, *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*, s. 74.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 48.

³⁶¹ Viz pozn. 108. Srov. B. JIROUŠEK, *Karel Stloukal, profesor obecných dějin*; Jiří LACH, *Josef Šusta a Karel Stloukal. Učitel a žák. Vzor a pokračovatel?*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica 29, 2000, s. 125–142.

³⁶² Z. KALISTA, *Po proudu života*, II, s. 115.

³⁶³ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dokument č. 96, M. Paulová P. Šámalovi, 20. srpna 1928.

³⁶⁴ Tamtéž, dokument č. 329, M. Paulová P. Šámalovi, 24. července 1934.

³⁶⁵ Tamtéž, např. dokument č. 337, M. Paulová P. Šámalovi, 7. září 1934 a následná korespondence až do 1. 9. 1935; B. JIROUŠEK, *Karel Stloukal, profesor obecných dějin*, s. 135.

³⁶⁶ „Navržen sborem profesorským roku 1932 (č. min. 10004 32/7 31/3 1934) byl pod uvedeným číslem 31. března roku 1934 navržen m[imo]j[ádným] profesorem, akt podepsán ministrem Krčmářem a vypraven 5. dubna 1934 na ministerskou radu.“ D. BRÁDLEROVÁ – J. HÁLEK (edd.), „*Drahý pane kancléři...*“ *Vzájemná korespondence*, I, dokument, č. 342, M. Paulová P. Šámalovi, 11. října 1934.

„umře“ nebo půjde do penze (po 10 letech). Nýbrž pan ministr uznal za vhodné pro obecné dějiny západní jmenovati vedle katedry řádné ještě mimořádného profesora. Pro dějiny východní (slovanské), je to „luxus“ a vyhazování peněz, to „není aktuální“. Tímto se moje mravní pozice posiluje.“³⁶⁷

Jak již bylo řečeno, nakonec se dočkali svého jmenování oba téhož roku³⁶⁸ a oba čelili stejné situaci, kdy museli opustit své stávající zaměstnání a plně se věnovat pedagogické a vědecké činnosti. Paulovou a Stloukala spojovala ještě ta skutečnost, že v obou případech se jednalo o favorizované nástupce stěžejních osobností české historické vědy. Paulová měla v budoucnu převzít odpovědnost za obor Jaroslava Bidla a Stloukal byl proponován jako nástupce Josefa Šusty.³⁶⁹

Žáci

Oproti Bidlovi si Paulová sice během své vědecké kariéry nevychovala na fakultě „svého nástupce“, tak jak si ji „vychoval“ Bidlo, ale dá se říci, že si nástupce z řad svých žáků vychovala ve Slovanském ústavu a v redakci *Byzantinoslavik*. Na prvním místě to byl Antonín Dostál,³⁷⁰ který se stal její pravou rukou v konstituování *Byzantinoslavik* a navazování poválečných vědeckých styků v oblasti byzantologie. Paulová jej s důvěrou vysílala na mezinárodní konference³⁷¹ a zahraniční studijní pobyty, kde se Dostál usilovně snažil plnit její instrukce a šířit obecné povědomí i o *Byzantinoslavikách*. A z korespondence vyplynulo, že se jejich profesní vztah transformoval do přátelského osobního vztahu.³⁷² Podobná proměna, z kolegiálního na vztah v podstatě přátelský, proběhla u kolegyně Bohumily Zástěrové³⁷³ a dvou jejích žáků Karla Hory³⁷⁴ a Milana Loose.³⁷⁵

Závěr

Milada Paulová byla bezesporu nadanou historičkou, která celý svůj život podřídila vědecké práci. V kontrastu ke kariérním úspěchům stál rodinný život Paulové, poznamenaný úmrtími jejích nejbližších, zdravotními potížemi a finanční nejistotou. Leitmotivem jejího osobního života bylo osamocení.

V meziválečném období se Paulová primárně věnovala mapování jihoslovanského a českého protihabsburského odboje, tedy tématu z moderních dějin. Bidlem preferovanou

³⁶⁷ Tamtéž, dokument č. 342, M. Paulová P. Šámalovi, 11. října 1934.

³⁶⁸ Karel Stloukal byl jmenován mimořádným profesorem 21. 8. 1935 s účinností od 1. 10. 1935. B. JIROUŠEK, *Karel Stloukal, profesor obecných dějin*, s. 135.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 137.

³⁷⁰ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 4, i. č. 107, korespondence Antonín Dostál.

³⁷¹ Konkrétně v roce 1948 – byzantologický kongres v Bruselu, Paříž; 1953 – Leningrad, Bulharsko, 1955 – Berlín, Postdam, 1967 – Moskva, Budapešť, Atény. MÚA, fond Milada Paulová, kart. 4, i. č. 107, korespondence Antonín Dostál.

³⁷² MÚA, fond Milada Paulová, kart. 4, i. č. 107, korespondence Antonín Dostál, dopis A. Dostála M. Paulové, 8. 7. 1955.

³⁷³ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 12, i. č. 519, korespondence Bohumila Zástěrová.

³⁷⁴ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 6, i. č. 185, korespondence Karel Hora, dopis K. Hory M. Paulové, /1948/.

³⁷⁵ MÚA, fond Milada Paulová, kart. 7, i. č. 270, korespondence Milan Loos, dopis M. Loose M. Paulové, /1964/.

byzantologii v podstatě odmítala jako „mrtvý obor“, v němž nejde již nic nového prakticky objevit. Po smrti Jaroslava Bidla v roce 1937, kdy se Paulová stala jeho nástupcem v čele katedry, se začala zodpovědně věnovat východoevropským dějinám v kompletním časovém rozpětí. Během okupace Československa se ocitlo téma *Maffie* na indexu a Paulová byla nucena věnovat se jen tématům ze středověkých dějin. Po válce se zanořila do práce se sobě vlastní razancí a pílí. Především se stala řádnou profesorkou a byla jmenována do řady vědeckých institucí jak v Československu, tak v zahraničí.

Paulová se sice po válce začala intenzivněji věnovat byzantologii, ale fakticky zaujímal v jejích profesních preferencích až druhé místo. V letech 1945–1963 publikovala v této oblasti jen šest článků a z toho dva se věnovaly přehledu českého byzantologického výzkumu ve válečném a poválečném období. Z byzantologických témat se věnovala především česko-byzantským vztahům.³⁷⁶

Archivní dokumenty dokládají, že Paulová byla i po válce vnímána primárně jako historička moderních dějin: „*Otázky novodobých dějin předválečných Jugoslávie, tvoří pak v další vědecké práci jeden z hlavních tematických okruhů práce prof. Paulové. Druhý okruh tvoří práce věnované problémům byzantologickým a otázkám středověkého vývoje a vývoje feudálních vztahů v oblasti Středomoří. V tomto směru bylo především zásluhou prof. Paulové, že z časopisu ‚Byzantinoslavica‘ se po r. 1945 stal světový mezinárodní byzantologický orgán, který systematicky sledoval vědeckou produkci zvláště sovětskou a slovanskou v tomto oboru.*“³⁷⁷ Přesto se v poválečném období stala odborníkem na byzantské dějiny, tak jak tomu od počátku chtěl Jaroslav Bidlo. Hlavní vědecký přínos Milady Paulové spočíval ve zdokumentování českého a jihoslovanského odboje během první světové války.³⁷⁸

Studiem moderních dějin balkánských národů, dokumentujících dramatické změny odehrávající se v evropském regionu první poloviny 20. století, otevřela Paulová řadu nových otázek: je studium aktuální historie vědou, je možné na ni uplatnit klasické vědecké metody a je možné udržet vědeckou nezávislost na politických tlacích? Odpovědi na výše uvedené otázky se nakonec staly jablkem sváru mezi Paulovou a Bidlem. Pro Bidla, zastávce tzv. čisté vědy, spočívalo největší úskalí studia moderní historie v nedostatku jak časového, tak osobního historikova odstupu od politických vlivů. Bidlo též odmítal tzv. angažovanou vědu, tedy vědu sloužící politickým zájmům mocenských elit.

Domnívám se, že Bidlova nedůvěra ve schopnost zachovat dostatečný odstup od aktuálních politických potřeb byla opodstatněná. Pro Paulovou bylo téma jednoznačně citovou záležitostí, což mělo dva důvody. Paulová vystupovala jako hrdá příslušnice českého národa, která si byla hluboce vědoma historického významu dosažení státní nezávislosti. Významným faktorem, který výrazně ovlivnil její profesní směřování, byla osobní zkušenost s přímými aktéry českého i jihoslovanského odboje, včetně „osudového“ Přemysla Šámala.

³⁷⁶ Viz heslo: Milada Paulová, in: Milan KUDĚLKA – Zdeněk ŠIMEČEK a kol., *Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760: biograficko-bibliografický slovník*, Praha 1972, s. 368–370.

³⁷⁷ AUK, fond FF UK, i. č. 566, Milada Paulová, osobní a služební výkaz, posudek při příležitosti udělení titulu doktora věd, 16. 6. 1955.

³⁷⁸ Jedná se o práce: *Tajná diplomatická hra o Jihoslovany za světové války* (1923); *Jihoslovanský odboj a česká Maffie* (1928); *Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovánů za světové války, I–II* (1937–1939); *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916–1918* (1968).

Tato bezpochyby emocionálně intenzivní zkušenost ji natolik ovlivnila, že si vzala za cíl zaznamenat svědectví přímých účastníků protirakouského odboje budoucím generacím. A tomuto cíli podřídila prakticky vše. Paulová se ve svých knihách snažila publikovat a zpracovat co možná nejvíce dokumentů, čímž někdy utrpěla čtivost a kompaktnost textu. Jak Bidlo předpokládal, bylo vědecké zpracování aktuální historie ohrožováno politickými tlaky.

Zcela zásadní vliv na její život měl kancléř Přemysl Šámal, který ji zaštilil osobní podporou a rozsáhlými konexemi. Její přátelský vztah se Šámalem byl pro Paulovou naprosto zásadní, zpracovávání dějin prvního odboje nakonec chápala především jako poctu kancléři Šámalovi, šéfovi domácího odboje. Kvůli tomu byla ochotná obětovat i rychlý postup ve své kariéře. Přestože profesor Bidlo od počátku jasně postuloval podmínky, za nichž ji navrhne na mimořádnou profesorku, Paulová nadále pokračovala ve zpracovávání českého odboje na úkor vědecké práce v oboru byzantologie a středověkých dějin východních národů. Přestože se Paulová domnívala, že jí profesor záměrně klade do cesty překážky, jeho trvalou snahou bylo ustanovit Paulovou do čela katedry obecných dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova. Bidlo Paulovou od počátku vnímal jako svého nástupce a velmi si vážil její vědecké erudice. Extrémní zaujetí pro moderní témata Paulové dlouho nedovolovalo zabývat se adekvátní měrou byzantologií a získat širší rozhled v tématu. Právě Bidlův požadavek vyváženosti vědeckého bádání byl příčinou jejich sporu. Roztržka mezi profesorem Bidlem a Miladou Paulovou byla o to závažnější, že mezi nimi dříve panovalo úzké přátelství a vzájemná úcta.

Paulová jako první žena v republice získala titul docenta a profesora. Tato skutečnost v sobě skrývala souhrn velkého osobního sebeobětování, nutnosti překonat řadu překážek, ale i šťastných shod okolností a záštity vlivných osobností usnadňujících její vědeckou práci. Za těmito úspěchy stála bezmezná podpora jejich blízkých a její dispozice k vědecké práci.

Paulová se habilitovala pro obor, který se po vzniku Československa ocitl ve středu politického zájmu. V důsledku politické emancipace slovanských národů po první světové válce a vzniku nezávislých národních států byl položen důraz na intenzivní studium slovanské historie v evropském kontextu. Proto bylo obsazení této katedry více než u jiných oborů provázáno lobbistickými praktikami. Nutno podotknout, že se Milada Paulová i přes vlastní opačné proklamace pohybovala v lobbistickém prostředí velmi zkušeně, a jak se nakonec ukázalo – úspěšně.

Závěrem lze říci, že se Milada Paulová zařadila mezi významné osobnosti české vědecké obce, která se po první světové válce formovala v souladu s požadavky všestranné emancipace československého národa. Její přínos spočíval v náročném zpracování dějin jihoslovanského a československého odboje za první světové války. Její díla³⁷⁹ tvoří dodnes základní kameny pro poznání novodobé historie slovanských národů. Jak předvídal Bidlo, byla práce na moderních dějinách velmi citlivá na politické změny, což sama Paulová pocítila několikrát. Její interpretace jihoslovanského odboje se ocitla přechodně na indexu již během dvacátých let. A její *Maffie* se na index dostala ihned po okupaci země a znovu v roce 1948 na dlouhých deset let, pak znovu po roce 1968. Nakonec to byla Paulovou

³⁷⁹ Uvádíme pouze výčet nejvýznamnějších děl ve sledovaném období: *Tajná diplomatická hra o Jihoslovany za světové války* (1923), *Jugoslavenští odbor* (1925), *Jihoslovanský odboj a Maffie* (1928).

poněkud opomíjená byzantologie, která jí po válce poskytla bezpečné pole, v němž mohla rozvíjet své vědecké nadání, zejména v době poválečného rozdělení světa na dva nepřátelské tábory, kde Bidlův požadavek politicky nestranné vědy byl sice stěžejně uskutečnitelný, ale o to více hodný prosazování a následování.

Příloha 1: Studia

Přednášky a semináře navštěvované Miladou Paulovou během jejích univerzitních studií			
Semestr ³⁸⁰	Přednáška	Seminář	Vyučující
ZS 1913/14 ³⁸¹	Fyzická geografie s úvodem do geografie všeobecné		Švambara
	Geografie světového obchodu a dopravy		Dvorský
	O Slovanech polabských a baltických		Niederle
	Všeobecná historie kulturní		Zíbrt
	Říše byzantská v době výprav křížových		J. Bidlo
	Dějiny rakouské		J. Pekař
	Ústavní dějiny rakouské nové doby		J. Krofta
	Výklad rakouské ústavy v r. 1867		J. Glücklich
	Všeobecné dějiny umění		Chytil
	Schopenhauer a voluntarism		Fr. Krejčí
	Filozofové řečí před Sókratem		Čáda
	Ortografie a morfologie Čech		Daneš
		Geografický proseminář	Daneš
		Historická propedeutika	Drtina
LS 1914 ³⁸²	Ústavní dějiny rakouské od r. 1740		K. Krofta
	Přehled dějin rakouských		J. Pekař
	Říše Byzantská v době výprav křížových		J. Bidlo
	Dějiny východní a severní Evropy v 17. století		J. Bidlo
	Fyzická geografie		Švambara
	Mluvnice jazyka italského		D'Alfonso
	Filosofie řecká za doby Sokratovy		Čáda
	O kancelářských listinách králů českých		Fridrich
	Úvod do filosofie		Drtina
		Historický seminář/propedeutika	J. Bidlo
		Proseminář geografický	Daneš
		Seminář italštiny, začátečníci	D'Alfonso

³⁸⁰ Použité zkratky: zimní semestr – ZS, letní semestr – LS.

³⁸¹ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 111.

³⁸² AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 114.

ZS 1914/15 ³⁸³	O akademickém studiu a životě		Drtina
	Nauka o metodě		Čáda
	Dějiny pedagogiky		Kádner
	Oceánografie		Švambers
	Horské soustavy povrchu zemského		Daneš
	Paleografie latinská		Fridrich
	Dějiny států balkánských ve 12. a 13. století		J. Bidlo
	Dějiny říše Polsko-litevské v 17. století		J. Bidlo
	Dějiny rakouské		J. Pekař
	Počátky klasické arabštiny		Dvořák
	Francesco Petrarca a Karel IV		D'Alfonso
	Čtení lehčích povídek – konverzace		L. Markovin
	Kurs jazyka polského pro začátečníky		L. Černý
	Sporné kusy v pramenech středověkých – historie kulturní		Zíbrt
		Seminář jazyka italského pro pokročilé	D'Alfonso
		Historický seminář	J. Bidlo
		Proseminář geografický	Daneš
LS 1915 ³⁸⁴	Psychologie vůle		Krejčí
	Dějiny balkánských států v 13. a 14. století		J. Bidlo
	Dějiny východní a severní Evropy v 18. století		J. Bidlo
	Dějiny roku 1848		J. Pekař
	Jižní Amerika		Švambers
	Říše ruská		Daneš
	Všeobecná historie kulturní		Zíbrt
		Proseminář geografický	Daneš
		Seminář historický	J. Bidlo
ZS 1915/16 ³⁸⁵	Evropské středomoří		Švambers
	Hygiena školská		Kabrhel
	Německá romantika		Fischer
	Dějiny slovanských literatur		Máchal
	Všeobecná historie kulturní		Zíbrt
	Dějiny slovanských literatur		Máchal
	Všeobecná historie kulturní		Zíbrt

³⁸³ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 117.

³⁸⁴ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 119.

³⁸⁵ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 121.

	Dějiny české za Maxmiliána II. a Rudolfa II.		Šimák
	Dějiny evropského východu ve středověku I		Bidlo
	Vybrané části z české archeologie I – pole popelnicová		Niederle
	Dějiny rakouské II		Pekař
	Vývoj husitské věrouky od Husa po Jednotu		Novotný
		Seminář historický	J. Bidlo
		Seminář geografický	Švambera
LS 1916 ³⁸⁶	Dějiny evropského východu ve středověku II		J. Bidlo
	Dějiny rakouské v letech 1848–1860		J. Pekař
	Dějiny doby nové IV		J. Šusta
	Přehled dějin novodobé historiografie		J. Šusta
	Koloniální zeměpis		Švambera
	Dějiny velkých objevů století 15. a 17.		Švambera
	Dějiny slovanských literatur		Máchal
	Všeobecná historie kulturní		Zíbrt
		Geografický seminář	Švambera
		Historický seminář	J. Bidlo
ZS 1916/17 ³⁸⁷	Dějiny evropského východu ve středověku		J. Bidlo
	Paleografie latinská		Fridrich
	Dějiny doby nové		J. Šusta
	Dějiny rakouských států		J. Pekař
	Jiří z Poděbrad a současné mínění veřejné		Urbánek
	Bohuslav Balbín a jeho věk z hlediska kulturně-historického		Zíbrt
	Geografie jako věda a studium geografie na univerzitě		Švambera
	Asie		Švambera
	Ruská mluvnice a praktická cvičení		Štěpánek
	Kurs jazyka srbochorvatského		Černý
	Mluvnice jazyka maďarského s praktickým cvičením		Brábek
	Dějiny slovanských literatur III		Máchal
	Hláskosloví jazyka českého		Zubátý
	Soustavné dějiny jazyka hornoněmeckého		Janko
	Dürer a Holbein		Chytil

³⁸⁶ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 123.

³⁸⁷ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 125.

		Seminář historický	J. Pekař
		Seminář geografický	Švambera
		Seminář historický	V. Novotný
LS 1917 ³⁸⁸	Dějiny evropského východu ve středověku IV		J. Bidlo
	Otázka cyrilometodějská		J. Bidlo
	Dějiny geografie a geografického výzkumu země		Švambera
	Vybrané kapitoly z geografie kulturní		Dvorský
	Dějiny slovanských literatur		Máchal
	Všeobecná historie kulturní		Zíbrt
	Malířství české 15. století		Chytil
	Dějiny rakouské v druhé polovici 19. století		J. Pekař
	Války husitské		Urbánek
		Seminář historický	K. Krofta
		Seminář historický	V. Novotný
		Seminář historický	J. Pekař
		Seminář geografický	Švambera
ZS 1917/18 ³⁸⁹	Dějepis a dějezpyt v zemích rakouských po 30leté válce		K. Krofta
		Seminář historický	K. Krofta

Příloha 2: Pedagogická činnost – přednášky a semináře, oponentury³⁹⁰

Přednášky M. Paulové na FF UK v Praze		
Studijní rok	Zimní semestr	Letní semestr
1925/26	Dějiny balkánských Slovanů v 19. století	Dějiny balkánských Slovanů v 19. století
1926/27	Illyrismus a revoluční hnutí roku 1848	Vláda srbského knížete Michala Obrenoviče
1927/28	Dějiny balkánského poloostrova v období války krymské	Kníže Obrenović a generace let šedesátých (historicky a literárně)
1928/29	Dějiny balkánského poloostrova od roku 1204	Dějiny říše byzantské od r. 1261 až 1453
1929/30	Neuvedeno	Dějiny Srbska ve středověku
1930/31	Počátky ruských dějin	Kyjevská Rus

³⁸⁸ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 127.

³⁸⁹ AUK, fond FF UK, Katalogy posluchačů FF UK, i. č. 129.

³⁹⁰ Přehled přednášek a seminářů zpracován na základě tištěných publikací vydávaných pro každý semestr, obvykle pod názvem *Seznamy přednášek, které se budou konati na Universitě Karlově v Praze...* (z fondu AUK).

1931/32	Dějiny státu moskevského	Dějiny národů Balkánského poloostrova pod panstvím tureckým
1932/33	Dějiny Ruska ve středověku	Dějiny Ruska ve středověku
1933/34	Dějiny národů a kultura ve Středozeří od počátku středověku do výprav křížových	Český realismus v Chorvatsku a jeho vliv na sjednocení Jihoslovanů před světovou válkou (1895–1914)
1934/35	Přehledné dějiny Turecka od doby nejstarší do doby nejnovější se zvláštním zřetelem k dějinám Balkánských Slovanů	Dějiny Turecka a Slovanů Balkánských v 17. a 18. století
1935/36	Přehled diplomatických dějin na Balkáně v 19. století	Přehled diplomatických dějin na Balkáně v druhé polovině 19. století
1936/37	Přehled dějin polských	Přehled světové historiografie se zvláštním zřetelem k evropskému Východu; Polsko za vlády Jagellovců
1937/38	Dějiny říše polsko-litevské v 16.–17. století; Dějepisectví východní Evropy doby nejnovější (19. a 20. století)	Dějiny říše polsko-litevské v 16.–17. století; Přehled dějin Ruska
1938/39	Dějiny evropského východu I; Polsko a Rusko po vyměnění Jagellovců	Dějiny evropského východu I; Bohdan Chmelnyckij a počátky novodobé Ukrajiny
1939/40	Dějiny evropského východu v raném středověku	Vybrané kapitoly z dějin evropského Východu
1944/45	0	
1945/46	Vybrané kapitoly z dějin evropského Východu (mimořádný letní běh)	Přehled ruských dějin (pokračování)
1946/47	Dějiny evropského východu I	Dějiny evropského východu I (Byzantský svět a jeho kultura)
1947/48	Dějiny evropského východu II (pro posluchače všech ročníků); Přehled dějin slovanských národů (pro I. a II. ročník)	Dějiny evropského východu II (pokračování); Přehled dějin slovanských národů (pro I. a II. ročník)
1948/49	Dějiny říše byzantské a Balkánského poloostrova v období císařů imurských (syrských); Přehled dějin slovanských národů	Ruské dějiny středověké
1949/50	Slovanské dějiny v epoše feudalismu (pro 3. a 4. ročník)	Slovanské dějiny v epoše feudalismu (pro 3. a 4. ročník)
1950/51	Dějiny Byzance a balkánských Slovanů do 1453; Vybrané kapitoly z byzantských dějin; Dějiny rusko-polské v 19. a 20. století (pro 3. a 4. ročníky)	Dějiny Byzance a balkánských Slovanů do 1453; Vybrané kapitoly z byzantských dějin; Dějiny rusko-polské v 19. a 20. století (pro 3. a 4. ročníky)
1951/52	Dějiny balkánských Slovanů v novověku; Problém sjednocení Jihoslovanů za I. světové války	Dějiny balkánských Slovanů v novověku; Problém sjednocení Jihoslovanů za I. světové války
1952/53	Nejstarší bulharské dějiny a jejich problematika	Nejstarší bulharské dějiny a jejich problematika

1953/54	Úvod do byzantologie	Úvod do byzantologie
1953/54	Úvod do byzantologie	Úvod do byzantologie
1954/55	Úvod do byzantologie; Kapitoly z dějin Slovanstva	Úvod do byzantologie; Kapitoly z dějin Slovanstva
1955/56	Úvod do byzantologie; Dějiny lidových demokracií: Revoluční hnutí v zemích lidových demokracií v 19. a 20. století; Novověké dějiny Jugoslávie	Úvod do byzantologie; Dějiny lidových demokracií: Revoluční hnutí v zemích lidových demokracií v 19. a 20. století; Novověké dějiny Jugoslávie
1956/57	Úvod do byzantologie	Úvod do byzantologie
1957/58	0	0
1958/59	Byzantské dějiny; Speciální kurs ke starším dějinám: Vybrané kapitoly z jihoslovanských dějin (ZS a LS)	Byzantské dějiny; Speciální kurs ke starším dějinám: Vybrané kapitoly z jihoslovanských dějin (ZS a LS)
1959/60	Speciální kurs ke středověkým dějinám: Přehled byzantských dějin	Speciální kurs ke středověkým dějinám: Přehled byzantských dějin
1961/62	Speciální kurs k novým a nejnovejším dějinám: Politické a společenské poměry polské v období kapitalismu	Speciální kurs k novým a nejnovejším dějinám: Politické a společenské poměry polské v období kapitalismu
1961/62	Vybrané kapitoly z dějin Jugoslávie v období feudalismu a kapitalismu	Vybrané kapitoly z dějin Jugoslávie v období feudalismu a kapitalismu

Semináře M. Paulové na FF UK v Praze		
Studijní rok	Zimní semestr	Letní semestr
1937/38	Četba a výklad pramenů	Četba a výklad pramenů
1938/39	Historická propedeutika pro posluchače I. ročníku	Historická propedeutika pro posluchače I. ročníku
1939/40	Dokončení propedeutického úvodu do historické metodiky (pro 2. ročník)	
1945/46	Cvičení z dějin evropského Východu	Úvod do studia dějepisu (proseminář)
1946/47	Historický seminář, I. stupeň	Historický seminář, I. stupeň
1947/48	Četba a výklad pramenů	Úvod do studia dějepisu (proseminář); Četba a výklad pramenů
1948/49	Úvod do studia dějepisu – proseminář	Úvod do studia dějepisu – proseminář
1949/50	Seminární cvičení, I. stupeň	Seminární cvičení, I. stupeň
1950/51	Slovanská politika Karla IV.	Slovanská politika Karla IV.
1951/52	0	0
1952/53	0	0
1953/54	Polští revoluční demokraté; Diplomový seminář	Diplomový seminář
1954/55	Diplomový seminář	Diplomový seminář
1956/57	Diplomový seminář	Diplomový seminář
1957/58	Diplomový seminář	Diplomový seminář

1958/59	Seminář k obecným dějinám; Seminář k dějinám Byzance a slovanským dějinám; Diplomový seminář	Seminář k obecným dějinám; Seminář k dějinám Byzance a slovanským dějinám; Diplomový seminář
1959/60	Diplomový seminář	Diplomový seminář
1960/61	Seminář: K dějinám Jugoslávie v 19. století; Diplomový seminář	Seminář: K dějinám Jugoslávie v 19. století; Diplomový seminář
1961/62	Diplomový seminář	Diplomový seminář

Oponentury dizertačních prací³⁹¹			
Školní rok	Jméno žáka/žákyně	Název práce	Vedoucí práce a opONENTI
1945/46	Květoslava Bártová (Gregorová)	Igorova výprava na Cařihrad	Paulová, Stloukal, Odložilík
1946/47	Karel Hora	Bulharská kolonizace jižní Besarabie	Paulová, Stloukal, Chaloupecký
1947/48	Josef Růžička	Zeměpisné a historické základy euroasijsvtí	Paulová, Stloukal
1948/49	Bohumila Zástěrová	Kdy došlo k pokřtění Bulharů r. 864 či r. 895?	Paulová, Florovskij
1948/49	Jiří Horák	Přemysl II. Velkopolský. Jeho mládí a prvá léta vlády	Paulová, Charvát
1949/50	František Hladík	Historická cena V. Veri ve sbírce Scriptorum Historie Augustae a osobnost císaře Lucia Vera	Dobiáš, Paulová
1950/51	Jiří Benda	Napoleon III. a jeho politika vůči Slovanům	Paulová, Říha
1950/51	Zdeněk Potměšil	Styky česko-polské v letech devadesátých XIX. století	Paulová, Říha
1952/53	Milan Loos	Vývoj a vznik bogomilství v Bulharsku I. (počátky)	Paulová, Říha
1952/53	Marie Marešová (Nováková)	Dr. F. L. Rieger a Poláci	Paulová, Husa
1952/53	Růžena Růžičková	Zahraniční kapitál v Bulharsku	Paulová, Říha
1952/53	Ladislav Dvořák	Josef Perwolf a jeho názory na Slovanstvo	Říha, Paulová
1952/53	Marie Janušková	Ohlas anexní krise v českých politických stranách a veřejnosti	Paulová, Husa
1952/53	František Palacký	Rozpory uvnitř feudální třídy v českém státě (Vzájemné vztahy česko-slezské 1490–1558)	Husa, Paulová
1952/53	Zdeňka Jiroudková	Počátky státní organizace u Dáků	Dobiáš, Paulová

³⁹¹ Marie TULACHOVÁ (ed.), *Disertace pražské university (1882–1953)*, I, (Sbírka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy 3), Praha 1965.

Grantová podpora

Tato studie vznikla jako výstup z projektu „Jaroslav Bidlo a Milada Paulová: zakladatelské osobnosti historické slavistiky v kontextu vývoje české vědy“, podpořeného Grantovou agenturou České republiky (grant č. 18-20451S, řešitel Marek Ďurčanský).

DANIELA BRÁDLEROVÁ

Milada Paulová und die Prager Universität: die historische Slawistik

ZUSAMMENFASSUNG

Die Studie befasst sich mit der Universitätslaufbahn der tschechischen Historikerin Milada Paulová, die als erste Frau in der Tschechoslowakei die höchsten Universitätsgrade erlangte. Milada Paulová war die bevorzugte Schülerin von Jaroslav Bidlo, Professor für Allgemeine Geschichte mit Spezialisierung auf die Geschichte Osteuropas und die Balkanhalbinsel, der sich entschloss, sie zu „seiner“ Nachfolgerin an der Spitze des Lehrstuhls für Allgemeine Geschichte Osteuropas und der Balkanhalbinsel heranzuziehen. Bidlo, Vertreter einer von politischen Einflüssen freien, „reinen Wissenschaft“, sah sich mit dem Engagement seiner Schülerin konfrontiert, die moderne Themen und eine enge Spezialisierung bevorzugte.

Paulová beschäftigte sich in der Zwischenkriegszeit primär mit moderner Geschichte: dem südslawischen und tschechischen Widerstand gegen die Habsburger. Die Byzantinistik hielt sie für ein „totes Fach“, in welchem es praktisch nichts Neues mehr zu entdecken gebe. Mit dem Studium der modernen Geschichte der Balkanvölker eröffnete Paulová eine Reihe neuer, kontroverser Fragen: Ist das Studium der aktuellen Geschichte eine Wissenschaft, kann man hierbei die klassischen wissenschaftlichen Methoden anwenden und ist es möglich, die Wissenschaft frei von politischem Druck zu halten? Bidlo hielt den Mangel des Historikers sowohl an zeitlichem wie an persönlichem Abstand von politischen Einflüssen für die größte Klippe des modernen Geschichtsstudiums. Er prangerte die sogenannte engagierte Wissenschaft an, also die den politischen Interessen der Mächtigen dienende Wissenschaft. Es gelang ihm durchzusetzen, dass der Kandidat für den Professorentitel und sein Nachfolgekandidat in der Lage sein muss, die gesamte Breite des Faches abzudecken.

Als Paulová 1937 die Lehrstuhlleitung übernahm, begann sie sich verantwortungsvoll mit osteuropäischer Geschichte und Byzantinistik zu befassen, wie es Bidlo gewünscht hatte. Darüber hinaus stand zur Zeit des Protektorats das Thema des antiösterreichischen Widerstands erstmals auf dem Index und Paulová konnte sich lediglich mit mittelalterlicher Geschichte und Byzantinistik beschäftigen. Das Intermezzo der Jahre 1945–1948 kann man in gewisser Weise als Paulovas Höhepunkt ihrer Berufslaufbahn erachten, als sie die ordentliche Professur verliehen bekam und zum Mitglied in zahlreichen tschechoslowakischen und ausländischen wissenschaftlichen Institutionen ernannt wurde. Nach dem kommunistischen Umsturz im Februar 1948 konnte sie zwar weiterhin an der Karlsuniversität pädagogisch tätig sein, musste aber die ideologischen Forderungen der kommunistischen Elite voll respektieren und sich damit abfinden, dass ihre „Geschichte der Mafia“ (Dějiny Maffie) erneut unter verbotener Literatur rangierte. Zum tschechischen und südslawischen Widerstand gegen Österreich konnte sie erst in den 1960er Jahren zurückkehren, als politisches Tauwetter einsetzte. Obwohl sie sich in der Nachkriegszeit nicht adäquat der modernen Geschichte widmen konnte, galt sie in erster Linie stets als Historikerin für moderne Geschichte.

Eine Bestätigung ihrer Wahrheit erlebte auch Paulová. Der gewaltige Zuwachs an Informationen und neuer Erkenntnisse machte es unmöglich, diese komplex zu erfassen. Deshalb zielte die Entwicklung der wissenschaftlichen Forschung auf eine zunehmend größer werdende Spezialisierung der Wissenschaftler ab. Eine ähnliche Genugtuung erfuhr Paulová auch in der Frage der modernen Geschichte, die zu einer vollwertigen historischen Disziplin wurde.

Deutsche Übersetzung Wolf B. Oerter

Daniela BrádlEROVÁ
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Praha
bradlerova@mua.cas.cz